

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Cansu AKKAYA

TÜRKİYE'DE HİZMET VEREN BANKALARIN FİNANSAL PERFORMANSLARININ
ÇOK KRİTERLİ KARAR VERME YÖNTEMLERİYLE DEĞERLENDİRİLMESİ

Finans ve Bankacılık Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2024

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Cansu AKKAYA

TÜRKİYE’DE HİZMET VEREN BANKALARIN FİNANSAL PERFORMANSLARININ
ÇOK KRİTERLİ KARAR VERME YÖNTEMLERİYLE DEĞERLENDİRİLMESİ

Danışman

Doç. Dr. Nuri AVŞARLIGİL

Finans ve Bankacılık Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2024

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Cansu Akkaya'nın bu çalışması, jürimiz tarafından Finans ve Bankacılık Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Kemal VATANSEVER (İmza)

Üye (Danışmanı) : Doç. Dr. Nuri AVŞARLIGİL (İmza)

Üye : Doç. Dr. Ulaş ÜNLÜ (İmza)

Tez Başlığı: Türkiye'de Hizmet Veren Bankaların Finansal Performanslarının Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleriyle Değerlendirilmesi

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 07/06/2024

Mezuniyet Tarihi : 04/07/2024

(İmza)
Prof. Dr. Seda BAYRAKTAR
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Türkiye’de Hizmet Veren Bankaların Finansal Performanslarının Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleriyle Değerlendirilmesi” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Cansu AKKAYA

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Cansu AKKAYA
Öğrenci Numarası	202152092009
Anabilim Dalı	Finans ve Bankacılık
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Doç. Dr. Nuri AVŞARLIGİL
Yüksek Lisans Tez Başlığı	Türkiye’de Hizmet Veren Bankaların Finansal Performanslarının Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleriyle Değerlendirilmesi
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	2408602017
Rapor Tarihi	25/06/2024
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: % 15 Alıntılar dahil: % 15
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE, Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 75 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: (X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.	
Gerekçe:	
Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.	
Danışman Öğretim Üyesi Doç. Dr. Nuri AVŞARLIGİL İmza	

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ	iv
TABLOLAR LİSTESİ	v
KISALTMALAR LİSTESİ	vii
ÖZET	viii
ABSTRACT	ix
TEŞEKKÜR.....	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL SİSTEMLER VE BANKACILIK

1.1. Finansal Sistem	4
1.1.1. Finansal Sistemin Araçları.....	6
1.1.2. Banka Temelli Finansal Sistemler	11
1.1.3. Piyasa Temelli Finansal Sistemler.....	13
1.1.4. Banka ve Piyasa Temelli Finansal Sistemler.....	14
1.2. Bankacılığın Kavramsal Çerçevesi	15
1.2.1. Bankacılık Kavramının Tanımı	15
1.2.2. Bankacılık Kanunu'na Göre Banka Türleri.....	17
1.2.2.1. Mevduat Bankaları	17
1.2.2.2. Katılım Bankaları	18
1.2.2.3. Kalkınma ve Yatırım Bankaları	19
1.3. Türk Bankacılığının Tarihsel Serüveni	20
1.3.1. Osmanlı Dönemi (1847-1923).....	21
1.3.2. Milli Bankalar Dönemi (1923-1933).....	22
1.3.3. Kamu Bankalar Dönemi (1933- 1945)	23
1.3.4. Özel Bankalar Dönemi (1945-1960)	24
1.3.5. Planlı Kalkınma Dönemi (1960-1980)	25
1.3.6. Serbestleşme ve Uluslararası Entegrasyon Dönemi (1980 ve Sonrası).....	25
1.3.7. Yakın Dönem Türk Bankacılığı	27

İKİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL PERFORMANS

2.1. Finansal Performans Ölçümü.....	30
2.2. Ağırlıklandırma Yöntemleri.....	30
2.2.1. Entropi	31
2.2.2. MEREC	32
2.3. Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri.....	34
2.3.1. ARAS	34
2.3.2. WASPAS	36
2.4. Literatür Taraması.....	37

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE HİZMET VEREN BANKALARIN FİNANSAL PERFORMANSLARININ ÇOK KRİTERLİ KARAR VERME YÖNTEMLERİYLE DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. Finansal Bankacılık Performansı Üzerine Bir Uygulama.....	41
3.1.1. Veri Seti ve Kullanılacak Metodoloji.....	41
3.1.2. Kriter Ağırlıklarının Belirlenmesi	41
3.1.3. Alternatiflerin Performans Sıralaması	42
3.1.4. Alternatifler ve Kriterler	42
3.1.4.1. Alternatifler	42
3.1.4.2. Kriterler	43
3.2. Analiz ve Bulgular	44
3.2.1. 2021 Yılı Analiz ve Bulgular.....	44
3.2.1.1. Entropi-ARAS (2021)	44
3.2.1.2. MEREC-ARAS (2021)	46
3.2.1.3. Entropi-WASPAS (2021).....	47
3.2.1.4. MEREC-WASPAS (2021).....	47
3.2.1.5. 2021 Yılı Genel Analizi	48
3.2.2. 2022 Yılı Analiz ve Bulgular.....	49
3.2.2.1. Entropi-ARAS (2022)	49
3.2.2.2. MEREC-ARAS (2022)	51
3.2.2.3. Entropi-WASPAS (2022).....	52
3.2.2.4. MEREC-WASPAS (2022).....	52
3.2.2.5. 2022 Yılı Genel Analizi	53

3.2.3.	2023 Yılı Analiz ve Bulgular.....	54
3.2.3.1.	Entropi-ARAS (2023)	54
3.2.3.2.	MEREC-ARAS (2023)	56
3.2.3.3.	Entropi-WASPAS (2023).....	57
3.2.3.4.	MEREC-WASPAS (2023).....	57
3.2.3.5.	2023 Yılı Genel Analizi	58
3.3.	Duyarlılık Analizleri	59
3.3.1.	2021 Yılı Duyarlılık Analizi.....	59
3.3.2.	2022 Yılı Duyarlılık Analizi.....	62
3.3.3.	2023 Yılı Duyarlılık Analizi.....	64
SONUÇ		67
KAYNAKÇA		69
ÖZGEÇMİŞ		77

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1. 2021 Yılı Senaryo Sıralamaları ARAS Yöntemi	60
Şekil 3.2. 2021 Yılı Senaryo Sıralamaları WASPAS Yöntemi	61
Şekil 3.3. 2022 Yılı Senaryo Sıralamaları ARAS Yöntemi	62
Şekil 3.4. 2022 Yılı Senaryo Sıralamaları WASPAS Yöntemi	63
Şekil 3.5. 2023 Yılı Senaryo Sıralamaları ARAS Yöntemi	64
Şekil 3.6. 2023 Yılı Senaryo Sıralamaları WASPAS Yöntemi	65

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1. Türkiye'de Banka Grupları ve Banka Listesi	28
Tablo 3.1. Alternatifler	43
Tablo 3.2. Kriterlerin Esinlenildiği Çalışmalar	43
Tablo 3.3. Kriterler ve Kodlar	44
Tablo 3.4. Kriter Ağırlıkları (Entropi).....	44
Tablo 3.5. Alternatiflerin Kriter Değerleri (2021).....	45
Tablo 3.6. Entropi-ARAS Finansal Performans Sıralaması (2021)	45
Tablo 3.7. Kriter Ağırlıkları (MEREC).....	46
Tablo 3.8. MEREC-ARAS Finansal Performans Sıralaması (2021).....	46
Tablo 3.9. Entropi-WASPAS Finansal Performans Sıralaması (2021).....	47
Tablo 3.10. MEREC-WASPAS Finansal Performans Sıralaması (2021)	48
Tablo 3.11. 2021 Yılı Finansal Performans Sıralaması.....	48
Tablo 3.12. Kriter Ağırlıkları (Entropi).....	49
Tablo 3.13. Alternatiflerin Kriter Değerleri (2022).....	50
Tablo 3.14. Entropi-ARAS Finansal Performans Sıralaması (2022)	50
Tablo 3.15. Kriter Ağırlıkları (MEREC).....	51
Tablo 3.16. MEREC-ARAS Finansal Performans Sıralaması (2022)	51
Tablo 3.17. Entropi-WASPAS Finansal Performans Sıralaması (2022).....	52
Tablo 3.18. MEREC-WASPAS Finansal Performans Sıralaması (2022).....	53
Tablo 3.19. 2022 Yılı Finansal Performans Sıralaması.....	53
Tablo 3.20. Kriter Ağırlıkları (Entropi).....	54
Tablo 3.21. Alternatiflerin Kriter Değerleri (2023).....	55
Tablo 3.22. Entropi-ARAS Finansal Performans Sıralaması (2023)	55
Tablo 3.23. Kriter Ağırlıkları (MEREC).....	56
Tablo 3.24. MEREC-ARAS Finansal Performans Sıralaması (2023)	56
Tablo 3.25. Entropi-WASPAS Finansal Performans Sıralaması (2023).....	57
Tablo 3.26. MEREC-WASPAS Finansal Performans Sıralaması (2023)	58
Tablo 3.27. 2023 Yılı Finansal Performans Sıralaması.....	58
Tablo 3.28. 2021 Yılı Senaryo Sıralamaları Spearman Korelasyon Tablosu ARAS Yöntemi	60
Tablo 3.29. 2021 Yılı Senaryo Sıralamaları Spearman Korelasyon Tablosu WASPAS Yöntemi	61
Tablo 3.30. 2022 Yılı Senaryo Sıralamaları Spearman Korelasyon Tablosu ARAS Yöntemi	62

Tablo 3.31. 2022 Yılı Senaryo Sıralamaları Spearman Korelasyon Tablosu WASPAS Yöntemi	63
Tablo 3.32. 2023 Yılı Senaryo Sıralamaları Spearman Korelasyon Tablosu ARAS Yöntemi	64
Tablo 3.33. 2023 Yılı Senaryo Sıralamaları Spearman Korelasyon Tablosu WASPAS Yöntemi	65

KISALTMALAR LİSTESİ

AHP	: Analitik Hiyerarşi Prosesi
ARAS	: Additive Ratio Assesment
A.Ş	: Anonim Şirketi
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
B.K	: Bankalar Kanunu
CILOS	: Criterion Impact Loss
COPRAS	: Complex Proportional Assessment
ÇKKV	: Çok Kriterli Karar Verme
IMF	: International Monetary Fund
KAP	: Kamu Aydınlatma Platformu
MABAC	: Multi-Attributive Border Approximation Area Comparison
MAUT	: Multi-Attribute Utility Theory
MEREC	: Method Based on the Removal Effects of Criteria
PROMETHEE	: The Preference Ranking Organization Method for Enrichment Evaluation
SAW	: Simple Additive Weighting
SD	: Standart Sapma
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
SWARA	: Step-Wise Weight Assessment Ratio Analysis
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TOPSIS	: Technique for Order Preference by Similarity to Ideal Solution
VIKOR	: Vlse Kriterijumska Optimizacija Kompromisno Resenje
WASPAS	: Weighted Agg- regated Sum Product Assessment
WPM	: Weighted Product Model
WSM	: Weighted Sum Model

ÖZET

Bankacılık sektörü, bir ülkenin finansal sağlığının belirleyici unsurlarından birisidir. Bankacılık sektöründeki zayıflık veya çöküş, genellikle ülke ekonomisinin genel dengesini ve piyasa işleyişini olumsuz etkiler. Bankaların iflas etmesi, ekonomi, bankacılık sektörü ve yatırımcılar üzerinde ciddi zararlara neden olabilir. Bu nedenle, bankaların performanslarının düzenli olarak izlenmesi ve gerektiğinde uygun önlemlerin alınması son derece önemlidir. Değerlendirilen ve izlenen bankaların finansal durumlarının dikkatlice takip edilmesi, kriz durumlarında zamanında müdahale edilmesine yardımcı olmaktadır. Bu yaklaşım, ekonomik istikrarı korumanın yanı sıra yatırımcıların da risklerini dengelemesine olanak tanımaktadır. Bu araştırmanın odak noktası, bankacılık sektörünün önemli bir bölümünü oluşturan mevduat bankalarının performanslarının çok kriterli karar verme yöntemleriyle analiz edilmesidir. Çok kriterli karar verme yöntemleri, birden fazla etkenin kararlar üzerinde etkili olduğu durumlarda kullanılmaktadır. Bu çalışma kapsamında, Türkiye’de faaliyet gösteren toplam 12 adet ticari bankanın, finansal performansları incelenerek performans sıralamaları belirlenmeye çalışılmıştır. Mevduat bankacılığı açısından önemli büyüklükler olan toplam varlıklar, toplam mevduat, toplam öz kaynak ve dönem net karı/zararı, şube sayısı, personel sayısı kalemleri, ağırlıklandırma yöntemlerinden olan Entropi ve MEREC ile ağırlıklandırılmıştır. Ağırlıklandırmanın ardından ARAS ve WASPAS yöntemleri ile bankaların performans sıralamaları belirlenmiştir. Çalışma sonucunda elde edilen bulgulara göre, T.C. Ziraat Bankası 2021, 2022 ve 2023 yıllarında finansal performansı en yüksek banka seçilirken Turkish Bank finansal performansı en düşük banka olarak tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Finansal Performans, Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri, Entropi, Mercec, Aras, Waspas

ABSTRACT

**SUSTAINABLE BANKING PRACTICES AND PERFORMANCE RANKING OF
BANKS OPERATING IN TURKEY**

The banking sector is one of the determinants of a country's financial health. Weakness or collapse in the banking sector often negatively affects the general balance of the country's economy and market functioning. Bank failure can cause serious damage to the economy, the banking sector and investors. Therefore, it is extremely important to monitor the performance of banks regularly and take appropriate measures when necessary. Carefully monitoring the financial situations of evaluated and monitored banks helps to intervene in a timely manner in crisis situations. This approach not only maintains economic stability, but also allows investors to balance their risks. The focus of this research is to analyze the performances of deposit banks, which constitute an important part of the banking sector, with multi-criteria decision-making methods. The multi-criteria decision-making method is used when more than one factor has an impact on decisions. Within the scope of this study, the financial performances of a total of 12 commercial banks operating in Turkey were examined and their performance rankings were tried to be determined. Total assets, total deposits, total equity, period net profit/loss, number of branches, number of personnel, which are important quantities in terms of deposit banking, are weighted with Entropy and MEREC, which are weighting methods. After weighting, the performance rankings of banks were made using ARAS and WASPAS methods. According to the findings of the study, T.C. Ziraat Bank was selected as the bank with the highest financial performance in 2021, 2022 and 2023, while Turkish Bank was selected as the bank with the lowest financial performance.

Keywords: Financial Performance, Multi-Criteria Decision Making Methods, Entropy, Merec, Aras, Waspas

TEŞEKKÜR

Bu tez çalışmasında benden desteklerini esirgemeyen danışmanım Doç. Dr. Nuri AVŞARLIGİL başta olmak üzere akademik kariyerim boyunca gelişimime katkı sağlayan tüm hocalarıma, hayatımın her alanında varlığı ile bana güç veren sevgili annem Memduha Sümer'e teşekkür ederim.

Cansu AKKAYA

Antalya, 2024

GİRİŞ

1980’li yıllardan itibaren yaşanan gelişmeler ile devletler, ekonomiler ve bireyler arasındaki ilişkiler derinleşme ve hızlanma sürecine girmiştir. Değişim ve dönüşüm süreci ile dünya, adına küreselleşme dediğimiz herkesi etkisi altına alan bir olguya teslim olmuştur. Küreselleşmenin hayatımıza girişinden en çok etkilenen yapı şüphesiz ekonomik yapı olmuştur. Sınırların etkisini yitirmesiyle finansal hareketlerin değişime uğraması beraberinde bir ülkede yaşanan krizin dünyanın herhangi bir yerini etkilemesine neden olmuştur. Küreselleşme ile uluslararası sermayenin dolaşımı önemli hale gelmiş bunun sonucu olarak da bankaların önemi giderek artmıştır (Keyman, 2014:337-339).

Küreselleşme ile finansal sistemler, teknolojik gelişmelerin yaygınlaşması, biriken sermayenin aktifleştirilebilmesi amacıyla fon bulma fonksiyonunu üstlenmelerinden dolayı, iktisadi gelişmede hassas bir yapı taşı olarak ifade edilebilmektedir. Gelişmiş ve güçlü finansal sistemler, bireysel tasarruf sahiplerinin geniş çaplı yatırımlara doğru yönelmesini, yatırımlarının çeşitlenmesini, bunları gerçekleştirirken risklerin minimum da tutulmasını uzman kurumlar aracılığı ile yapmaktadır. Bu sayede verimli ekonomik büyüme hedefini yerine getirmektedir (Aslan ve Küçükaksoy, 2006: 26).

Finansal sistemlerin temel ögeleri; fon arz edenler, fon talep edenler, finansal araçlar, finansal kurumlar ve hukuki düzenlemelerdir. Yapının içerisinde bir tarafta gelirlerinden tasarrufa dönüştürdükleri fon fazlasına sahip olanlar, diğer tarafta gelirlerinden daha fazlasına ihtiyaç duyan fon eksikliği bulunanlar yer almaktadır. Elllerinde fon fazlası bulunduranlar çeşitli kurumlar ve meşru düzenlemeler aracılığı ile fon ihtiyacı bulunanlara bu fonları aktarırlar. Gelişmiş ekonomilerin ihtiyaç duyduğu fon transfer süreci ile finans sistemi, ekonomik sisteminin en önemli kısmını oluşturmaktadır. Finansal sistemin başarı oranı ile ekonomik başarı oranı doğru orantılı olarak görülmektedir. Başarının yanında finansal sistemin istikrarlı yapısı ekonominin de istikrarlı oluşu ile yakından ilişkilendirilmektedir (Afşar, 2007:189).

Ekonomik büyüme kavramı ile ilişkilendirilen finansal sistemlerin yapısı ve işlevleri literatürde sıkça ele alınan konulardan birisi olmuştur. Finansal sistemler üç şekilde sınıflandırılmaktadır. Birincisi banka temelli, ikincisi ise piyasa temelli finansal sistemler şeklindedir (Targan, 1996:10-12). Banka temelli finansal sistemlerin piyasaların işlevlerini daha etkin bir şekilde yerine getireceğini savunanlar sanayi ve teknolojik gelişme ile bankaların yeterli fon ihtiyacını karşıladığını böylece ekonomik büyüme ve gelişmenin ivme kazandığını ileri sürmüşlerdir. Pozitif ekonomik büyümenin yanı sıra finansal hizmet taleplerine de en uygun şekilde yanıt vermesi doğrultusunda bankacılık sektörünün mevcut

duruma adaptasyonu yadsınamaz şekilde gözler önüne serilmiştir (Şahinkaya, 2021:1041). Piyasa temelli finansal sistemlerin daha işlevsel olduğunu savunanlar, finansal sistem içerisinde sermaye piyasası, yatırım ortaklıkları ve borsalar gibi kurumların daha aktif olmasının ekonomik büyüme açısından daha faydalı ve etkili olacağını düşünmektedir. Piyasa temelli finansal sistemler riskleri yönetmek için oldukça farklı araçlar bulundurmaktadır (Öztürk, Barışık ve Kılıç, 2010: 96). Bu iki finansal sistemi savunanların yanı sıra bir de üçüncü bir grup vardır ki onlar bu iki piyasanın birbirini tamamladığını ve birbirleriyle koordineli çalışılmalarının ekonomik büyümenin gelişimini pozitif yönde etkileyeceğini ileri sürmektedir (Altıntaş ve Ayriçay, 2010:72).

Banka temelli finansal sistemi baz alan Türkiye’de ekonomik istikrarın sağlanıp korunabilmesi için bankaların çok yönlü, sağlam ve işlevsel olması gerekmektedir. 2000’li yılların başında bankacılığın yeterince sağlam alt yapıya sahip olmamasından dolayı yaşanan krizlerden etkilenen bankalar, Türkiye’de ekonominin büyümesini negatif yönde etkilemiştir. Yaşanan 2001 krizi ile Türkiye’de görülen % 5,9 oranındaki küçülme dönemin en olumsuz finansal durumunun kaydedilmesine neden olmuştur. Türkiye’de ekonomik faaliyetlerin lokomotifinin başını bankalar çektiği düşünüldüğünde, bankacılıkta yaşanan bir krizin ülkenin ekonomisini ne kadar derinden sarstığı gözler önüne serilmektedir. Bankacılık sisteminde oluşabilecek bir krizin banka temelli finansal sistemleri benimseyen ülkelerde daha fazla hissedilmesinden dolayı bu ülkelerde bankaların kapsamlı bir şekilde yapılanması ve güçlü bir temele oturtulması gerekmektedir (Kartal, 2018:6).

Bankaların performansının değerlendirilmesi, finansal sistemin sağlığı ve ekonomik büyüme için çok önemlidir. Bankalar, ekonomik faaliyetlerin finansmanı, para transferleri ve risk yönetimi gibi önemli işlevleri yerine getirmektedir. Bu nedenle bankaların performansı, ekonomik büyümenin sürdürülebilirliği ve finansal istikrar için kritik bir faktördür. Bankaların performansının değerlendirilmesi, genellikle finansal göstergelerin analiziyle yapılmaktadır. Bir bankanın performansının iyi olması, o bankanın müşterilerine sağladığı hizmetlerin kalitesiyle doğrudan ilişkilidir. Müşterilerin bankanın kredi verme kapasitesi ve likiditesi hakkında güven duyması, bankanın finansal performansı açısından önemlidir. Bankanın karlılığı, sermaye yeterliliği ve kredi kalitesi, bankanın gelecekteki büyüme potansiyelini ve risk toleransını da göstermektedir. Bankaların performansının değerlendirilmesi, banka yöneticilerinin karar alma süreçlerinde de yardımcı olmaktadır. Bankanın kredi kalitesi düşükse, yöneticiler kredi verme politikalarını gözden geçirerek riskleri azaltmak için uygun adımlar atabilmektedirler. Ayrıca, bankanın sermaye yeterliliği düşükse, yöneticiler sermaye artırımını yaparak bankanın gelecekteki büyüme potansiyelini

artırabileceklerdir. Bu örnekler ile de anlaşılacağı üzere bankaların performansının değerlendirilmesi, finansal sistemin sağlığı ve iktisadi gelişim için önemli bir rol oynamaktadır. Bankaların performansını izlemek ve iyileştirmek, finansal istikrarın korunması ve ekonomik büyümenin sürdürülebilmesi için oldukça önemlidir.

Bankaların performanslarının doğru bir şekilde değerlendirilmesi, finansal sistemlerin sağlığı ve ekonomik istikrarın sürdürülebilirliği böylesine büyük öneme sahip iken geleneksel finansal göstergeler genellikle yetersiz kalmakta ve bankaların karmaşık yapısını tam olarak yansıtamamaktadır. Bu nedenle çok kriterli karar verme yöntemlerinin kullanılması bankaların performanslarının daha kapsamlı bir şekilde analiz edilmesine ve daha iyi kararların alınmasına olanak tanımaktadır.

Bunların doğrultusunda çalışma da Türkiye’de faaliyet gösteren toplam 12 adet ticari bankanın, finansal performansları öncelikle ağırlıklandırma yöntemlerinden Entropi ve MEREC ile ağırlıklandırılmış ardından çok kriterli karar verme yöntemlerinden olan ARAS ve WASPAS ile sıralamaları yapılarak performans karşılaştırmalarının yapılması amaçlanmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde finansal sistemlerin yapısı, bankacılık kavramı ile bankacılığın tarihsel gelişimine değinilmiştir. İkinci bölümünde finansal performans ölçümü ile çalışmada kullanılan ağırlıklandırma ve çok kriterli karar verme yöntemleri tanıtılmış beraberinde konu ile ilgili literatüre katkısı bulunan çalışmalara yer verilmiştir. Üçüncü bölümde çalışmanın yöntemi ve uygulaması ile duyarlılık analizleri yapıldıktan sonra analiz ve bulgular paylaşılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL SİSTEMLER VE BANKACILIK

Finansal sistemler ve bankacılık, ekonomik aktivitelerin yönetiminde kritik bir rol oynamaktadır. Finansal sistemler, tasarruf sahipleri ile fon ihtiyacı olanlar arasında aracılık yaparak ekonomik büyümeyi teşvik etmektedir. Bu sistemler, bankalar, sermaye piyasaları, sigorta kuruluşları ve diğer finansal araçlar aracılığıyla fonların toplanması, tahsis edilmesi ve yönlendirilmesi sürecini sağlamaktadır. Bankacılık ise bu sistemlerin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bankalar, mevduat toplayarak kredi sağlar, ödeme hizmetleri sunar ve finansal piyasalarda likidite ihtiyaçlarına karşılık vermektedirler. Aynı zamanda, risk yönetimi, finansal danışmanlık ve yatırım hizmetleri gibi çeşitli finansal faaliyetleri gerçekleştirirler. Finansal sistemler ve bankacılık, ekonomik istikrarın sağlanması ve finansal piyasalarda güvenin korunması için düzenlemeler ve denetlemelerle yakından ilişkilidir. Bu nedenle, finansal sistemlerin etkinliği ve bankacılık kurumlarının güvenilirliği, ekonomik büyüme ve kalkınma için hayati öneme sahiptir.

1.1. Finansal Sistem

Finansal sistem, bir ekonominin finansal varlıklarının oluşumundan, dağıtımından ve alım satımından sorumlu olan kurum ve kuruluşlarının bir araya gelmesiyle oluşan bir yapıdır. Finansal sistemler, ekonominin çeşitli kesimleri arasında kaynak tahsisi ve risk yönetimi yaparak, yatırımcıların tasarruflarını yatırımlara dönüştürmesine, şirketlerin kaynak bulmasına ve tüketici kredisi kullanmasına olanak sağlamaktadır. Finansal sistemlerin yapısı, araçların, piyasaların, araçların ve finansal düzenleyicilerin bir araya gelmesinden oluşmaktadır (Erim ve Türk, 2005:23-26).

Tasarruf sahiplerinin ellerinde biriktirdikleri fonlar, finansal araçlar yardımıyla bu fonları borç olarak almak isteyenlere kredi olarak kullanırlıdır ya da finansal varlıklar aracılığıyla yatırım yapmaları sağlanmaktadır. Finansal araçlar arasında bankalar, sigorta şirketleri, yatırım fonları, bireysel emeklilik fonları, menkul kıymetler şirketleri, türev araçlar ve faktöring şirketleri yer almaktadır (Aşıkoğlu ve Kayahan, 2008:158-160).

Finansal piyasalar, finansal araçların alınıp satıldığı mekanizmalar olarak tanımlanabilir. Finansal piyasaların temel amacı, tasarruf sahiplerinin tasarruflarını değerlendirmelerine ve borç alanların kaynaklarını artırmalarına yardımcı olmaktır. Finansal piyasalar, sermaye piyasaları, para piyasaları, türev piyasalar ve emtia piyasaları gibi farklı kategorilere ayrılmaktadır (Gökdeniz, Erdoğan ve Kalyüncü, 2003:2-3).

Finansal araçlar, bir ekonominin finansal sisteminde alınıp satılan varlıkları ifade etmektedir. Bu araçlar arasında hisse senetleri, tahviller, bonolar, mevduat sertifikaları, fonlar, türev araçlar, emtia sözleşmeleri ve diğer birçok finansal araç yer almaktadır (Ayçiçek, 2011:60).

Finansal düzenleyiciler, finansal sistemin düzenlenmesinden ve denetlenmesinden sorumlu olan kurum ve kuruluşlardır. Bu düzenleyiciler arasında merkez bankaları, bankacılık ve sigortacılık düzenleyicileri, menkul kıymetler ve borsa düzenleyicileri, türev düzenleyicileri gibi kurumlar yer almaktadır (Alparslan,2000:49-64).

Finansal sistemin yapısı, finansal araçların, finansal piyasaların, finansal araçların ve finansal düzenleyicilerin birbirleriyle etkileşimini içermektedir. Bu yapı, ekonomideki tasarrufların yatırımlara dönüştürülmesi için önemli bir role sahiptir ve ekonomi için büyük önem taşımaktadır. Sistemin yapısı, ekonomik büyümeyi destekleyerek işletmelerin finansman ihtiyaçlarını karşılamalarına yardımcı olur ve bireylerin tasarruflarını yatırıma dönüştürmelerini sağlayarak gelecekteki finansal güvenliklerini artırmaktadır. Ayrıca, finansal sistemin yapısı, para politikası ve maliye politikası gibi ekonomik politikaların uygulanmasında da kritik bir öneme sahiptir. Finansal düzenleyiciler, finansal sistemin istikrarını sağlamak ve finansal krizleri önlemek için düzenlemeler ve denetimler yapmaktadırlar. Tüm bunlar ile finansal sistemin yapısının sıkı bir şekilde entegre olması ekonomik büyüme ve istikrar için kritik bir bileşen olarak kabul edilmektedir.

Finansal sistem, genellikle bir dizi kurum, araç ve piyasadan oluşmaktadır. Ülkeden ülkeye farklılık gösterse de genellikle aşağıdaki unsurları içermektedir (Çetintaş ve Barışık, 2003:1-5):

1. Bankalar: Finansal sistemdeki en yaygın kurumlardan biri olan bankalar, mevduat toplama ve kredi verme işlemleriyle müşterilere hizmet verirler. Bankalar hem bireysel hem de kurumsal müşteriler için bir dizi finansal araç ve hizmet sunmaktadır (Çetin ve Bıtrak, 2010:76).
2. Finansal Piyasalar: Sermaye ve para akışlarının yönlendirildiği yerlerdir. Menkul kıymet borsaları, emtia piyasaları, para piyasaları ve türev piyasaları gibi birçok finansal piyasa bulunmaktadır (Demireli, Akkaya ve İbaş, 2010:54).
3. Sigorta Şirketleri: Müşterilerin risklerini yönetmelerine yardımcı olan finansal kurumlardan olan sigorta şirketleri, riskleri sigortalamak için primler toplamakta ve belirli koşullar altında tazminat ödemektedir (Çiftçi, 2004:122).

4. Yatırım Fonları: Yatırımcıların birleşerek portföylerini çeşitlendirdikleri bir araçtır. Yatırım fonları, portföy yöneticileri tarafından yönetilir ve hisse senetleri, tahviller ve diğer finansal araçlar gibi çeşitli varlıkları içermektedir (Yıldız, 2006:212).
5. Merkez Bankaları: Ülkelerin para politikalarını yöneten ve finansal istikrarı sağlayan merkez bankaları, bankaların likidite ihtiyacını karşılamak için para politikalarını yönlendirir ve para biriminin değerini kontrol eder (Eroğlu ve Eroğlu, 2010:122-124).

Bu unsurların birbirleriyle etkileşimi ve iş birliği, yapının etkili bir şekilde işlemesi, ekonomik büyümenin ve istikrarın sağlanmasına yardımcı olacaktır. Finansal sistemde meydana gelebilecek aksaklıklar, ekonomik krizlere yol açabilmektedir (Özince, 2005:18). Bu nedenle, finansal sistem ve yapısının etkili yönetilmesi ve denetlenmesi oldukça önemlidir.

1.1.1. Finansal Sistemin Araçları

Finansal sistem, ekonomik faaliyetlerin finansmanını ve yatırımını mümkün kılan araçlar, kurumlar ve piyasaları içeren geniş bir yapıdır. Bu yapı içerisinde finansal araçlar, etkin bir rol oynamaktadır. Finansal araçlar, genellikle yatırım veya risk yönetimi gibi amaçlarla kullanılan, para, menkul kıymet, türev ürünler, sigorta ve kredi gibi bir dizi farklı varlığı ifade etmektedir. Bu kısımda, finansal sistemin en yaygın finansal araçları tanıtılacaktır;

1. Para: Ekonomik işlemlerin kolaylaştırılması ve değişim aracı olarak kullanılan, herkes tarafından kabul edilen bir değerdir. İnsanlar para kullanarak mal ve hizmetleri elde etmenin yanı sıra para ile yatırımlar yapabilmektedirler. Para aynı zamanda, tasarrufların biriktirilmesi, borçların ödenmesi ve diğer finansal işlemlerin gerçekleştirilmesi için de gereklidir.

Günümüzde, para genellikle kâğıt paralar ve madeni paralar şeklinde kullanılmaktadır. Ancak, dijital para birimleri de giderek daha popüler ve kullanılabilir hale gelmektedir. Paranın değeri, arz ve talep dengesine bağlı olarak belirlenmektedir. Merkez bankaları, para arzını kontrol ederek para biriminin değerini belirlemektedir. Paranın ekonomide fiyatların ölçülmesi ve ekonomik faaliyetlerin kolaylaştırılması gibi kritik işlevleri vardır. Para birimleri, fiyatların belirlenmesinde kullanılarak ekonomik faaliyetlerin daha etkili ve ekonomik kararların daha hassas bir şekilde alınmasını sağlamaktadır (Yalta, 2011:1-5).

Para aynı zamanda bir yatırım aracı olarak da işlev görmektedir. Yatırımcılar, gelecekteki harcamalarını karşılamak amacıyla para biriktirebilirler. Ayrıca, birikimlerini faiz oranları veya diğer yatırım araçları aracılığıyla artırma fırsatına da sahiptirler. Paranın

kullanımı sadece bir yatırım aracıyla sınırlı değildir; aynı zamanda borç alma ve borç verme işlemlerinde de rol almaktadır. Borç alan kişiler veya kuruluşlar, gelecekte geri ödeme taahhüdüyle para alabilmektedirler. Bu işlem genellikle kredi olarak adlandırılmaktadır ve büyük yatırımlar yapma veya finansman ihtiyaçlarını karşılama amacıyla kullanılabilir. Para finansal sistem içinde ekonomik faaliyetleri kolaylaştırır, yatırımları mümkün kılar, tasarrufları biriktirme imkânı sağlar ve borç alma/borç verme işlemlerini desteklemektedir. Para birimleri, merkez bankaları tarafından kontrol edilir ve para arzı, ekonomik büyüme, enflasyon ve diğer faktörlere bağlı olarak değişebilmektedir (Şıklar, 2009:3-17).

2. Menkul Kıymetler: Finansal sistemin araçlarından biri olan menkul kıymetler, birçok yatırımcının portföylerinde yer almaktadır. Menkul kıymetler, belirli bir değeri temsil eden ve sahiplerine belirli haklar sağlayan araçlardır. Bu araçlar, şirketlerin sermaye ihtiyaçlarını karşılamalarına yardımcı olurken, yatırımcılar için de çeşitli getiri fırsatları sunmaktadırlar. Menkul kıymetler, birçok farklı türe sahip olabilmektedir. Bu türler arasında hisse senetleri, tahviller ve çeşitli fonlar yer almaktadır (Vatansever,2000:260-261).

Hisse senetleri, şirketlerin sermaye artırımını yapmak için çıkardıkları paylardır. Bu paylar, şirketin sahipliğini ve kâr payı alma hakkını temsil etmektedir. Hisse senetleri, yatırımcılara şirketin büyüme potansiyeline yatırım yapma fırsatı verirken, aynı zamanda piyasa koşullarına bağlı olarak getiri sağlayabilirler (Özer,Kaya ve Özer, 2011:164).

Tahviller, şirketlerin borçlanma ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla çıkardıkları finansal araçlardır. Yatırımcılara belirli bir faiz oranı ile geri ödeme garantisi sunarlar, bu nedenle yatırımcılar tarafından düşük riskli bir yatırım aracı olarak değerlendirilirler (Öztunç, 2018:4).

Fonlar, genellikle çeşitli menkul kıymetleri bir araya getiren portföylerdir. Bu portföyler, yatırımcıların bireysel olarak erişemeyecekleri çeşitli varlık türlerini ve risk seviyelerini içerir. Fonlar, yatırımcılara geniş bir menkul kıymet yelpazesıyla portföy oluşturma ve risklerini dağıtma olanağı tanımaktadır (Acar ve Akdeniz, 2022:128-129).

Menkul kıymetler, yatırımcılar için farklı risk ve getiri profilleri sunarken, finansal sistem için de likidite ve sermaye akışı sağlamaktadırlar. Ancak, yatırım kararları almadan önce yatırımcıların risklerini ve getiri beklentilerini iyi analiz etmeleri gerekmektedir. Piyasada yaşanan dalgalanmalar, menkul kıymetlerin fiyatlarına etki ederken, yatırımcıların getirilerini de doğrudan etkilemektedir. Menkul kıymetlerin doğru değerlendirilmesi ve doğru fiyatlandırılması finansal sistemin sağlıklı çalışması için önem taşımaktadır.

3. Türev Ürünler: Belirli bir varlığın fiyatını takip eden finansal araçlardır. Örneğin, vadeli işlemler, opsiyonlar ve swaplar gibi ürünler türev ürünler grubundadır. Türev ürünler,

yatırımcılara risk yönetimi fırsatları sağlamaktadır ve bunun yanı sıra piyasalardaki dalgalanmalara karşı da korunma imkânı tanımaktadır. Bu ürünler, finansal sistemin araçlarından biridir ve bir dayanak varlık üzerinde değer kazanma veya kaybetme hakkı veren finansal araçlardır. Dayanak varlık, hisse senedi, tahvil, emtia, döviz veya faiz oranı gibi finansal araçlar olabilmektedir (Aygören ve Kurtcebe, 2019:2-6).

Türev ürünler, yatırımcılara riskten korunma ve spekülasyon yapma imkânı sağlamaktadır. Örneğin, bir şirket, yabancı para biriminde borçlanarak kur riskine maruz kalabilmektedir. Şirket, bu riski minimize etmek için döviz forward veya swap sözleşmeleriyle riskten korunma işlemi yapma yolunu seçebilmektedir. Spekülasyon işlemleri ise yatırımcıların fiyat hareketlerinden kar elde etme amacı güttüğü işlemlerdir. Bu işlemler, yatırımcıların dayanak varlıkların gelecekteki fiyatlarına yönelik beklentilerine dayanmaktadır.

Türev ürünler arasında en yaygın kullanılanlar; vadeli işlem sözleşmeleri, opsiyon sözleşmeleri, swap sözleşmeleri ve forward sözleşmeleridir.

Vadeli işlem sözleşmeleri, belli bir varlık üzerinde belirlenen bir fiyattan, ileri bir tarihte alım satım yapmayı taahhüt eden sözleşmelerdir. Vadeli işlem sözleşmeleri, organize piyasalarda yani borsalarda işlem görürler ve standartlaştırılmış özelliklere sahiptirler (Özaydın ve Topal, 2022: 164-165).

Opsiyon sözleşmeleri, belirli bir varlık üzerinde alma veya satma hakkı tanıyan, fakat bu işlemleri zorunlu tutmayan sözleşmelerdir. Opsiyon alıcısı, önceden belirlenmiş bir prim karşılığında, ileri bir tarihte veya belirli bir tarihte belirli bir fiyattan alma veya satma hakkına sahiptir (Özaydın ve Topal, 2022: 167).

Swap sözleşmeleri, iki taraf arasında belirli bir dönemde ödeme yapmayı taahhüt ettikleri birtakım ödemelerin birbirleriyle değiştirilmesi esasına dayanan sözleşmelerdir. Faiz swapı, para swapı ve döviz swapı gibi farklı tipleri bulunmaktadır (Özaydın ve Topal, 2022: 167).

Forward sözleşmeleri, taraflara belirli bir varlığı belirli bir fiyattan ileri bir tarihte alma veya satma hakkı tanıyan özel sözleşmelerdir (Anbar ve Alper, 2011:78). Bu sözleşmeler, organize piyasalarda değil, tezgâh üstü piyasalarda işlem görürler ve özelleştirilmiş yapıları ile dikkat çekerler. Taraflar, forward sözleşmelerinde varlıkların fiyatını, miktarını, teslim tarihini, ödeme yöntemini ve diğer detayları serbestçe belirleyebilirler. Bu esneklik, forward sözleşmelerini taraflar arasında özelleştirilmiş risk yönetimi araçları olarak kullanılmasını sağlamaktadır (Özaydın ve Topal, 2022: 166).

Forward sözleşmeleri, özellikle döviz, faiz, emtia ve hisse senedi piyasalarında sıklıkla kullanılır. Örneğin, bir şirket, gelecekteki bir tarihte bir döviz cinsini belirli bir fiyattan satın almak ya da satmak isteyebilir. Bu durumda, şirket ve banka arasında bir forward sözleşmesi yapılabilmektedir. Bu sözleşme ile şirket, gelecekteki döviz riskini minimize ederken, banka da bir prim karşılığında bu riski üstlenerek gelir elde edebilecektir (Oktar ve Yüksel, 2016:35).

Forward sözleşmeleri, tarafların risklerini yönetmelerini sağlamasının yanı sıra, aynı zamanda likidite ve fiyat kestirimleri için de önemli bir gösterge olarak kullanılırlar. Özellikle forward sözleşmelerinin fiyatları, piyasadaki arz ve talep dengelerine göre belirlenmektedir. Bu nedenle forward sözleşmeleri, piyasa katılımcıları için gelecekteki fiyat değişimleri hakkında fikir sahibi olmalarına yardımcı olmaktadır. Ancak forward sözleşmeleri, fiyatların belirlenmesindeki esnekliği nedeniyle spekülative amaçlarla da kullanılabilir. Spekülative amaçlarla kullanıldığında forward sözleşmeleri, yüksek riskli yatırımlar olarak da kabul edilirler. Bu nedenle forward sözleşmelerini kullanmadan önce yatırımcıların iyi bir risk yönetimi stratejisi oluşturmaları ve doğru piyasa analizi yapmaları gerekmektedir (Kaygusuzoğlu, 2011:140).

Türev ürünler, yatırımcıların risk yönetimi ve arbitraj amaçlarına hizmet ederken finansal sistemde likidite sağlamak için de kullanılmaktadır. Ancak, türev ürünlerinin karmaşık yapısı ve yüksek kaldıraç kullanımı yatırımcıların dikkatli olmalarını ve riskleri iyi analiz etmelerini gerektirmektedir. Regülasyon ve denetim mekanizmalarının oluşturulması ve uygulanması da finansal sistemdeki istikrarı ve güveni sağlamak için gereklilik arz etmektedir (Oktar ve Yüksel, 2016:35).

4.Sigorta: Finansal sistem içinde önemli bir role sahiptir ve bireyler ile kurumların risk yönetiminde kilit bir fonksiyon üstlenmektedir. Sigorta şirketleri, bir prim karşılığında müşterilerine belirli risklere karşı koruma sağlamaktadır. Bu riskler; ev, araba veya iş yeri gibi maddi varlıkların kaybı, hastalık, ölüm gibi kişisel veya mesleki riskler olabilmektedir (Uralcan, 2011:21).

Sigorta şirketleri, sigorta poliçelerinden elde edilen primleri kullanarak bir risk havuzu oluştururlar. Bu havuz sigorta şirketlerinin ödeyecekleri zararları karşılamak için kullanılmaktadır. Sigorta şirketleri, risk havuzundaki fonları çeşitli yatırım araçlarına yatırarak faiz geliri de elde edebilmektedirler (Çiftçi, 2004:123).

Sigorta şirketleri, sigorta talebinin doğru şekilde hesaplanmasını sağlamak için bir dizi matematiksel model kullanılmaktadır. Bu modeller, sigortalıların risk seviyelerini belirlemek için yaş, cinsiyet, sağlık durumu, meslek ve diğer faktörleri dikkate almaktadır. Sigorta

şirketleri ayrıca, riski daha iyi yönetmek için yenilikçi ürünler ve hizmetler sunarlar. Örneğin, bir sigorta şirketi, müşterilerine bir risk durumunda hızlı bir şekilde para ödeyebilmek için blockchain teknolojisini kullanabilir. Aynı zamanda sigorta şirketleri, sigorta poliçeleri satın alarak risklerini dağıtmak isteyen büyük kuruluşlar ve diğer sigorta şirketleriyle de iş birliği yapabilirler. Bu iş birliği, risklerin daha iyi yönetilmesine ve daha iyi bir risk havuzu oluşmasına yardımcı olmaktadır. Sigorta finansal sistemin önemli bir aracıdır ve sigorta şirketleri, müşterilerine koruma sağlayarak eş zamanlı riskleri yöneterek finansal sisteme katkıda bulunmaktadır (Başpınar, 2005: 7-16).

5. Kredi: Bireysel veya kurumsal müşterilerin belirli bir faiz oranı karşılığında para veya varlık alabilecekleri bir anlaşmadır (Öztürk, 2015:13). Kredi, finansal kuruluşlar veya diğer kredi verenler tarafından sağlanır. Kredi verenler, kredinin geri ödenmesi için belirli bir faiz oranı belirlerler. Faiz oranı, kredi süresi, borçlunun kredi geçmişi, borçlunun gelir düzeyi ve diğer faktörlere bağlı olarak değişebilir. Krediler, çeşitli amaçlar için kullanılabilir. Bireysel krediler, ev veya araba gibi satın alma işlemlerinde kullanılabilir. İşletme kredileri, işletmelerin büyümesini finanse etmek için kullanılırken ticari krediler, mal ve hizmetlerin satın alınmasında kullanılabilir. Ayrıca, kredi kartları gibi tüketici kredileri, kişisel tüketim için kullanılmaktadır (Kaya, 2009:1).

Krediler, finansal sistemin sağlıklı bir şekilde çalışmasına katkıda bulunur. Kredi verenler mevduatları toplayarak kredi sağlayabilirler ve bu süreçte ekonomide sermaye birikimi sağlanabilir. Kredi verenler ayrıca kredi alacaklarının kredi geçmişlerini inceleyerek risklerini minimize etmeye çalışırlar. Ancak, kredilerin aşırı kullanımı veya borçların geri ödenememesi durumunda finansal sisteme zarar verebilir. Bu nedenle kredi verenler kredi verme kararlarını dikkatli bir şekilde yapmalı ve borçluların geri ödeme kapasitelerini doğru bir şekilde değerlendirmelidirler.

Özet olarak finansal araçlar, yatırımcıların finansal hedeflerine ulaşmalarını sağlamak için kullanılırken aynı zamanda finansal sistemin sağlıklı bir şekilde çalışmasına da katkıda bulunmaktadır. Bu araçlar yatırımcıların farklı risk profillerine, getiri beklentilerine ve likidite ihtiyaçlarına göre çeşitlilik göstermektedir. Bazı finansal araçlar yatırımcıların hisse senetleri, tahviller, emtialar, dövizler gibi farklı varlık sınıflarına yatırım yapmalarına olanak tanımaktadır. Bu varlık sınıfları farklı risk düzeylerine, getiri potansiyeline ve likiditeye sahiptirler. Hisse senetleri, yüksek getiri elde etme imkanına sahip olmakla birlikte daha yüksek risk taşıırken, tahviller daha düşük riskli olmakla birlikte daha düşük getiri potansiyeline sahiptirler. Emtialar ve dövizler ise, çeşitli faktörlere bağlı olarak değişen getiri potansiyelleri ve risk düzeyleri ile yatırımcılar için farklı alternatifler sunmaktadır. Diğer

finansal araçlar ise, yatırımcıların risklerini azaltmalarını veya yönetmelerini sağlamaktadır. Bu araçlardan bazıları vadeli işlem sözleşmeleri, opsiyonlar, swaplar gibi türev araçlardır. Bu araçlar, yatırımcılara varlık fiyatlarındaki dalgalanmalara karşı korunma sağlamak veya belirli bir fiyattan belirli bir varlık satın alma veya satma hakkı vermek gibi özellikler sunmaktadır. Finansal araçlar arasında birikimleri değerlendirmek isteyen yatırımcılar için tasarruf araçları da bulunur. Bu araçlar bireysel emeklilik hesapları, yatırım fonları, vadeli mevduat hesapları, hisse senedi fonları gibi bir dizi farklı yatırım seçeneklerini içermektedirler. Bu araçlar, yatırımcıların uzun vadeli hedeflerine uygun olarak birikimlerini değerlendirmelerine olanak tanırken aynı zamanda finansal sistemde likidite sağlanmasına da katkıda bulunmaktadır.

Sonuç olarak, finansal araçlar yatırımcılara farklı risk profillerine, getiri beklentilerine ve likidite ihtiyaçlarına uygun olarak farklı yatırım seçenekleri sunarlar. Bu araçlar, finansal sistemin işleyişine de katkıda bulunarak ekonomik büyümenin ve istihdamın sürdürülebilirliğini sağlamaktadırlar. Ancak yatırımcıların finansal araçları kullanırken risklerini de dikkate almaları ve uygun risk yönetimi stratejilerini uygulamaları önemlidir.

1.1.2. Banka Temelli Finansal Sistemler

Banka temelli finansal sistemler, bir ülkenin ekonomisindeki finansal kaynakların büyük ölçüde bankalar aracılığıyla sağlandığı bir sistemdir. Bu sistemde bankalar, tüketicilerin tasarruflarını alır ve yatırımcılara kredi verirler. Bankalar ayrıca işletmelerin ihtiyaç duydukları finansmanı sağlayarak ekonomideki büyümeye ve istihdama katkıda bulunurlar (Demirtaş, 2014:6-7).

Banka temelli finansal sistemler, birçok farklı çeşitte bankanın bulunduğu bir yapıya sahiptir. Bu bankalar arasında merkez bankaları, ticari bankalar, yatırım bankaları, kalkınma bankaları ve kooperatif bankaları yer almaktadır. Her bir banka türü, farklı finansal hizmetler sunarak ekonominin farklı alanlarına hizmet etmektedir.

Merkez bankaları, ülkenin para politikasını belirleme ve para arzını kontrol etme görevlerini yerine getirmektedir (Yalta, 2011:9). Ticari bankalar, müşterilerin tasarruflarını toplamak ve bu tasarrufları kredi olarak diğer müşterilere kullandırmaktadır (Taşkın, 2011:289). Yatırım bankaları, şirketlerin halka açılma, birleşme ve satın almalar gibi finansal işlemlerinde danışmanlık hizmetleri sunmaktadır. Kalkınma bankaları, özellikle az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerdeki işletmelerin ihtiyaç duydukları finansmana ulaşmalarını sağlamaktadır (Karahanoğlu, 2017:168). Kooperatif bankaları ise genellikle yerel bölgedeki kişilere hizmet ederler ve küçük işletmelerin finansmanına yardımcı olmaktadır (Sümer, 2021:263).

Banka temelli finansal sistemlerin avantajları arasında finansal piyasaların işleyişinin düzenli olması, bankaların müşterilerinin mali durumlarını değerlendirebilmesi ve kredi riskini yönetebilmesi, para arzının yönetilebilmesi ve bankaların para birimi dönüştürme işlemlerinde etkin bir rol oynaması yer almaktadır. Bu avantajlar, finansal piyasaların istikrarlı olmasını ve ekonomideki büyümeye katkıda bulunmasını sağlamaktadır.

Düzenli işleyen finansal piyasalar, tüketicilerin ve yatırımcıların güvenini artırır ve ekonomik faaliyetlerin sağlıklı bir şekilde yürütülmesine katkı sağlamaktadır. Bankaların müşterilerinin mali durumlarını değerlendirebilmesi ve kredi riskini yönetebilmesi bankaların sağlıklı bir şekilde işlemlerini sağlamakta ve müşterilerin finansal ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olmaktadır. Para arzının kontrol edilebilmesi de oldukça önemlidir. Merkez bankaları, banka temelli finansal sistemlerde para arzını kontrol etmek için faiz oranları, rezerv ihtiyaçları ve diğer araçları kullanabilirler. Bu sayede oluşabilecek enflasyon ve diğer makroekonomik sorunlar kontrol altında tutulabilir. Bankaların para birimi dönüştürme işlemlerinde etkin bir rol oynaması, uluslararası ticaretin gelişmesi ve yatırımların kolaylaştırılmasına yardımcı olmaktadır. Bu sayede ülkeler arasındaki finansal işlemler daha verimli ve sürdürülebilir hale gelebilmektedir (Afşar, 2007:189-190).

Tüm bu avantajlar, banka temelli finansal sistemlerin ekonomik büyümeye ve istihdama katkıda bulunmasını sağlamaktadır. Ancak bu sistemlerin dezavantajları da bulunmaktadır ve finansal piyasaların düzenli olması, bankaların müşterilerinin çıkarlarını koruması ve finansal krizlerin etkilerinin azaltılması için sürekli olarak düzenleyici ve denetleyici önlemler alınması gereklidir.

Banka temelli finansal sistemlerin dezavantajları şunlar olabilir:

1. Risklerin Yönetilmesi: Banka temelli finansal sistemlerde finansal risklerin büyük bir kısmının kontrolü bankalar tarafından sağlanır. Bundan dolayı bankalarda yaşanabilecek olası iflas ve mali durumlarında oluşabilecek kötüleşme finansal sistemde derin çaplı krizlere neden olabileceğinden en büyük dezavantajı risklerin yönetimi oluşturmaktadır (Ak Bingöl, 2018: 460).
2. Etik Tehlike Oluşumu: Bankaların, büyük ölçekli risk almalarından dolayı etik tehlike oluşturma riski vardır. Bankaların yüksek riskli fonlara yatırım yapmaları, müşterilerinin para çekme taleplerine karşı likidite sorunları yaşamasına neden olabilmektedir.
3. Rekabette Eksiklik: Banka temelli finansal sistemlerde bankaların faaliyetlerinin denetlenmesinden ötürü bankalar arasındaki rekabet azalabilir ve yenilikler yavaşlayabilmektedir.

4. Yüksek Maliyet: Bankalar faaliyetlerinin değişkenliği, çalışan sayıları, düzenleme ve denetlenme maliyetlerinden dolayı yüksek maliyetlere sahip olabilirler. Yüksek maliyet, bankaların müşterilerine daha yüksek faiz oranlı kredi vermesine ve işlem ücretlerinde artışa neden olabilmektedir.
5. Şeffaflık Sorunu: Banka temelli finansal sistemlerde bankaların finansal faaliyetleri çoğu zaman şeffaf olmayabilir. Bu nedenle, bankaların finansal durumları ve risk yönetimi hakkında sağlıklı bilgi elde etmek güç olabilmektedir.
6. Yenilikte Eksiklik: Banka temelli finansal sistemlerde riskler göz önüne alındığında yenilikçi adımlar atmaktan kaçınılabilir. Yenilikten kaçınılması modern bankacılığın gelişiminin yavaşlaması durumuna neden olabilmektedir.

1.1.3. Piyasa Temelli Finansal Sistemler

Piyasa temelli finansal sistemler, arz ve talep dengesinin finansal piyasalar da fiyat belirleyici aktörler olduğu finansal sistemlerdir. Bu sistemde finansal piyasalar aracılığıyla yatırımcılar, borç verenler, borç alanlar ve finansal araçların alım-satımını gerçekleştirirler. Piyasa temelli finansal sistemlerde finansal araçların fiyatları, arz ve talep koşullarına göre belirlenir ve bankaların faaliyetleri daha sınırlı olabilmektedir.

Piyasa temelli finansal sistemlerin avantajları şunlar olabilir:

1. Yüksek Likidite: Piyasa temelli finansal sistemlerde finansal araçların alım-satımı daha hızlı ve daha kolaydır. Bu nedenle yatırımcılar daha likit bir piyasada işlem yapabilirler.
2. Yatırımcı Tabanının Genişliği: Piyasa temelli finansal sistemlerde yatırımcılar, finansal araçlara doğrudan yatırım yapabilirler. Bu nedenle yatırımcı tabanı daha geniş olabilir ve finansal araçların fiyatları arz ve talep koşullarına göre şekillenebilir.
3. Sistemsel Riskin Az Olması: Piyasa temelli finansal sistemlerde risklerin dağılımı daha geniş olabilir. Bu nedenle bir şirketin iflası veya bir finansal aracın değer kaybetmesi finansal sistemde geniş çaplı sorunlara neden oluşturmaz.
4. Düşük Maliyet: Piyasa temelli finansal sistemlerde bankalar kadar yüksek düzenleme ve denetleme maliyetlerinin bulunmaması finansal araçların fiyatlarına etkisinin daha düşük olmasına neden olabilmektedir.
5. Çeşitlilik ve Yenilik: Piyasa temelli finansal sistemlerde finansal araçlardaki risk düzeylerinin daha düşük olması ile farklı yatırım seçeneklerinin oluşması beraberinde çeşitliliğin artması ve yeniliklerin doğmasını sağlamaktadır.

Piyasa temelli finansal sistemlerin dezavantajları şunlar olabilir:

1. Risk Yönetimi Zorlukları: Piyasa temelli finansal sistemlerde her ne kadar oluşabilecek riskler geniş çaplı krize neden olmasa da risk durumu her zaman vardır. Burada yatırımcılar finansal araçların fiyatlarındaki dalgalanmalar nedeniyle risklerle karşılaşabilirler.
2. Bilgi Asimetrisi: Bu sistemde yatırımcılar arasında bilgi farklılıkları oluşabilmektedir. Örneğin kimi yatırımcıların finansal okur yazarlığı daha fazladır bu da o yatırımcıları avantajlı konuma getirebilmektedir.
3. Spekülasyon: Piyasa temelli finansal sistemlerde bir grup yatırımcılar tarafından yapılan yüksek alım-satım piyasalarda volatiliteye neden olmakta bu da finansal piyasalarda istikrarsızlığı doğurmaktadır.
4. Regülasyon ve Denetim Zorlukları: Piyasa temelli finansal sistemlerde düzenleyici ve denetim maliyetleri daha düşük olabilir, ancak piyasaların düzenlenmesi ve denetlenmesi daha zor olabilir. Bu nedenle bazı yatırımcılar veya finansal kurumlar piyasayı manipüle etmek veya yasadışı faaliyetlerde bulunmak için fırsatlar bulabilirler.
5. Sosyal Adaletsizlik: Bu sistemde bazı yatırımcılar daha fazla finansal güce sahip olabilir ve bu durum sosyal adaletsizliklere neden olabilir. Bu nedenle bazı yatırımcılar daha fazla avantajlı pozisyonda olabilir ve finansal piyasalarda daha fazla kazanç sağlayabilirler.

1.1.4. Banka ve Piyasa Temelli Finansal Sistemler

Günümüz dünya ekonomilerinde birçok ülke finansal sistemi düzenleyen kurumlar aracılığıyla hem banka temelli hem de piyasa temelli finansal sistemleri kullanmaktadır. Bu durum finansal sektördeki riskleri minimuma indirmek, finansal piyasaların etkinliğini artırmak ve ekonomik büyümeyi desteklemek için geliştirilmiş bir yaklaşımdır.

Banka temelli finansal sistemler, tasarruf sahipleri ve yatırımcılar arasındaki ilişkileri doğrudan yöneten finansal kurumlar tarafından yönetilir. Bu finansal kurumlar fonları toplayarak, kredi sağlayarak ve yatırım yaparak, ekonomik büyümeyi desteklemek için önemli bir rol oynarlar. Bankalar büyük ölçüde piyasa dalgalanmalarından etkilenmeyen ve tasarruf sahiplerinin mevduatlarını güvenli bir şekilde tutan finansal kurumlardır. Bu nedenle banka temelli finansal sistemler finansal istikrarın sağlanması açısından önemlidir.

Piyasa temelli finansal sistemler, tasarruf sahipleri ve yatırımcılar arasındaki ilişkileri doğrudan yöneten finansal kurumlara ihtiyaç duymadan piyasa mekanizmaları aracılığıyla

çalışır. Bu sistem, daha şeffaf ve etkin bir finansal sektör yaratmak için tasarlanmıştır. Piyasa temelli finansal sistemler, özellikle hisse senetleri, tahviller ve diğer finansal araçlar gibi sermaye piyasalarını kullanarak fonları toplarlar. Bu finansal araçlar, halka açık şirketler tarafından çıkarılır ve borsalarda veya tezgâh üstü piyasalarda işlem görürler. Bu nedenle piyasa temelli finansal sistemler, sermaye piyasaları aracılığıyla likidite ve yatırım fırsatları sunmaktadır.

Banka temelli finansal sistemler, finansal piyasaların dalgalanmalarından daha az etkilenir ve finansal istikrar sağlama konusunda etkilidir. Ancak, bankaların tek kaynaktan kredi almaları nedeniyle, ekonomik krizlere daha açık hale gelirler. Piyasa temelli finansal sistemler piyasaların fiyatları doğru şekilde yansıtması, yatırımcıların finansal araçları daha etkin bir şekilde yönetebilmesi gibi avantajlar sunmaktadır. Ancak piyasaların volatilité olması ve spekülasyon riski nedeniyle istikrarsızlık riskleri de taşımaktadır.

Her iki sistemin avantajları ve dezavantajları düşünüldüğünde birçok ekonomide hem banka temelli hem de piyasa temelli finansal sistemler bir arada kullanılmaktadır. Bu şekilde finansal kaynakların toplanması ve kullanılması için bankaların sağladığı istikrarlı bir yapı, piyasa temelli sistemlerin sağladığı likidite ve şeffaflıkla birleştirilebilmektedir. Bu da ekonominin finansal sektörü için uygun zemini hazırlayabilmektedir.

1.2. Bankacılığın Kavramsal Çerçevesi

Bankacılık kavramı, ekonomik sistemler içerisinde fon arz edenlerle fon talep edenler arasında bağlantı kuran, finansal hizmetler sunan ve bu süreçte risk yönetimi gerçekleştiren bir sektörü ifade etmektedir. Bankacılığın tarihsel gelişimi insanlık tarihine dayanan köklü bir geçmişe sahiptir. Eski çağlardan günümüze kadar süregelen bu gelişim sürecinde ticaretin ve ekonomik faaliyetlerin artmasıyla birlikte bankacılık faaliyetleri de giderek çeşitlenmiştir. Özellikle Rönesans dönemi ve sonrasında Avrupa'da ticaretin canlanmasıyla bankacılık, modern anlamda şekillenmeye başlamış ve günümüzdeki finansal sistemlerin temelini oluşturmuştur.

1.2.1. Bankacılık Kavramının Tanımı

Banka sözcüğü İtalyanca "banco" kelimesinden gelmekte ve ilk olarak zanaatkarların ticaret faaliyetlerini finanse etmek için kurdukları masaları belirtmek için kullanılmıştır. Bu masalar, paraları saklamak ve değiş tokuş etmek için kullanılmıştır (Şahin, 2012:70-71).

Daha sonra bankalar, kredi verme ve para kabul etme gibi finansal hizmetler sunan resmi finansal kuruluşlar haline gelmiştir. İlk modern bankalar, 17. yüzyılda Hollanda ve İngiltere'de ortaya çıkmıştır. Bu bankalar, ticarete kullanılan kredi belgeleri (senetler) ve

tahvilleri satın almak, depolamak ve elinde tutarak ticari faaliyetler için gerekli fonları sağlamak için kurulmuştur (Köse, 2022: 155).

Bankaların tarihi, para ve finansal araçların evrimiyle yakından ilişkilidir. Para, tarih boyunca farklı biçimlerde kullanılmıştır. İlk para türleri değiş tokuş için kullanılan doğal ürünlerdi ancak daha sonra madenlerden yapılan paralar ve kâğıt paralar ticaretin büyümesiyle birlikte ortaya çıkmıştır (Coşkun ve Yıldırım, 2023: 90).

Günümüzde bankalar, dünya ekonomisinin önemli bir parçası haline gelmiştir ve birçok ülkede düzenlenmiştir. Bankalar, müşterilerine finansal hizmetler sunarak ekonomik faaliyetleri desteklemek için gereksinim duyulan fonların sağlanmasına yardımcı olurlar.

Banka kavramı ile ilgili 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nda açıkça bir tanım yapılmamıştır. Ancak hangi kuruluşların banka sayılabileceği ile ilgili bilgiler yer almaktadır. 5411 sayılı Bankacılık Kanuna göre; Banka, banka adı altında Türkiye'de kurulan kuruluşlar ile yurtdışında kurulu bankaların Türkiye'deki şubelerini ifade etmektedir (B.K m.2).

Bankalar genellikle para biriktirme, ödeme yapma, kredi verme, yatırım yapma ve para transferi gibi finansal hizmetler sağlayan kuruluşlardır. Bankaların temel işlevi, para kabul etmek ve bu parayı daha yüksek faiz oranı ile kredi vererek kazanç sağlamaktır. Bunun yanı sıra bankalar ödeme işlemleri yaparak, para transferleri yaparak ve çeşitli yatırım hizmetleri sunarak müşterilerine finansal çözümler sunmaktadır.

Bankalar genellikle mevduat kabul ederek bu parayı daha yüksek faiz oranı ile kredi vererek kazanç sağlarlar. Bu işlemler müşterilerin parasını güvende tutmayı ve onların paralarını doğru şekilde yönetmelerine yardımcı olmayı amaçlar. Bu süreç bankaların faiz oranlarına bağlı olarak yatırımcılar ve tüketiciler için çekici bir seçenek haline gelebilmektedir.

Bankalar ayrıca ödeme sistemleri ve banka kartları ile müşterilerine ödeme işlemleri yapma imkânı da sağlarlar. Bu sayede müşteriler günlük hayatlarında kolaylıkla ödeme yapabilirler. Bunun yanı sıra bankalar müşterilerine para transferi hizmetleri de sunarlar. Böylece ülkeler arasındaki para transferlerinin kolaylaştırılmasına yardımcı olmaktadır.

Bankalar yatırım hizmetleri sunarak müşterilerinin tasarruflarını çeşitli yatırımlarla çoğaltmalarına yardımcı olurlar. Bu, müşterilerin tercihlerine göre hisse senetleri, tahviller, emtialar ve diğer yatırım araçları gibi çeşitli yatırım seçenekleri olabilmektedir.

Bankaların bir görevi de kredi verme işlemidir. Bankalar, müşterilerine bireysel ve kurumsal krediler verirler. Bireysel krediler, araba, ev veya eğitim gibi ihtiyaçlar için kullanılırken, kurumsal krediler işletmelerin büyümesi ve gelişmesi için kullanılmaktadır. Bankalar finansal işlemlerin yapıldığı yerlerdir müşterilerine birçok hizmet sunarak, finansal

ihtiyaçlarını karşılamalarına yardımcı olabilmektedir. Bankalar, merkez bankalarından aldıkları fonlarla müşterilerine kredi vererek, ekonomik büyümeyi desteklerler. Bankalar, ekonomik aktiviteleri finanse ederek, üretkenlik artışına ve istihdam yaratılmasına katkı sağlamaktadır.

Bankaların bir diğer önemli görevi, risk yönetimidir. Müşterilerinin borçlanma kapasitelerini değerlendirerek uygun kredi seçeneklerini sunarlar. Ayrıca kredi riski gibi finansal riskleri de yönetirler. Bankalar, yasal düzenlemelere uygun şekilde faaliyet gösterir ve müşterilerin finansal bilgilerini gizli tutarlar.

Finansal sistemin temel yapı taşı olan bankalar müşterilerine çeşitli hizmetler sunarak finansal ihtiyaçlarını karşılamalarına yardımcı olurlar. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda bankaların önemi ekonomik büyüme ve istikrar için kritiktir.

1.2.2. Bankacılık Kanunu'na Göre Banka Türleri

Bankacılık Kanunu madde 3'te belirtildiği üzere Türkiye'de banka türleri; mevduat bankaları, katılım bankaları, yatırım ve kalkınma bankaları olarak ayrılmaktadır. Aşağıda bu banka türleri detaylı olarak incelenecektir.

1.2.2.1. Mevduat Bankaları

Mevduat bankaları kendi hesaplarına mevduat kabul edebilen, mevduat olarak topladığı paraları aktif olarak çalıştırarak gelir sağlayabilen banka türüdür. Buna örnek olarak fon ihtiyacı olan birey, kurum ve işletmelere sağladığı kredilerdir. Bu kredileri bir faiz geliri hedefiyle kullandıran mevduat bankaları kullandırdıkları kısa ve uzun vadeli kredilerin yanında menkul kıymetler piyasasında ihraç alım-satım kurumu, borsa işlemcisi faaliyetleriyle de rol oynarlar (Toraman, Ata ve Buğan, 2015:302). Detaylı olarak incelenecek olursa mevduat bankaları, tasarruf sahiplerinden mevduat toplarlar ve bu mevduatları müşterilerin talebi üzerine geri ödeme yapmak amacıyla kullanırlar. Mevduat bankaları, tüketicilere vadeli ve vadesiz mevduat hesapları sunarlar. Vadeli mevduat hesapları, müşterilerin belirli bir süre boyunca mevduatlarını tutmaları karşılığında daha yüksek faiz oranları sunar. Vadesiz mevduat hesapları ise müşterilerin istediği zaman para yatırıp çekebileceği hesaplardır. Mevduat bankaları ayrıca kredi kartı, tüketici kredileri, ipotek kredileri ve diğer finansal ürünleri de sunabilirler (Gezen, 2021: 93-94).

Mevduat bankalarının faaliyetleri bankacılık kanunları tarafından düzenlenmektedir. Türkiye'de mevduat bankaları, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) tarafından düzenlenmektedir (B.K m.2). BDDK, bankaların faaliyetlerini izlemek, bankaların

finansal sağlığına ilişkin riskleri yönetmek ve finansal istikrarı korumak için çeşitli düzenlemeler yapmaktadır.

Türkiye'deki mevduat bankaları, mevduat sigorta sistemi aracılığıyla müşterilerin mevduatlarını korumaktadır. Bu sistem müşterilerin mevduatlarına belirli bir tutara kadar sigorta kapsamı sağlar (Akyol, 2018: 5). Buna ek olarak mevduat bankaları, müşterilerin hesaplarının güvenliğini sağlamak için sıkı kimlik doğrulama ve diğer güvenlik prosedürlerini uygulamaktadır.

Mevduat bankaları tüketicilerin tasarruflarını güvence altına alarak ekonomik istikrarı sağlamaktadır. Mevduat bankaları ayrıca ekonomik büyüme için önemli olan kredi faaliyetlerini de desteklemektedir.

1.2.2.2. Katılım Bankaları

Temel olarak özel cari hesap ve katılma hesapları yoluyla fon toplayan aynı zamanda kredi kullandıran kuruluşlardır. Katılım bankalarının çalışma prensipleri mevduat bankalarına göre farklılık göstermektedir (zgr, 2007:38). Bu banka türünde kullandırılacak fonların ihtiyaa uygun olması ne şekilde kullanılacağı ve ne katkı sağlayacağı gibi hususlarda dikkat edilecek unsurlar arasındadır. Katılım bankalarında kar-zarar ortaklığı esas alınır. Bankanın işleyişinin böyle olmasının nedeni İşlam dini tarafından belirlenen esaslara uygun olarak yürütülüyor olmasından kaynaklıdır. Çünkü İşlami bankacılık esaslarına göre faiz almakta vermekte yasaktır. Ayrıca bu bankalar alkol, silah üretimi, tütün gibi İşlam'ın yasakladığı veya hoş görmediği sektörler için finansman sağlamamaktadır (Kaytancı, Ergeç ve Toprak, 2013:801). Müşteriler, bankanın belirli bir projeye yatırım yapmasına ortak olarak yatırımın karından pay almaktadırlar (şahin ve Tetik, 2020:296-297).

Katılım bankaları, Türkiye'de Bankacılık Kanunu ve Katılım Bankaları Kanunu gibi kanunlar tarafından düzenlenirler (Gönen ve Gökçen, 2017:63). Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, katılım bankalarının faaliyetlerini izler ve denetler. Katılım bankaları geleneksel bankalar gibi kredi, mevduat ve yatırım ürünleri sunmaktadır.

Katılım bankaları, İşlami finans prensiplerine uygun olarak çalışırken aynı zamanda finansal sistemin istikrarına da katkıda bulunurlar. Katılım bankalarının iş modelleri geleneksel bankalarinkiyile farklı olsa da finansal istikrarın sağlanması için benzer düzenleyici gerekliliklere tabidirler. Katılım bankaları, düzenleyici otoriteler tarafından da sıkı bir şekilde denetlenir ve müşterilerin yatırımlarını korumak için güvenlik önlemleri almaktadır.

Türkiye'de katılım bankacılığı, 1980'li yıllarda başlamıştır ve son yıllarda hızla büyüme göstermiştir. Türkiye'de faaliyet gösteren katılım bankaları arasında Albaraka Türk,

Kuveyt Türk, Asya Katılım, Türkiye Finans Katılım Bankası, Vakıf Katılım Bankası ve Ziraat Katılım Bankası gibi büyük bankalar yer almaktadır (Kalaycı, 2013: 56-57). Türkiye'deki katılım bankaları, geleneksel bankalarla rekabet etmekte ve ülkenin ekonomisine katkıda bulunmaktadır.

1.2.2.3. Kalkınma ve Yatırım Bankaları

Bankacılık Kanunu'nun 3. maddesine göre kalkınma ve yatırım bankaları, mevduat veya katılım fonu kabul etme dışında kredi sağlama esasına dayanan faaliyetlerde bulunan ve/veya kendilerine özel kanunlarla verilen görevleri yerine getiren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu olan bu tür kuruluşların Türkiye'deki şubeleridir (B.K m.3).

Kalkınma ve yatırım bankaları yeni yatırımların teşvik edilmesi, yatırımcılara mali ve teknik destek sağlanması amacıyla kurulan finansal kurumlardır. Bu bankalar kuruluş ve finansal sektörlerle ilişkin benzerliklere sahip olmalarına rağmen farklılıklar da içerirler. Kalkınma bankaları özellikle sanayileşmeyi teşvik etmek amacıyla gelişmekte olan ülkelerde faaliyet göstermektedirler. Bu ülkelerde sermaye piyasalarının yeterince gelişmemiş olması nedeniyle kalkınma bankaları uzun vadeli finansman sağlama görevini üstlenmişlerdir. Ayrıca işletmelerin uzun vadeli finansman ihtiyaçlarını karşılamakla birlikte gelişmekte olan ülkelerin sermaye piyasalarının oluşmasına katkıda bulunarak önemli rol oynamışlardır (Koç, 2002:54). Yatırım bankaları genellikle gelişmiş sermaye piyasalarına sahip ülkelerde ve gelişmekte olan sermaye piyasalarında faaliyet gösterirler. Tahvil ve hisse senetlerinin ihraç edilmesi, varlık transferleri, menkul kıymet yönetimi ve sermaye oluşturulması gibi alanlarda faaliyet gösteren sermaye piyasasının önemli kurumları olarak görülmektedir. Tipik olarak mevduat kabul etmezler ve ticari bankacılık ile kalkınma bankacılığının işlevlerini yerine getirmezler; bunun yerine, mali kurumlar olarak faaliyet gösterirler. Ancak bu iki banka türü de ülkelerin sanayi gelişimine katkı sağlamak amacıyla mali aracı kurumlar olarak önemli bir rol oynamaktadır (Selahattin, Bağcı ve Işık ,2016: 228).

Bu bankalar özellikle gelişmekte olan ülkelerde, ekonomik kalkınmayı sağlamak ve sosyal refahı artırmak için düşük faizli kredi imkanları, hibe veya yatırım desteği sağlarlar. Kalkınma bankaları, genellikle devletin bir parçası olarak veya kamu-özel ortaklıkları olarak kurulmaktadır.

Türkiye'nin ilk kalkınma bankası sanayi sektörüne finansman sağlamak için Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankası adıyla 1950 yılında kurulmuştur (Şimşek, 2020:18). Kalkınma bankaları Türkiye'nin kalkınmasına katkı sağlamak, özellikle altyapı, endüstriyel üretim, turizm, enerji, sağlık, tarım ve çevre konularında finansman sağlamak gibi alanlarda

uzmanlaşmıştır. Banka yatırım projelerine finansal destek sağlamak amacıyla yurt içi ve yurt dışındaki finans kuruluşlarıyla iş birliği yapmaktadır. Bu sayede Türkiye Kalkınma Bankası'nın fonlama kaynakları çeşitlendirilerek, daha fazla yatırım projesine destek olunması hedeflenmektedir. Bankanın hizmet verdiği alanlarda yürütülen projelerin ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirliğine de özel önem verilmektedir. Ayrıca Türkiye Kalkınma Bankası, Türkiye'nin kalkınmasına katkıda bulunmak amacıyla ekonomik araştırmalar yapar, raporlar hazırlar ve yayınlar. Bu çalışmalarla kamuoyunun ve özel sektörün ekonomik konulardaki farkındalığı artırılmakta ve sürdürülebilir kalkınmaya yönelik politikaların geliştirilmesine katkı sağlanmaktadır.

Kalkınma bankaları, kalkınma finansmanı sağlama konusunda uzmanlaşmışlardır. Bu bankalar özellikle sanayi, tarım, turizm, enerji, iletişim ve altyapı gibi sektörlerde yatırım yapmaktadır. Kalkınma bankaları, projelerin finansmanını sağlamak ve uygun koşullarda kredi vermek suretiyle ülkenin kalkınmasına yardımcı olmaktadır. Kalkınma bankaları kredilerini geri ödemeyen müşterilere karşı daha esnek bir yaklaşım sergileyebilirler ve bu bankalarda karlılık öncelikli bir hedef olarak görülmemektedir.

Yatırım bankaları, sermaye piyasalarının işleyişine ve gelişimine katkı sağlamak amacıyla kurulan finansal kuruluşlardır. Türk Bankacılık Kanunu'na göre yatırım bankaları, yalnızca sermaye piyasası araçlarına yatırım yapma, bunları ihraç etme veya bunlar üzerinde işlem yapma yetkisine sahiptirler. Bu nedenle yatırım bankaları, mevduat kabul etme, kredi verme, sigorta veya para transferi gibi geleneksel bankacılık faaliyetlerini gerçekleştirmezler.

Yatırım bankaları, uluslararası finansal piyasalarda da önemli rol oynamaktadırlar. Özellikle büyük ölçekli şirketlerin yurtdışında ihraç edecekleri sermaye piyasası araçlarının yönetimi ve ihracı konusunda yatırım bankalarının uzmanlığına başvurulmaktadır. Bu nedenle yatırım bankalarının finansal piyasalardaki etkinliği küresel ekonominin de gelişmesine katkı sağlamaktadır. Türkiye'de yatırım bankaları Sermaye Piyasası Kurulu tarafından düzenlenmektedirler. Yatırım bankaları, SPK tarafından belirlenen şartları yerine getirmeleri durumunda faaliyet izni alabilirler. Ayrıca Türkiye'de faaliyet gösteren yatırım bankaları, yasal olarak Türk lirası cinsinden tahvil ihracı yapabilme yetkisine sahiptirler (Arslan ve Bora, 2022: 28-29).

1.3. Türk Bankacılığının Tarihsel Serüveni

Türk bankacılığı, Osmanlı İmparatorluğu döneminden günümüze kadar uzanan bir tarihe sahiptir. Bu süreçte bankacılık faaliyetleri çeşitli dönemlerde farklı etkilere maruz kalmıştır. Aşağıda Türk bankacılığının tarihsel gelişimi dönemler halinde incelenecektir.

1.3.1. Osmanlı Dönemi (1847-1923)

Osmanlılar, Batı'nın her alandaki gelişmelerini yakından takip etmelerine rağmen 19. yüzyıla kadar modern finans kurumlarını benimsemek yerine ekonomik ve finansal ihtiyaçlarını karşılamak için Vakf-ı Nükud (Para Vakıfları) gibi geleneksel kurumlar kurarak çözüm aramışlardır (Uluyol, 2019:20).

Osmanlı İmparatorluğu döneminde bankacılık faaliyetleri genellikle Galata Senti'nde hazine tarafından temsil edilen hazine sarrafları ve sermayeleri daha sınırlı olan köşe başı sarraflarının faaliyetleri ile yürütülmüştür. Hazine sarrafları imparatorluğun tamamını kapsayan hizmetler sunarken köşe başı sarrafları hazine tarafından temsil edilmezlerdi (Sümer, 2016: 488). Modern bankacılığın gelişimine kadar devletin tüm bankacılık ve borç verme işlemlerini Galata bankerleri olarak bilinen sarraflar yürütmüştür (Apak ve Tay, 2012: 66). Galata bankerleri, Osmanlı Bankası kurulana kadar kurumsal bir bankanın eksikliğinden dolayı yaptıkları işlemlerden büyük karlar elde etmişlerdir (Apak ve Tay, 2012: 67).

İngilizler Osmanlı'da banka kurmak isterken Osmanlı hükümeti de bir devlet bankası kurma fikrini benimsemişti. Bu fikir ile ilk banka kaimelerin değerinin sabit tutulması üzerine yapılan bir sözleşme neticesinde doğmuştur. Kaimelerin değerinin sabit tutulması için J. Alleon ve T.H. Baltazzi isimli iki Galata bankerleri ile bir sözleşme yapılmıştır. Devletin desteğiyle, 1847 yılında Bank-ı Dersaadet (İstanbul Bankası) adı altında ilk banka kurulmuştur (Akgüç, 2007:7). Bank-ı Dersaadet ödeme gücünü aşan işlemlerde bulunmasından dolayı kuruluşundan 5 yıl sonra 1852 yılında iflas etmiştir. İflas eden Bank-ı Dersaadet'ten sonra diğer ülkelerden de banka kurma talepleri gelmiştir. Bu dönemde yabancı bankaların şubelerini açmalarının yanında yabancı sermayeli bankalarda kurulmaya başlamıştır. 1856 yılında kurulan Osmanlı Bankası, Osmanlı İmparatorluğu'nda bankacılığın başlangıcı olarak kabul edilmekte olup hükümet ile yabancı sermaye sahipleri arasındaki aracılık rolünü üstlenmek üzere İngiliz sermayesi tarafından desteklenmiştir. İlk ulusal banka olan Ziraat Bankası 1888 yılında kurulmuştur. Ziraat Bankası ile temel amaç tarımsal kredilendirmeyi devlet kontrolüne almak olmuştur (Yetiz, 2016: 110).

Osmanlı İmparatorluğu'nun bankacılık tarihi günümüz bankacılığına kıyasla oldukça farklı bir yapıya sahipti. Bankacılık faaliyetleri modern bankacılık sistemi gibi merkezi bir yapıda değil, daha çok esnaf ve tüccarların işlerini kolaylaştırmak için küçük ölçekli ve yerel olarak gerçekleştirilen faaliyetlerdi.

Osmanlı İmparatorluğu'nda bankacılık faaliyetleri, para değiştirme işlemleriyle başlamıştı. Bu faaliyetler daha çok sarraflar ve tefeciler tarafından gerçekleştirilirken zamanla bu işi yapanlar arasında bazı düzenlemeler yapılmaya başlandı. Örneğin, vergi toplama ve

asker tedarik etme gibi devlet işlerinin finansmanını sağlamak amacıyla bazı sarrafların işlerini yapmaları için devlet tarafından teşvik edildi.

Osmanlı İmparatorluğu'nda bankacılık faaliyetleri, 20. yüzyılın başında büyük bir gelişme gösterdi. Bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomisi hızla büyüyordu ve bu büyüme bankacılık sektörüne de yansiyordu. Yeni bankalar kurulmaya başlandı ve bankacılık faaliyetleri daha da yaygınlaştı.

Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde ise bankacılık sektörü modern bankacılık sistemi ile tanıştı. Osmanlı Bankası, İngiliz bankası ile ortaklık kurarak modern bir yapıya kavuştu. Bu dönemde ayrıca Türk Ticaret Bankası gibi bankalar da kuruldu. Bu bankalar, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde ekonomik faaliyetlerde önemli bir role sahip oldular.

I. Dünya Savaşı'ndaki yenilgi ve sonrasındaki siyasi kararsızlık dönemi Osmanlı İmparatorluğu'ndaki bankacılık sektörünü olumsuz yönde etkilemiştir. Ancak Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünden sonra Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla birlikte bankacılık sektörü çağdaşlaştırılmış ve günümüzde dünya standartlarında bir sektör haline gelmiştir.

1.3.2. Milli Bankalar Dönemi (1923-1933)

Savaşın ağır yıkımlarının ardından yeni bir devletin kurulmasıyla birlikte Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki ekonomik durum büyük ölçüde yokluklarla şekillenmiştir. Yeni devletin ekonomi politikaları Milli İktisat ilkelerine dayanmaktaydı ve bu ilkeler milli özel girişimciliği teşvik etmeyi amaçlamaktaydı. Cumhuriyet'in ilk yıllarında iktisadi politikalar Türkiye İktisat Kongresi'nin kararlarına dayanarak oluşturulmuş ve özel girişim eliyle serbest piyasa koşullarında sanayileşme politikası izlenmiştir. Ancak devlet, özel sektörün gücünün yetersiz olduğu veya karlı olmadığı alanlarda devreye girmeyi planlamıştır. Özetle özel sektörün ağırlıklı olduğu karma bir iktisadi kalkınma politikası izlenmiştir. Bu dönemde ekonominin bağımsızlığını simgeleyen en önemli gelişmelerden biri Lozan Barış Antlaşması'dır ve antlaşmanın 28. maddesiyle Türkiye'de kapitülasyonların tümüyle kaldırıldığı hükme bağlanmıştır (Eroğlu, 2010:24).

1923-1929 döneminin belirgin özelliğini devletin ulusal burjuvaziye geliştirme çabalarıyla birlikte milli bankacılığın oluşturulma çabalarının da ön plana çıkması oluşturmuştur. Yine de bu dönemde devletin finansal sistem üzerinde etkin bir denetim uygulamadığı gözlemlenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarında önceki Osmanlı İmparatorluğu döneminden kalan bankaların çoğu yabancı sermayeliydi ve çoğu İstanbul'da yer alıyordu. Cumhuriyet'in kuruluşuyla birlikte Türkiye'de bankacılık sektörünün yerli

sermaye ile geliştirilmesi hedeflenmiştir. Bu hedef doğrultusunda 1924 yılında ilk yerli sermayeli banka olan Türkiye İş Bankası kurulmuştur. İş Bankası'nın kuruluşu Türkiye Cumhuriyeti'nin bankacılık sektörünün gelişiminde önemli bir adım olarak kabul edilmektedir (Yetiz, 2016:111).

1929 krizi ve buna bağlı olarak para değerinde yaşanan ani düşüş, artan ödemeler dengesi açıkları ve kredi sıkıntıları acil bir merkez bankasının kurulma gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Atatürk, İzmir İktisat Kongresi'nde vurguladığı gibi ulusal paranın kontrolünün yine ulusal irade tarafından sağlanmasını arzulamaktaydı. Dönemin önde gelen iktisatçılarından Alman Merkez Bankası Başkanı Schacht ve yardımcısı Müller'ün olumsuz raporlarına rağmen Merkez Bankası'nın kurulması için çalışmalara başlanmıştır. Para ve kredi faaliyetlerini düzenlemek amacıyla bir milli bankanın kurulması, 11 Haziran 1930 tarihinde kabul edilen 1715 Sayılı yasa ile T.C. Merkez Bankası'nın kurulmasıyla sonuçlandı (Eroğlu, 2010:27). Merkez Bankası, ülkedeki tüm bankaları denetlemek ve para arzını kontrol altında tutmak amacıyla görevlendirilmiştir.

Milli bankalar dönemi, Cumhuriyetin ilk yıllarında Türk bankacılık sektörünün temellerinin atıldığı bir dönemdir. Bu dönemde, Türk bankacılık sistemi modernleştirilmek ve düzenlenmek üzere yasal düzenlemeler yapılmış, yeni bankalar kurulmuş ve mevcut olan bankaların faaliyetleri denetlenmeye başlanmıştır.

1.3.3. Kamu Bankalar Dönemi (1933- 1945)

Türkiye bu dönem buhranın ekonomi üzerindeki etkilerini azaltmak için ithalatı kontrol etmeye ve ithal ikameci sanayileşmeye yöneldi. Devlet öncülüğünde planlı sanayileşmeyi sağlamak için Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı devreye konmuştur. Bu plan çerçevesinde Sümerbank ve Etibank kurulmuştur. 1933 yılında kurulan Sümerbank'ın en önemli fonksiyonu, bu planın uygulandığı 1933-1938 yıllarında 13 sınai tesisin kurulmasını desteklemek olmuştur. 1935 yılında kurulan Etibank'ın en önemli fonksiyonu ise planda yer alan maden yataklarını ve enerji kaynaklarını işletecek işletmeleri oluşturarak onların finansman ihtiyaçlarını karşılamak olmuştur (Altın, 2022:172).

Bu dönem boyunca Türkiye'de birçok kamu bankaları açılmıştır. Bunlardan en önemlileri, Etibank (1935), Sümerbank (1937), Ziraat Bankası (1939) ve Halk Bankası (1938) olarak sayılabilir. Bu bankaların kuruluş amacı kalkınma planları çerçevesinde finansman sağlamak, tarım, sanayi ve madencilik gibi sektörlerle yatırım yapmak, ihracatı desteklemek gibi hedeflerdi. Yine bu dönemde bankaların güvenliği ve denetimi için gerekli yasal altyapı da oluşturulmuştur. 1945 yılına kadar kamu bankaları ekonomik ve sosyal kalkınmaya önemli

katkılar sağlamıştır. Ancak bu dönemde bankaların verimsizliği ve yönetsel sorunları gibi bazı sorunlar da ortaya çıkmıştır.

Sonuç olarak kamu bankaları dönemi, Türkiye'de bankacılık sektörünün modernleştirilmesi ve düzenlenmesi için önemli bir dönem olmuştur. Kamu bankaları, Türkiye'nin ekonomik kalkınması için önemli bir araç haline gelmiştir ve günümüzde de Türkiye'deki bankacılık sektöründe önemli bir yer tutmaktadır.

1.3.4. Özel Bankalar Dönemi (1945-1960)

Türkiye İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesiyle başlayan Soğuk Savaş döneminde ABD'nin önderliğindeki Batı bloğuna yakınlaşmıştır. Bu dönemde Türkiye, 1944 yılında kurulan IMF ve Dünya Bankası'na 1947 yılında üye olmuştur (Apak ve Uyar, 2010:49). 1945-1959 döneminde ekonomide devletçiliğin yerini özel sektörün desteklenmesi almış ve ekonomik kalkınma hızlandırılmıştır. Özel kesimin güçlenmesi ve sanayi politikasında yapılan değişiklikler bankacılık sektöründe de etkili olmuş ve bu süreç özel bankacılığın geliştiği bir dönem olarak öne çıkmıştır (Bozdemir, 2007:17). 1950 yılında Türkiye Sınai Kalkınma Bankası kurulmuştur. Bu banka özel imalat sanayisini finanse etmiş, madencilik, ulaştırma ve enerji gibi ekonomik kalkınma açısından önemli sektörlerle kredi vermiştir (Şimşek, 2020:18). Yine 1946-1955 yılları arasında Garanti Bankası (1946), Akbank (1948) gibi özel bankalarda kurulmuştur (Altıkulaç, 2006:198).

Özel bankalar döneminde Türkiye'nin ekonomik kalkınması için gereken sermaye birikimi için özel bankaların kurulması teşvik edilmiştir. Böylece bu dönemde özel bankaların sayısı hızla artmış ve bankacılık sektörü daha rekabetçi hale gelmiştir. Rekabet ortamının oluşmasıyla bankalar daha müşteri odaklı hale gelmiştir. Yine bu dönem de bankaların kredi verme faaliyetlerinde artış gözlemlenmiştir.

Özel bankalar dönemi, bankacılık sektörünün modernleşmesi ve yenilikçi hizmetler sunması açısından da önemlidir. Bankaların teknolojik altyapıları ve bilgi işlem sistemleri geliştirilmiş ve bankacılık işlemlerinin otomasyonu sağlanmıştır. Ayrıca özel bankaların müşteri hizmetleri de geliştirilmiş ve bankacılık sektörü müşteri memnuniyetine daha çok önem veren bir yapıya dönüşmüştür. Yabancı bankaların da ülkeye girişiyle birlikte Türk bankacılık sektörü hızla gelişme göstermiştir.

Özel bankalar dönemi aynı zamanda Türkiye'de bankacılık sektörünün regüle edilmesi ve denetlenmesi için önemli adımların atıldığı bir dönemdir. 1958 yılında Türkiye Bankalar Birliği kurulmuş ve bankacılık sektöründe daha sıkı bir denetim ve düzenleme mekanizması

oluşturulmuştur (Keskin vd., 2008:7). Bu dönemde bankacılık sektörünün modernleşmesi ve gelişmesi, Türkiye'nin ekonomik büyümesine katkı sağlamıştır.

1.3.5. Planlı Kalkınma Dönemi (1960-1980)

1960 yılında asker yönetime el koymuştu. 1960 yılından 1980 yılına kadar geçen süre içerisinde ekonominin kalkınması ve kaynakların etkin kullanılması için geçerli olan tek fikir planlı ekonomi olmuştur. Beş yıllık kalkınma planları düzenli bir şekilde yapıldığından bu döneme planlı dönem adı verilmiştir (Takım, 2011:155). Ordu yönetimi tarafından oluşturulan geçici hükümet, ekonomiyi denetim altına almaya ve dış etkilerden uzak durarak Türk ekonomisinin bağımsız ve sürdürülebilir bir şekilde gelişmesini sağlamaya çalışmıştır. Bu dönemde kurulan 7 yeni bankanın 5'i kalkınma ve 2'si ticaret bankasıdır. Bu dönemde kurulan kalkınma bankaları, T.C. Turizm Bankası (1962), Sınai Yatırım ve Kredi Bankası (1963), Devlet Yatırım Bankası (1964), Türkiye Maden Bankası (1968) ve Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası (1976), ticaret bankaları ise Amerikan-Türk Dış Ticaret Bankası (1964) ve Arap-Türk Bankası (1977)'dir (Bozdemir, 2007:18).

Planlı dönem boyunca bankalar, kredi talebini karşılamak için yurt dışından fon sağlamak zorunda kaldılar. Bu dönemde özellikle 1970'lerde dünya genelinde yaşanan ekonomik krizlerden dolayı yurt dışından finansman sağlamak zorlaştı. Bu nedenle, Türk bankacılık sektörü, yurt içinde kaynak yaratma konusunda daha bağımsız hale gelmek zorunda kaldı.

Planlı dönemde bankacılık sektörü büyük ölçüde devlet kontrolü altında olduğu için sektörde faaliyet gösteren bankaların büyük bir kısmı devletin kontrolü altındaydı. Kamu bankaları ya da özel bankaların birçoğu devletin çıkarları doğrultusunda yönetildiği bir yapıya sahipti.

1.3.6. Serbestleşme ve Uluslararası Entegrasyon Dönemi (1980 ve Sonrası)

1970'li yıllarda yaşanan Petrol Krizleri dünya ekonomisinde büyük sarsıntılara neden olurken Türkiye ekonomisinde de ciddi daralmalar yaşanmıştı. Bu kriz döneminde ekonomik daralmayı azaltmak, yüksek enflasyonu kontrol altına almak, dış ticaret açığını kapatmak ve ekonomiyi yeniden yapılandırmak için kapsamlı bir plan gerekiyordu. Bu bağlamda, Turgut Özal önderliğinde hazırlanan ve 24 Ocak 1980'de yürürlüğe giren 24 Ocak Kararları, ekonomik istikrarı sağlamak amacıyla bir dizi reform ve önlem içeren kapsamlı bir program olarak hayata geçirildi. Program ile dışa açılma, ihracata yönelik hedefler ile liberal politikalar benimsenmiştir. Böylece Türkiye pek çok alanda serbestleşmeye başvurmuştur. Bu kararlar ile esnek döviz kuru ve pozitif reel faiz politikası uygulanmaya başlanmıştır. Mali piyasaların

serbestleşmesi ve derinleşmesine yönelik hukuki düzenlemeler yapılmıştır. Yaşanan tüm bu gelişmeler finansal serbestleşmeyi beraberinde getirmiş, devamında da bankacılık ve finansal hizmet sektöründe önemli değişimlerin yaşanmasına sebep olmuştur (Sümer, 2016:489).

1980'lerin başında bankacılık sektörü oldukça sınırlıydı ve devletin kontrolünde olan bankaların yanı sıra sadece birkaç özel banka bulunuyordu. Ancak serbestleşme ve dışa açılma politikalarıyla birlikte bankacılık sektöründe önemli bir genişleme yaşanmıştır. Bu dönemde birçok yabancı banka Türkiye'ye gelmiş ve yatırım yapmıştır.

1980'lerde yaşanan ekonomik kriz sonrasında Türkiye, IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlarla birlikte çalışarak ekonomik programlar geliştirmiş ve bu programlar doğrultusunda bankacılık sektöründe yapısal reformlar gerçekleştirmiştir. Bu reformlar arasında bankaların özelleştirilmesi, yabancı bankaların Türkiye'de faaliyet göstermesinin kolaylaştırılması, sermaye yeterlilik oranlarının belirlenmesi ve bankacılık mevzuatının yenilenmesi yer almaktadır.

1982'de çıkarılan Sermaye Piyasası Kanunu, sermaye piyasası araçlarının kullanımı için gerekli yasal ve kurumsal altyapının oluşturulmasını sağlamıştır. Benzer şekilde, 1985'te yürürlüğe giren 3182 sayılı Bankalar Kanunu, bankaların kuruluşunu, yönetimini, çalışma esaslarını, devir, birleşme ve tasfiyelerini düzenleyerek tasarrufların korunmasını ve ekonomik kalkınmanın ihtiyaçlarına uygun olarak kullanılmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Bu dönem içerisinde İstanbul Menkul Kıymetler Borsası 1986 yılında faaliyete geçmiştir (Çondur ve Evlimoğlu, 2007:4).

1990'ların başında Türkiye, finansal liberalizasyon sürecine girmiş ve bankacılık sektöründe daha da büyük bir değişim yaşanmıştır. Bu dönemde bankaların sermaye yapısında değişiklikler yapılmış, faiz oranlarında serbestleşme sağlanmış ve bankalar arasındaki rekabet artmıştır. Ayrıca yabancı bankaların sayısı hızla artmış böylece sektörün finansman kaynakları çeşitlenmiştir. Haziran 1999'da yürürlüğe giren 4389 sayılı Bankalar Kanunu, bankacılık açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu kanun ile uluslararası yapıya uygun olarak bankacılık sektörünün düzenlemesi, gözetimi ve denetimi, bağımsızlığa sahip Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'na devredilmiştir (Külahi, Tiryaki ve Yılmaz, 2013:187).

2001 krizinin ardından 30 banka Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmiştir. Bankacılık sektörü, sayısal olarak % 30'lara kadar küçülmüştür. Sektör yöneticileri tarafından alınan tedbirler yetersiz kalmış ve bu boşluk hızla yabancı bankalar tarafından doldurulmuştur. Bu bankaların piyasadan çekilmesi sonucunda reel sektörlerin kredi ihtiyaçları karşılanamamış ve birçok firma iflas etmiştir. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'nun

müdahalesiyle geliştirilen süreç yetersiz kalmış ancak yabancı bankaların Türk bankacılık sektörüne girmesiyle şekillenmeler yaşanmıştır (Bozdemir, 2007:23).

Kriz ile başa çıkabilmek için Enflasyonla Mücadele Programı yürürlüğe konmuştur. Enflasyonla Mücadele Programı IMF ile imzalanan bir stand-by anlaşmasıyla da desteklenmiştir. Dönemin hükümeti tarafından ekonomiden sorumlu devlet bakanı Kemal Derviş tarafından uygulama alanı bulan Güçlü Ekonomiye Geçiş Programının temel amacı, güven bunalımı ve istikrarsızlığı ortadan kaldırmak ve ekonominin canlanması için gerekli altyapıyı oluşturmak olmuştur. Bu program ile bankalar yeniden gelir elde etmeye başlamıştır. T.M.S.F 'ye devredilen bankaların kendilerini toparlaması için gerekli destekler sağlanmış Pamukbank A.Ş., Halk Bankası A.Ş. ile birleştirilmiştir (Yetiz, 2016:114).

Serbestleşme ve uluslararası entegrasyon döneminde Türkiye serbest piyasa ekonomisine geçiş yapmış ve dışa açılma politikaları benimsemiştir. Bu politikalar doğrultusunda bankacılık sektörü de önemli değişiklikler yaşamış bu da sektörün uluslararası standartlara uyum sağlamasına yardımcı olmuştur. Ancak bu süreçte yaşanan bazı krizler, sektörün bazı yapısal sorunlarını da ortaya çıkarmıştır.

1.3.7. Yakın Dönem Türk Bankacılığı

Günümüzde Türkiye bankacılık sektörü, denetim ve düzenleme bağlamında bağımsız kurumların denetimi altında, sağlam bir finansal yapı, güçlü sermaye yeterliliği, etkin denetim ve risk yönetimi, nitelikli iş gücü, gelişmiş teknoloji kullanımı ve üstün hizmet kalitesi gibi özelliklere sahiptir. Özellikle 2001 krizi sonrasında alınan tedbirler ve yapılan düzenlemeler sayesinde Türk bankacılık sektörü sağlam bir zemine oturtulmuş ve bu sayede gelişmiş ülkelerin bankacılık sektörleriyle rekabet edebilecek bir konuma gelmiştir (Kaya ve Arslantürk Çöllü, 2020:30). Aşağıda yer alan Tablo 1.1 Türkiye'de bankacılığın geliştiğine kanıt niteliğindedir.

Tablo 1.1. Türkiye’de Banka Grupları ve Banka Listesi

Banka/Grup Adı	Banka Sayısı	Yurtiçi Şube	Yurtdışı Şube
Türkiye Bankacılık Sistemi	54	9408	75
Mevduat Bankaları	34	9332	75
Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	3	3784	36
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası	-	1753	26
Türkiye Halk Bankası	-	1086	6
Türkiye Vakıflar Bankası	-	945	4
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	9	3365	28
Akbank	-	704	1
Anadolubank	-	97	0
Fibabanka	-	40	0
Şekerbank	-	240	0
Turkish Bank	-	6	0
Türk Ekonomi Bankası	-	440	4
Türk Ticaret Bankası	-	1	0
Türkiye İş Bankası.	-	1057	22
Yapı ve Kredi Bankası	-	780	1
Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna Devredilen Bankalar	1	1	0
Birleşik Fon Bankası	-	1	0
Yabancı Sermayeli Bankalar	21	2182	11
Türkiye’de Kurulmuş Yabancı Sermayeli Bankalar	16	2175	11
Alternatifbank	-	24	0
Arap Türk Bankası	-	7	0
Bank of China Turkey	-	1	0
Burgan Bank	-	29	0
Citibank	-	3	0
Denizbank	-	641	2
Deutsche Bank	-	1	0
HSBC Bank	-	44	0
ICBC Turkey Bank	-	36	0
ING Bank	-	103	0
MUFG Bank Turkey	-	1	0
Odea Bank	-	41	0
QNB Finansbank	-	435	1
Rabobank	-	1	0
Turkland Bank	-	12	0
Türkiye Garanti Bankası	-	796	8
Türkiye’de Şube Açan Yabancı Sermayeli Bankalar	5	7	0
Bank Mellat	-	3	0
Habib Bank Limited	-	1	0
Intesa Sanpaolo S.p.A.	-	1	0
JPMorgan Chase Bank N.A.	-	1	0
Société Générale (SA)	-	1	0
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	20	76	0
Kamusal Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları	3	43	0
İller Bankası	-	19	0
Türk Eximbank	-	23	0

Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası	-	1	0
Özel Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları	14	30	0
Aktif Yatırım Bankası	-	14	0
BankPozitif Kredi ve Kalkınma Bankası	-	1	0
D Yatırım Bankası	-	1	0
Destek Yatırım Bankası	-	1	0
Diler Yatırım Bankası	-	1	0
Golden Global Yatırım Bankası	-	1	0
GSD Yatırım Bankası	-	3	0
Hedef Yatırım Bankası	-	1	0
İstanbul Takas ve Saklama Bankası	-	1	0
Misyon Yatırım Bankası	-	1	0
Nurol Yatırım Bankası	-	1	0
Q Yatırım Bankası	-	1	0
Tera Yatırım Bankası	-	1	0
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası	-	2	0
Yabancı Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları	3	3	0
Bank of America Yatırım Bank	-	1	0
Pasha Yatırım Bankası	-	1	0
Standard Chartered Yatırım Bankası	-	1	0

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği (Erişim Tarihi: 24.04.2024)

Bankalar tarafından BDDK'ya raporlanan verilere göre; Ocak 2024 döneminde Türk Bankacılık Sektörünün aktif büyüklüğü 23.886.855 TL olarak gerçekleşmiştir. Sektörün aktif toplamı Ocak 2023' e göre 9.198.004 TL artmıştır (BDDK).

Bütün verilerin ışığında görülmektedir ki Türkiye'de bankacılık sektörü yaşanan krizlere ve geçirilen sancılı süreçlere rağmen gelişim göstermiştir. Gerçekleşen büyümenin göstergesi olarak gelişimini sürdürmeye devam edeceği söylenebilmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL PERFORMANS

Finansal performans, bir şirketin veya bireyin finansal açıdan belirlediği hedeflere yönelik göstermiş olduğu başarıyı ölçen bir kavramdır. Bu performans genellikle mali veriler ışığında ölçülmektedir. Örneğin bir şirketin finansal performansı finansal tablolar, gelir tablosu, bilanço, nakit akış tablosu gibi finansal raporlar aracılığıyla değerlendirmeye alınabilmektedir. Bu değerlendirme genellikle geçmiş finansal verilere dayalı analizler içerirken gelecekteki performansın tahminleri de oluşturulabilmektedir.

2.1. Finansal Performans Ölçümü

Elde edilen finansal veriler ile bir şirketin veya bir bireyin finansal performansını değerlendirmenin bir yolu da çok kriterli karar verme yöntemlerinden yardım almaktır. Birden fazla kriterin sürece dahil edildiği bu yöntemler de her yöntemin kendine göre çalışma sistemi vardır. Örneğin TOPSIS yöntemi ile her kriterin farklı öneme sahip olduğu göz önüne alındığında her bir kriterin ağırlıklarının belirlenmesi gerekir. Gerçekçi sonuçlara ulaşabilmek için uygun ağırlıklandırma yöntemini seçmek çok kriterli karar verme yöntemlerinin önemli bir adımıdır (Yıldırım, Altan ve Gemici, 2018:132).

Çok kriterli karar verme yöntemleri kullanılarak yapılan incelemelerde analizin aşamaları temelde dört ana adımdan oluşmaktadır. Birinci aşama alternatiflerin ve bunların değerlendirilmesiyle ilgili kriterlerin belirlenerek karar verme probleminin yapısının oluşturulması ve değerlendirme ölçeği olarak adlandırılan ölçeğin belirlenmesi gerekmektedir. İkinci aşamada kriter ve alternatiflerin niceliksel veya niteliksel olarak değerlendirilmesi yapılmaktadır. Elde edilen karma veriler kullanılacak çok kriterli karar verme modeline uygun bir şekilde sayısal değerlere dönüştürülmektedir. Üçüncü aşamada kriterlerin önem derecelerinin belirlenmesinde kullanılacak ağırlıklandırma yöntemi belirlenmektedir. Dördüncü aşamada ise seçilen ÇKKV yöntemi kullanılarak alternatifler sıralanmaktadır.

Bu bölümde literatürde sıklıkla kullanılan yöntemlerden seçtiğimiz uygulamada kullanılacak olan çok kriterli karar verme yöntemleri ve bu yöntemlerin önem derecelerini belirlemeye yardımcı ağırlıklandırma yöntemleri tanıtılacaktır.

2.2. Ağırlıklandırma Yöntemleri

Literatürde çok kriterli karar verme süreçlerinde kullanılan ağırlıklandırma yöntemlerinin çeşitliliği dikkate alındığında Entropi ve MEREC yöntemleri sıklıkla

başvurulan ve önemli kabul edilen ağırlıklandırma yöntemleri arasında yer almaktadır. Aşağıda bu yöntemler detaylı olarak tanıtılacaktır.

2.2.1. Entropi

Günümüzde matematik, fizik, istatistik gibi birçok alanlarda kullanılan Entropi kavramı 1865 yılında Rudolph Clausius tarafından termodinamikte kullanılarak literatüre dahil edilmiştir (Akçakanat, Eren, Aksoy ve Ömürbek, 2017:290).

Clausius tarafından literatüre dahil edilen Entropi kavramı Shannon'un "A Mathematical Theory of Communication" adlı eserinde "Bir seçimde yapılan tercihlerin ya da bir olaya ait belirsizliğin bir ölçüsü bulunabilir mi?" sorusuyla yeniden şekillenmiştir. Shannon'un ortaya attığı bu soru ile anlatmak istediği bir konu hakkında bilgi sahibi olabilmek için öncelikle o konu hakkında bir belirsizlik oluşması gerekmektedir. Bu nedenle ortada ne kadar belirsizlik var ise elde edilecek bilgi de ona eş değer olacaktır. Shannon, bu yaklaşımıyla bir olayın birden fazla opsiyonunun varlığı ile matematik arasındaki ilişkiyi kurmuştur (Değirmenci, 2011:7). Entropi yönteminin aşamaları aşağıdaki gibidir (Karami ve Johansson, 2014: 523-524; Akçakanat vd., 2017:290):

Adım 1: Karar Matrisindeki Farklı İndekslerin Ölçüm Birimleri ve Ölçeklerle Normalize Edilmesi

Fayda ve maliyet kriterlerine göre denklem 2.1 ve 2.2 kullanılarak matristeki kriterler normalize edilir.

$$r_{ij} = x_{ij} / \max_{ij} (i = 1 \dots, m; j = 1, \dots, n) \quad (2.1)$$

$$r_{ij} = \min_{ij} / x_{ij} (i = 1 \dots, m; j = 1, \dots, n) \quad (2.2)$$

Adım 2: P_{ij} Hesaplanması

Farklılıkların giderilmesi için yapılan normalizasyon ile P_{ij} hesaplanır.

$$P_{ij} = \frac{a_{ij}}{\sum_{i=1}^m a_{ij}}; \forall_j \quad (2.3)$$

Denklemdaki i : alternatifleri, j : kriterleri, p_{ij} : normalize edilmiş değerleri, a_{ij} : verilen fayda değerleri ifade etmektedir.

Adım 3: E_j 'nin Entropisinin Hesaplanması

2.4 numaralı denklem ile E_j 'nin Entropisi hesaplanır.

$$E_j = -k \sum_{i=1}^m [P_{ij} \ln P_{ij}]; \forall_j \quad (2.4)$$

Denklemdaki $k: (\ln(n))^{-1}$, k : entropi katsayısını, E_j : entropi değerini, P_{ij} : normalize edilmiş değerleri ifade etmektedir.

Adım 4: D_j Belirsizliğinin Hesaplanması

$$d_j = 1 - E_j; \forall_j \quad (2.5)$$

Adım 5: W_j Ağırlıklarının Hesaplanması

Aşağıdaki denklem yardımıyla j kriterinin de önem derecesini içeren w_j ağırlıkları hesaplanır.

$$w_j = \frac{d_j}{\sum_{j=1}^n d_j}; \forall_j \quad (2.6)$$

2.2.2. MEREC

Çok kriterli karar verme yöntemlerinden olan MEREC yöntemi 2021 yılında Keshavarz-Ghorabae vd. tarafından literatüre kazandırılmıştır. MEREC yönteminde belirlenen bir kriterin ortadan kaldırılması alternatif kriterlerin toplu başarımı üzerinde yüksek etkiye neden olduğunda daha fazla öneme sahiptir. Böylece her bir kriteri ağırlıklandırmanın yanı sıra bazı kriterlerin karar verme sürecine dahil edilmemesi gerekmektedir. Kriterlerin sürece dahil edilmemesi kriterlerin ağırlıklarının oluşturulması konusunda yeni bir akımın geliştirilmesini sağlamıştır. Geliştirilen bu yöntemde nedensellik ile alternatiflerin toplam başarımını ölçmek için logaritmik fonksiyonlar kullanılmıştır. Yöntemin esnek olması yöntemi kullanacaklar için kolaylık oluşturmaktadır. MEREC yönteminin adımları aşağıdaki şekilde belirtilmiştir (Ghorabae vd., 2021; Toslak, Aktürk ve Ulutaş: 365):

Adım 1: Karar Matrisinin Oluşturulması

Karar matrisi oluşturulurken kriterlerin değerlerinin sıfırdan büyük olmasına dikkat edilir, negatif olan değer uygun şekilde pozitif hale getirilir.

$$D=[d_{ij}]_{m \times n} \quad (2.7)$$

Burada n , karar matrisinin boyutunu (sıra ve sütun sayısını) temsil eder. Karar matrisinin her bir ögesi bir karar alternatifinin belirli bir kriter altında aldığı puanı temsil eder. Yani d_{ij} , i . alternatifin j . kriter altında aldığı puanı gösterir.

Karar matrisinin oluşturulması için genellikle uzmanlar veya kullanıcılar tarafından verilen önceliklerle ilgili bilgiler toplanarak bir puanlama sistemi oluşturulur. Bu puanlama sistemi karar matrisindeki değerleri belirlemek için kullanılır.

Adım 2: Karar Matrisinin Normalize Edilmesi

Karar matrisi normalizasyonu, farklı ölçeklerdeki değerleri aynı ölçekte ifade etmek ve böylece karşılaştırmaları daha doğru yapabilmek için kullanılır. Karar matrisinin normalize edilmesi için her kriterin önemi göz önüne alınarak her kriter için aldığı puanların oranları hesaplanır. Bu oranlar bir kriterin diğer kriterlerle olan ilişkisini belirleyerek karar verme sürecinde kullanılacak ağırlıkların hesaplanmasını sağlar.

Karar matrisinin normalize edilmesi için denklem 2.8 ile fayda kriterleri, denklem 2.9 ile maliyet kriterleri normalize edilmektedir.

$$d_{ij}^* = \frac{\min d_{ij}}{d_{ij}} \quad (2.8)$$

$$d_{ij}^* = \frac{d_{ij}}{\max d_{ij}} \quad (2.9)$$

Adım 3: Alternatiflerin Toplam Performansının Hesaplanması

Alternatiflerin toplam performansının hesaplanması, ağırlıklandırma yöntemleri için önemli bir adımdır. Bu adımda alternatiflerin genel performansına ulaşabilmek için kriter ağırlıklarının eşit olduğu logaritmik bir ölçü uygulanır. Normalize edilmiş değerlere göre daha küçük değerlerin daha yüksek performans değeri (S_i) elde etmesi sağlanabilir. Aşağıda belirtilen denklem 2.10 bunun için yardımcı olacaktır.

$$S_i = \ln \left(1 + \left(\frac{1}{m} \sum_j |\ln(d_{ij}^*)| \right) \right) \quad (2.10)$$

Adım 4: Alternatiflerin Performans Değerindeki Değişikliklerin Belirlenmesi

Birden fazla kriterin göz önünde bulundurulduğu ve birbirleriyle rekabet halinde olan alternatifler arasından en uygun olanının seçilmesinde kullanılan adımdır. Bu adımda her bir kriterin değeri çıkartılarak alternatiflerin performans değerindeki değişiklikler 2.11'deki denklem yardımıyla hesaplanır.

$$S'_{ij} = \ln \left(1 + \left(\frac{1}{m} \sum_{k, k \neq j} |\ln(d_{ik}^*)| \right) \right) \quad (2.11)$$

Adım 5: Mutlak Sapmaların Toplamının Hesaplanması

Farklı kriterlerin farklı önceliklere sahip olabileceği durumlarda karar verme süreci daha da karmaşık hale gelebilir. Bu durumda alternatiflerin performansını ölçmek için sapmaların toplamı hesaplanır.

Sapmaların toplamı, alternatiflerin performanslarını belirlemek için kullanılan bir yöntemdir. Bu yöntem alternatiflerin her kriter için ne kadar uzak olduğunu hesaplayarak performans değerlerini bulur. Bu değerler daha sonra ağırlıklandırılır ve her alternatifin genel performansı hesaplanır.

Aşağıdaki denklem ile kriterin kendisi üzerindeki çıkarılma etkisi belirlenir.

$$E_j = \sum_i |S'_{ij} - S_i| \quad (2.12)$$

Adım 6: Kriterlerin Kesin Ağırlıklarının Belirlenmesi

Son aşama olan kriterlerin kesin ağırlıklarının belirlenmesi, karar verme sürecinde alınacak kararların doğruluğu ve güvenilirliği için önemlidir. 2.13'teki denklem yardımı ile kriterlerin kesin ağırlıkları belirlenir.

$$w_j = \frac{E_j}{\sum_k E_k} \quad (2.13)$$

2.3. Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri

Birden fazla kriterin sürece dahil edildiği karmaşık durumlardan en iyi alternatifi belirlemeye yardımcı çok kriterli karar verme yöntemlerinden literatürde sıklıkla çalışılan ARAS ve WASPAS aşağıda detaylı olarak tanıtılacaktır.

2.3.1. ARAS

2010 yılında Zavadskas ve Turskis tarafından geliştirilen bu çok kriterli karar verme yöntemi olan ARAS, her bir alternatifin performans düzeyini belirlemenin yanı sıra her alternatifin ideal alternatif ile olan oranını ifade eder. ARAS, diğer ÇKKV yöntemleri ile karşılaştırıldığında oransal derecelendirme amacına en uygun yöntem olarak değerlendirilebilir (Arsu, 2021:21). Yöntem 4 adımdan oluşmaktadır (Zavadskas ve Turskis, 2010; Ilgaz Yıldırım vd., 2019:223-226):

Adım 1: Karar Matrisinin Oluşturulması

Klasik karar verme matrislerine ek olarak ARAS yönteminde, karar matrisinde kriterlere ait en iyi değerlerin gösterildiği bir kısım vardır.

$$X = \begin{bmatrix} x_{01} & \cdots & x_{0j} & \cdots & x_{0n} \\ \vdots & \ddots & \vdots & \ddots & \vdots \\ x_{i1} & \cdots & x_{ij} & \cdots & x_{in} \\ \vdots & \ddots & \vdots & \ddots & \vdots \\ x_{m1} & \cdots & x_{mj} & \cdots & x_{mn} \end{bmatrix}; i = 0,1, \dots, m \quad j = 0,1, \dots, n \quad (2.14)$$

X karar matrisi, m alternatif, n de kriter sayısını ifade etmektedir.

X karar matrisinde, x_{ij} : i alternatifinin j kriterinde sergilediği performans değeri, x_{0j} : j kriterinin optimal değerini temsil etmektedir. Eğer j kriterinin optimal değeri önceden bilinmiyorsa kriterin fayda veya maliyet özelliğine göre optimal değer aşağıdaki denklemler kullanılarak tespit edilir.

$$x_{ij} = \max x_{ij} \quad (2.15)$$

$$x_{0j} = \min x_{0j} \quad (2.16)$$

Adım 2: Karar Matrisinin Normalize Edilmesi

İkinci adımda karar matrisi normalize edilirken X matrisi, $\bar{x}$ matrisi olarak değiştirilir.

$$\bar{X} = \begin{bmatrix} \bar{x}_{01} & \cdots & \bar{x}_{0j} & \cdots & \bar{x}_{0n} \\ \vdots & \ddots & \vdots & \ddots & \vdots \\ \bar{x}_{i1} & \cdots & \bar{x}_{ij} & \cdots & \bar{x}_{in} \\ \vdots & \ddots & \vdots & \ddots & \vdots \\ \bar{x}_{m1} & \cdots & \bar{x}_{mj} & \cdots & \bar{x}_{mn} \end{bmatrix}; i = 0,1, \dots, m \quad j = 0,1, \dots, n \quad (2.17)$$

Adım 3: Normalize Edilmiş Ağırlıklı Karar Matrisinin Oluşturulması

Normalize edilmiş ağırlıklı karar matrisi w_j kriter ağırlıkları kullanılması sonucu oluşturulur. $0 < w_j < 1$ koşulunu sağlamak durumundadır.

$$\sum_{j=1}^n w_j = 1 \quad (2.18)$$

$$\bar{X} = \begin{bmatrix} \bar{x}_{01} & \cdots & \bar{x}_{0j} & \cdots & \bar{x}_{0n} \\ \vdots & \ddots & \vdots & \ddots & \vdots \\ \bar{x}_{i1} & \cdots & \bar{x}_{ij} & \cdots & \bar{x}_{in} \\ \vdots & \ddots & \vdots & \ddots & \vdots \\ \bar{x}_{m1} & \cdots & \bar{x}_{mj} & \cdots & \bar{x}_{mn} \end{bmatrix}; i = 0,1, \dots, m \quad j = 0,1, \dots, n \quad (2.19)$$

Tüm kriterlerin ağırlıklandırılmış şekli aşağıdaki denklem 2.20 ile hesaplanabilir.

$$\hat{x}_{ij} = \bar{x}_{ij} \cdot w_{ij} \quad (2.20)$$

Adım 4: Optimallik Fonksiyonun Hesaplanması

$$S_i = \sum_{j=1}^n \hat{x}_{ij}, i = 0,1, \dots, m \quad (2.21)$$

S_i değerindeki en yüksek değer en üst düzeyi, en düşük değer ise en alt düzeyi ifade etmektedir. Son olarak karar alternatiflerinin fayda derecelerine sıralaması yapılmaktadır. Sıralama alternatifin fayda düzeyini temsil eden K_i değeri hesaplanarak gerçekleştirilir. Alternatif fayda derecesi belirlenirken alternatifin optimallik fonksiyon değeri (S_i) ile en üst optimallik fonksiyon değeri (S_0) kullanılır. K_i değerinin hesaplanması aşağıdaki denklem sayesinde gerçekleştirilir.

$$K_i = \frac{S_i}{S_0}, \quad i = 0,1, \dots, m \quad (2.22)$$

2.3.2. WASPAS

2012 yılında Zavadskas ve diğerleri tarafından geliştirilen WASPAS (Weighted Aggregated Sum Product Assessment) yöntemi, Weighted Sum Model (WSM) ve Weighted Product Model (WPM) modellerinin birleşimi olarak ortaya çıkmıştır (Çakır ve diğ., 2018: 604). WASPAS yöntemi, çözüm aşamasında alternatiflerin kriterlere göre performans değerleri ve kriter ağırlıklarını kullanarak bir sıralama oluşturur. Karar vericilere sunulan çözüm sonucu alternatiflerin sıralamasını içermektedir. Bu yöntem aynı zamanda ağırlıklı bütünleştirilmiş fonksiyonu iyileştirerek yüksek tutarlılık düzeyine ulaşma amacını taşımaktadır (Adalı ve Işık, 2017:66). WASPAS yöntemini uygulamak için izlenmesi gereken 6 adım aşağıdaki gibidir (Zavadskas vd., 2012; Saygın ve Kundakçı, 2020: 28):

Adım 1: Karar Matrisinin Oluşturulması

$$X = [X_{ij}]_{m \times n} = \begin{bmatrix} X_{11} & \cdots & X_{1n} \\ \vdots & \ddots & \vdots \\ X_{m1} & \cdots & X_{mn} \end{bmatrix} \quad (i = 1, 2, \dots, m \text{ ve } j = 1, 2, \dots, n) \quad (2.23)$$

x_{ij} ($x_{ij} \geq 0$) olup, i 'inci alternatifin j 'ninci kriterdeki başarı düzeyini göstermektedir.

Adım 2: Karar Matrisinin Normalize Edilmesi

Normalizasyon işlemi gerçekleştirilen kriterlerin fayda ve maliyet oluşumuna göre aşağıdaki denklemler yardımı ile hesaplamaları gerçekleştirilir.

Fayda için;

$$n_{ij} = \frac{x_{ij}}{\max_i x_{ij}} \quad i = 1, 2, \dots, m \text{ ve } j = 1, 2, \dots, n \quad (2.24)$$

Maliyet için;

$$n_{ij} = \frac{\min_i x_{ij}}{x_{ij}} \quad i = 1, 2, \dots, m \text{ ve } j = 1, 2, \dots, n \quad (2.25)$$

Adım 3: Ağırlıklandırılmış Toplam Modeline (WSM) Göre Alternatiflerin Toplam Göreceli Öneminin Hesaplanması

$Q_i^{(1)}$ simgesi ile ifade edilirken aşağıdaki denklem yardımıyla hesaplanır.

$$Q_i^{(1)} = \sum_{j=1}^n w_j \cdot n_{ij} \quad (2.26)$$

Denklemden w_j , j .kriterin ağırlığını göstermektedir.

Adım 4: Ağırlıklandırılmış Çarpım Modeli (WPM) ile İkinci Göreceli Önem Değerinin Hesaplanması

$Q_i^{(2)}$ simgesi ile ifade edilirken aşağıdaki denklem yardımıyla hesaplanır.

$$Q_i^{(2)} = \prod_{j=1}^n n_{ij}^{w_j} \quad (2.27)$$

Adım 5: Yöntemlerin Sonuçları ile Hesaplanan Alternatiflerin Toplam Göreceli Öneminin Hesaplanması

Ağırlıklandırılmış toplam modeli ve ağırlıklandırılmış çarpım modeli yardımıyla elde edilen sonuçlar ile alternatiflerin toplam göreceli önemi aşağıdaki denklem ile bulunur.

$$Q_i = \lambda Q_i^{(1)} + (1 - \lambda) Q_i^{(2)} \quad (2.28)$$

Q_i sembolü, i. alternatifin toplam göreceli önemini temsil ederken, λ ise bu yöntemdeki bir parametredir ve 0 ile 1 arasında bir değer alır. λ değeri, karar vericinin tercihlerine bağlı olarak değişebilir. λ değerinin 0'a eşit olması durumunda sistem ağırlıklandırılmış çarpım modeline; λ değerinin 1'e eşit olması durumunda ise ağırlıklandırılmış toplam modeline geçiş yapar.

Adım 6: İdeal Alternatifin Belirlenmesi

Q_i değerleri arasında en yüksek değere sahip olan alternatif ideal alternatif olarak tanımlanır.

2.4. Literatür Taraması

Bu kısımda Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankaların çok kriterli karar verme yöntemleri ile performans değerlendirmelerini inceleyen çalışmaların literatür taramasına yer verilmiştir.

Demireli (2010), çalışmasında Türkiye'deki kamu bankalarının performansını çok kriterli karar verme yöntemi olan TOPSIS ile ölçmüştür. Çalışmada performansları değerlendirmek için on adet kriter kullanılmış olup bu kriterler 2001-2007 arası döneme ait veriler kullanılarak belirlenmiştir. Çalışmanın sonucunda geniş çapta faaliyet gösteren kamu sermayeli bankaların yerel ve küresel finansal krizlerden etkilendiği, performans puanlarının sürekli olarak yurtdışı verilere dayalı dalgalanmalar gösterdiği ve bankacılık sektöründe belirgin bir iyileşmenin kaydedilemediği belirlenmiştir.

Çalışkan ve Eren (2016), bankacılık sektörünün ülke ekonomisine sağladığı katkıyı anlattıkları çalışmada 2014 yılının sonundaki verileri sıralayarak ilk yirmi kamu, özel ve

yabancı sermayeli bankaları finansal rasyo yardımıyla 2010-2014 yılları arasındaki finansal performanslarını AHP ve PROMETHEE yöntemlerini kullanarak karşılaştırmıştır. Çalışmada finansal rasyolara atfedilen ağırlıkların farklı olması sıralamalarda birtakım değişkenliklere yol açmıştır. Kullanılan her iki yöntemde de Ziraat Bankası sıralamada birinci olarak çıkmıştır.

Akçakanat vd. (2017), çalışmada Entropi ve WASPAS yöntemlerini Forbes Dergisi Bankalar Raporu ve TBB'nin 2016 yılındaki verilerinin ilk 9 aylık kısmı için uygulamıştır. Toplam aktifler, krediler, özkaynak, şube ve personel sayısı, mevduatlar, alacaklar kriterleri ilk olarak Entropi yöntemi ile ağırlıklandırılmış ardından WASPAS yöntemi ile sıralanmıştır.

Kenger ve Organ (2017), çalışmalarında bankaya seçilebilecek en uygun çalışanı belirlemek için çok kriterli karar verme yöntemlerinden olan ARAS yöntemini kullanmışlardır. Çalışmada kriterler Entropi yöntemi ile ağırlıklandırılmıştır. Hatay ilini kapsayan çalışmada personel seçimi için on farklı kriterin önem dereceleri dikkate alınarak iş başvurusunda bulunan beş aday, üç ayrı karar verici tarafından değerlendirilmiştir. İlk olarak Entropi yöntemi kullanılarak personel kriterlerinin ağırlıkları hesaplanmış ve kriterlerin önem dereceleri belirlenmiştir. Ardından bu veriler ile ARAS yöntemi kullanılarak banka da çalışmak üzere başvuran adaylar değerlendirilmiştir. Bu süreç sonucunda banka için en uygun personel adayı seçilmeye çalışılmıştır.

Rençber ve Avcı (2018), çalışmalarında Borsa İstanbul'da işlem gören bankaların sermaye yeterliliklerine göre sıralamasını yapmışlardır. Çalışma 2012-2017 yılları arasında Borsa İstanbul'da işlem gören 13 bankayı içermektedir. Kriter olarak bankaların sermaye yeterlilik oranları kullanılarak WASPAS yöntemi ile değerlendirilme yapılmıştır. İncelemeler sonunda sermaye yeterliliği en yüksek olan bankalar sırasıyla Albaraka Türk, Kalkınma Bankası, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası çıkarken en düşük bankalar olarak Finansbank ve Denizbank çıkmıştır.

Ural vd. (2018), çalışmalarında Entropi ve WASPAS yöntemlerini kullanarak Türkiye'de faaliyet gösteren 3 kamu sermayeli bankanın performanslarını, 2012-2016 dönemine ait temel finansal tablolardan elde edilen verilerle analiz etmişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre, 2012 ve 2013 yılları için en iyi performans Türkiye Vakıflar Bankası'na ait iken 2014, 2015 ve 2016 yılları için en iyi performans sergileyen banka Ziraat Bankası olarak belirlenmiştir.

Ünal (2019), çalışmasında Türk Bankacılık sisteminde faaliyette bulunan mevduat bankalarını SD ve WASPAS yöntemleri ile değerlendirmiştir. Değerlendirmeyi gerçekleştirirken aktif büyüklüğü açısından ilk dört özel sermayeli mevduat bankasının 2014-

2018 yılları arasındaki verileri kullanılmıştır. SD yöntemi ile kriterler arasından 2014 ve 2016 yıllarında ortalama aktif karlılık, 2015 yılında sermaye yeterlilik oranı, 2017 yılında ortalama özkaynak karlılığı ve 2018 yılında ise donuk alacak ilgili dönemler için önemli kriterler olarak seçilmiştir. WASPAS ile uygulama yapıldıktan sonra en yüksek performansa sahip banka Akbank, en düşük performansa sahip banka Türkiye Ekonomi Bankası olarak seçilmiştir.

Akgül (2019), çalışmasında 2010-2018 yılları arasındaki Türk bankacılık sistemini çok kriterli karar verme yöntemlerinden olan SAW, MAUT ve ARAS ile değerlendirmiştir. Seçilen kriterlerin ağırlıkları Entropi yöntemi kullanılarak hesaplanmıştır. Ağırlıklandırmanın sonucuna bakıldığında en fazla önem arz eden likit aktifler/kısa vadeli yükümlülükler, alınan krediler/toplam varlıklar ve duran varlıklar/toplam varlıklar kriterleri olduğu görülmüştür. Ağırlıklar SAW, MAUT ve ARAS yöntemleri kullanılarak değerlendirildiğinde Türk Bankacılık Sisteminde en verimli performansın 2010 yılında olduğu en düşük performansın 2018 yılında olduğu görülmüştür.

Topak ve Çanakçıoğlu (2019), çalışmalarında Türk bankacılık sektöründe aktif büyüklük açısından en büyük 11 bankanın 2017 dönemine ait finansal verilerini kullanmışlardır. Entropi yöntemi kullanılarak belirlenen kriterlerin ağırlıkları dikkate alınmış ardından bankaların performanslarını ölçmek için COPRAS yöntemi uygulanarak performans sıralamasını yapmışlardır. Çalışmada, girdi ve çıktı veriler belirlenerek finansal veriler sınıflandırmıştır. Çalışmanın sonucunda en yüksek performans gösteren banka Ziraat Bankası en düşük performans gösteren banka ise Şekerbank olarak belirlenmiştir.

Eş ve Kök (2020), kaleme aldıkları çalışmalarında 2015-2019 yılları arasındaki verileri kullanarak bankaların aktif büyüklüklerini Entropi ve WASPAS yardımıyla belirlemiştir. Entropi yardımıyla K6 olarak belirtilen net kar veya zarar kriteri en önemli kriter olarak çıkmıştır. WASPAS yöntemi ile analiz uygulanmış olup sonuç olarak 2015 yılı en yüksek performansa sahip banka Garanti Bankası, 2016-2017 yıllarında en yüksek performansa sahip banka Ziraat Bankası ve 2018-2019 yıllarında ise Yapı ve Kredi Bankası en yüksek banka olarak seçilmiştir.

Işık (2020), çalışmasında 2014-2018 yılları arasındaki dönemde Türkiye’de faaliyette bulunan kamu sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarının performanslarını değerlendirmiştir. Değerlendirme için öncelikle SD kullanarak kriterlerin önem sıraları belirlenmiştir. Ardından MABAC ve WASPAS yöntemleri kullanılarak ilgili bankaların performansları sıralanmıştır. Sıralamaya göre Türk Eximbank tüm yıllarda en iyi performansı gösteren banka olmuştur.

Yılmaz ve Yakut (2021), 2009-2018 yılları arasında Borsa İstanbul’da işlem gören bankaları TOPSIS ve VIKOR yöntemleri ile değerlendirmiştir. Çalışmada kullanılan kriterler

Entropi yöntemine göre ağırlıklandırılmıştır. Entropi yöntemine göre ağırlıklandırılan bankaların daha sonra TOPSIS ve VIKOR yöntemleri performansları sıralanmıştır. Kullanılan iki yöntemde de ilk üç banka yine aynı sıralamaya sahip olmuştur. Performansları yüksek çıkan bankaların likit aktifler, kısa vadeli yükümlülükler oranı yüksek çıkmıştır. Performansları düşük çıkan bankalara bunları güçlendirmesi önerilmiştir.

Gül (2021), çalışmasında Türkiye’de faaliyet gösteren mevduat bankalarının 2009-2019 yılları arasında 10 yıllık dönemin performanslarını Entropi, Geliştirilmiş Entropi ve TOPSIS yöntemlerini kullanarak incelemiştir. Performans değerlemesinde 20 banka seçilmiştir. Özkaynak Karlılığı ve Aktif Karlılığın bankaların performansını doğrudan etkilediğine dikkate çekilmiş, bu doğrultuda en yüksek performansı Akbank ve en düşük performansı Turkish Bank göstermiştir.

Çilek ve Karavardar (2021), makalelerinde Karadeniz Bölgesi’nde bulunan şehirlerdeki bankaların performanslarını Entropi ve WASPAS yöntemlerini kullanarak incelemiştir. 2014- 2019 yılları arasını kapsayan çalışmada kriterler; toplam krediler, toplam mevduat, çalışan sayısı, şube sayısı ve takip hesaplarındaki krediler oranı olarak belirlenmiştir. WASPAS yöntemi ile yapılan sıralamada en başarılı performansı sergileyen şehir Samsun seçilirken en düşük performansı sergileyen şehirler Kastamonu ve Tokat olmuştur.

Çok kriterli karar verme yöntemlerinin bankacılık sektöründe ele alındığı çalışmalar incelendiğinde görülüyor ki çalışmada kullanılacak alternatifler ve kriterler çeşitlilik arz etmektedir. Bu çeşitlilik doğrultusunda ihtiyaca ve tercihlere göre çalışmada kullanılacak ağırlıklandırma ve çok kriterli karar verme yöntemleri değişmektedir. Çalışmalarda performans sıralamalarının doğru çıkması için aşamalara dikkat edilmelidir. Yine literatür taramalarından görüldüğü üzere seçilen alternatif ve kriterlerin çeşitliliğiyle çalışmalarda farklı sonuçlar elde edilebilmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE HİZMET VEREN BANKALARIN FİNANSAL PERFORMANSLARININ ÇOK KRİTERLİ KARAR VERME YÖNTEMLERİYLE DEĞERLENDİRİLMESİ

Finansal performansın ölçülmesi veya alternatifler arasında karşılaştırılabilmesi için literatürde kullanılan yöntem ve araçlardan faydalanmak gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında en uygun metodolojinin çok kriterli karar verme yöntemleri olduğu söylenebilmektedir. ÇKKV yöntemleri, incelenecek değişkenlerle ilgili birden fazla kriteri değerlendirerek alternatifler arasında optimal çözüme ulaşmak üzerine kurulu bir metodoloji barındırmaktadır. ÇKKV yöntemleri, alternatifler arasında incelemeye imkân veren bir amaca sahip oldukları için sürekli geliştirilmeye çalışılmaktadır. Çünkü belirsizlik altında karar verme ve optimal çözüme ulaşma düşüncesi asla duraksamayan bir değere sahiptir. Ayrıca ÇKKV yöntemleri, kendi içerisinde başka bir konuyu da önemli bir hale getirmektedir. Alternatifler arasında karar verilirken kullanılacak kriterler ve bu kriterlerin önem dereceleri veya ağırlıkları da doğru bir şekilde belirlenmelidir.

3.1. Finansal Bankacılık Performansı Üzerine Bir Uygulama

Çalışma da Türkiye’de faaliyet gösteren toplam 12 adet ticari bankanın finansal performansları incelenerek performans sıralamalarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Finansal performans sıralamaları için belirlenen değişkenlerin önem dereceleri yani ağırlıkları çalışmanın ikinci kısmında tanıtilan ağırlıklandırma yöntemleri aracılığıyla belirlenecektir. Daha sonra belirlenen ÇKKV yöntemleri ile sıralamalar yapılarak performans karşılaştırması yapılacaktır.

3.1.1. Veri Seti ve Kullanılacak Metodoloji

Çalışmanın uygulama aşamasında Türkiye’de faaliyet gösteren 12 adet ticari bankanın 2021, 2022 ve 2023 yılları için Kamu Aydınlatma Platformu (KAP) üzerinden elde edilen toplam 6 kriteri içeren veriler aracılığıyla finansal performansları incelenecektir.

3.1.2. Kriter Ağırlıklarının Belirlenmesi

Kriterin ağırlıklarının belirlenmesi, ÇKKV yöntemlerinin doğru sonuçları verebilmesi için önemli bir adımdır. Bu nedenle kriter ağırlıklarının belirlenmesinde kriterler araştırmanın amacına uygun olarak tespit edilmelidir. Birbiriyle ilişkili ve ölçülebilir olmalıdır. Kriter

ağırlıkları objektif olarak belirlenmelidir. Kriterin ağırlıklarının belirlenmesi, ÇKKV yöntemlerinin sonuçlarını doğrudan etkilemektedir. Kriter ağırlıkları doğru belirlenmez ise yöntemler doğru sonuçlar vermeyebilir. Bu nedenle kriter ağırlıklarının belirlenmesi amacıyla çalışmada iki farklı ağırlıklandırma işlemi yapılmıştır. Kriter ağırlıkları belirlenirken Entropi ve MEREC yöntemleri kullanılarak farklı önem dereceleri altında karşılaştırmalar yapılmıştır.

3.1.3. Alternatiflerin Performans Sıralaması

Alternatiflerin performans sıralaması, karar verme sürecinin bir diğer önemli ve son aşamasıdır. Bu sıralama alternatifler arasından en iyisinin seçilmesine yardımcı olmaktadır. Bu çalışmada, alternatiflerin performans sıralamaları için iki farklı yöntem kullanılmıştır. Kullanılan yöntemler ARAS ve WASPAS yöntemleri olarak belirlenmiştir.

3.1.4. Alternatifler ve Kriterler

Çalışmada kullanılacak olan alternatifler Türkiye’de faaliyet gösteren 12 ticari bankadan oluşmaktadır. Analizde kullanılacak kriterler ise finansal değeri olan toplam 6 kriterden oluşmaktadır. Alternatifler ve kriterler ile ilgili diğer bilgiler çalışmanın devam eden bölümlerinde incelenecektir.

3.1.4.1. Alternatifler

Çalışmada kullanılacak alternatifler belirlenirken Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından tanımlanmış kamu ve özel sermayeli mevduat bankaları kullanılmıştır. Ayrıca Türkiye Bankalar Birliği’nin (TBB) yayımladığı aktif büyüklüklerine göre bankaların sıralamasını içeren 2023 yılı istatistiki raporları incelenmiştir. Bu istatistiki raporlara göre ilk beş banka Ziraat Bankası, Vakıfbank, Halk Bankası, İş Bankası ve Garanti Bankası olarak ifade edilmiştir.

Çalışma kapsamında yabancı sermayeli bir mevduat bankası olan Garanti Bankası, 2023 yılı TBB’nin yayımladığı aktif büyüklüklerine göre bankaların sıralaması raporunda ilk 5 banka içerisinde yer aldığından çalışmanın kapsamına dahil edilmiştir. Bu seçim çalışmanın kapsamını genişletmek ve çeşitliliği artırmak amacıyla yapılmıştır. Sonuç olarak çalışmada kullanılacak alternatifler 11 adet kamu-özel sermayeli mevduat bankası ve 1 adet yabancı sermayeli mevduat bankası olmak üzere aşağıdaki gibi belirlenmiştir;

Tablo 3.1. Alternatifler

Banka Adı	Kod
Ziraat Bankası	ZRBNK
İş Bankası	ISTR
Akbank	AKBNK
Yapı ve Kredi Bankası	YKBNK
Vakıfbank	VAKBN
Halk Bankası	HALKB
Garanti Bankası	GARAN
Türk Ekonomi Bankası	TEB
Şekerbank	SKBNK
Anadolubank	ANBNK
Fibabanka	FIBAB
Turkish Bank	TRBNK

3.1.4.2. Kriterler

Çalışmada kullanılacak kriterler ise literatürde sıklıkla kullanılan finansal tablo kalemleri arasından seçilmiştir. Mevduat bankacılığı açısından önemli büyüklükler olan toplam varlıklar, toplam mevduat, toplam öz kaynak ve dönem net karı/zararı kalemleri, Kamu Aydınlatma Platformu (KAP) üzerinden temin edilmiştir. KAP, Türkiye'deki şirketlerin ve finansal kuruluşların düzenli olarak finansal bilgilerini, faaliyet raporlarını ve diğer önemli bilgilerini yayınladığı kamuya açık bir platformdur. Bu platform, yasal düzenlemelere uygun olarak şeffaflık ve erişilebilirlik ilkeleri doğrultusunda finansal bilgilerin sunulmasını sağlamaktadır. Bundan dolayı çalışmanın veri kaynağı olarak KAP, güvenilir ve resmi bilgi kaynağı olarak kabul edilmektedir. Ayrıca çalışmada kullanılacak olan diğer kriterler ise banka şube sayısı ve banka çalışan sayısıdır. Bu iki kriterle ilgili veriler ise Türkiye Bankalar Birliği raporlarından temin edilmiştir.

Çalışmada kullanılan kriterler, literatürde sıklıkla kullanılan kriterlerden oluşturulmuştur. Kriterlerin esinlenildiği çalışmalar aşağıdaki tabloda belirtilmiştir:

Tablo 3.2. Seçilen Kriterlerin Kullanıldığı Benzer Çalışmalar

TOPLAM VARLIKLAR	Toslak vd. (2022), Bektaş (2022), Akçakanat vd. (2017), Eş ve Kök (2020), Gezen (2021), Işık (2020), Ural vd (2018), Koşaroğlu (2020)
TOPLAM MEVDUAT	Akçakanat vd. (2017), Topak ve Çanakçıoğlu (2019), Eş ve Kök (2020), Çilek ve Karavardar (2021), Gezen (2021), Ural vd (2018), Koşaroğlu (2020)
TOPLAM ÖZKAYNAK	Akçakanat vd. (2017), Topak ve Çanakçıoğlu (2019), Eş ve Kök (2020), Gezen (2021), Işık (2020), Ural vd (2018), Koşaroğlu (2020)
DÖNEM NET K/Z	Eş ve Kök (2020), Işık (2020), Ural vd (2018), Koşaroğlu (2020)
ŞUBE SAYISI	Akçakanat vd. (2017), Topak ve Çanakçıoğlu (2019), Eş ve Kök (2020), Çilek ve Karavardar (2021), Gezen (2021), Işık (2020), Koşaroğlu (2020)
PERSONEL SAYISI	Toslak vd. (2022), Bektaş (2022), Akçakanat vd. (2017), Topak ve Çanakçıoğlu (2019), Eş ve Kök (2020), Çilek ve Karavardar (2021), Gezen (2021), Işık (2020), Ural vd (2018), Koşaroğlu (2020)

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

Sonuç olarak çalışmanın analiz aşamasında kullanılacak olan kriterler ve çalışma boyunca kriterler için kullanılacak olan kodlar aşağıdaki gibi tanımlanmıştır:

Tablo 3.3. Kriterler ve Kodlar

No	Kriter	Kullanılan Kod
1	Toplam Varlıklar	C1
2	Toplam Mevduat	C2
3	Toplam Özkaynak	C3
4	Dönem Net K/Z	C4
5	Şube Sayısı	C5
6	Personel Sayısı	C6

3.2. Analiz ve Bulgular

Analizlerde 2021, 2022 ve 2023 yılları için ayrı ayrı olmak üzere 2 farklı ağırlıklandırma yöntemi kullanılarak ağırlıklar belirlenmiştir. Sonrasında elde edilen ağırlıklar 2 farklı sıralama yöntemi kullanılarak alternatiflerin finansal performansları sıralanmıştır. Üç yıllık analiz bulguları çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ayrı ayrı incelenecektir.

3.2.1. 2021 Yılı Analiz ve Bulgular

2021 yılındaki veriler kullanılarak Türkiye’deki bankacılık performansı incelemesi sırasıyla Entropi ve MEREC ağırlıklandırma yöntemleri kullanılarak belirlenen kriter ağırlıklarıyla tekrar hesaplanacaktır. Belirlenen kriter ağırlıkları kullanılarak bankaların finansal performansları ise aynı sırayla ARAS ve WASPAS yöntemleriyle belirlenecektir.

3.2.1.1. Entropi-ARAS (2021)

Belirlenen kriterlerin değerlendirilmesi için ilk olarak nispi ağırlıklarının belirlenmesi gerekmektedir. Entropi ağırlıklandırma işleminde finansal performans sıralamasında kullanılacak kriter ağırlıkları aşağıdaki Tablo 3.4’te belirtildiği gibi hesaplanmıştır:

Tablo 3.4. Kriter Ağırlıkları (Entropi)

	C1	C2	C3	C4	C5	C6
Ağırlıklar	0,1665	0,1664	0,1661	0,1626	0,1689	0,1695

Kriterlerin değerlendirmelerinde olduğu gibi aynı prosedür izlenerek belirlenen kriterlere göre mevduat bankalarının finansal performansları için belirlenen kriterlerin değerleri kullanılarak karar matrisi oluşturulmuştur. Bu derlenen kriter değerleri Tablo 3.5’te sunulduğu gibidir:

Tablo 3.5. Alternatiflerin Kriter Değerleri (2021)

Alternatifler ve Kriterler	C1	C2	C3	C4	C5	C6
ZRBNK	1.370.890.268	948.686.615	97.099.759	6.291.309	1.752	24.607
HALKB	901.216.593	625.904.471	43.500.355	1.507.729	1.023	20.339
VAKBN	1.007.213.697	590.943.387	51.952.740	4.175.464	940	16.928
AKBNK	708.911.295	413.260.734	75.954.951	12.125.908	711	12.184
ANBNK	34.685.073	27.075.346	4.407.500	552.304	115	1.655
FIBAB	45.162.259	31.000.392	2.345.613	409.967	47	1.766
SKBNK	50.756.043	37.008.958	2.957.944	254.698	238	3.554
TRBNK	2.233.990	1.737.416	218.907	6.027	8	148
TEB	194.057.022	131.839.249	13.617.819	1.912.898	455	8.572
ISTR	926.569.024	595.628.376	86.839.291	13.467.895	1.195	22.802
YKBNK	736.769.766	401.095.416	63.484.178	10.489.758	804	15.452
GARAN	758.880.152	513.239.557	79.981.259	13.601.139	871	18.354

ARAS yöntemine göre karar matrisi normalize edildikten sonra Tablo 3.4'te ifade edilen kriter ağırlıklarıyla çarpılarak ağırlıklı normalize karar matrisi elde edilmiştir. Sonrasında optimallik fonksiyonu kullanılarak S_i ve S_0 değerleri hesaplanmıştır. Son aşamada alternatifin fayda derecesi belirlenirken alternatifin optimallik fonksiyonu değeri (S_i) ile en yüksek optimallik fonksiyonu değeri (S_0) birbirlerine oranlanarak K_i değerleri hesaplanmaktadır. K_i değerleri hesaplanarak büyükten küçüğe sıralanmıştır. Ulaşılan sonuçlar aşağıdaki Tablo 3.6'da gösterildiği gibidir:

Tablo 3.6. Entropi-ARAS Finansal Performans Sıralaması (2021)

Banka	Sıra	S_i	K_i
ZRBNK	1	0,1857	0,8887
ISTR	2	0,1676	0,8022
AKBNK	3	0,1254	0,6002
YKBNK	4	0,1220	0,5837
VAKBN	5	0,1163	0,5566
HALKB	6	0,1093	0,5230
GARAN	7	0,1036	0,4959
TEB	8	0,0395	0,1890
SKBNK	9	0,0134	0,0639
ANBNK	10	0,0093	0,0447
FIBAB	11	0,0074	0,0352
TRBNK	12	0,0005	0,0026

2021 yılı için yapılan finansal performans sıralamasında Entropi yöntemiyle ağırlıklandırma ve ARAS yöntemiyle sıralama sonrası en iyi performansa sahip bankanın

Ziraat Bankası olduğu tespit edilmiştir. İkinci sırada İş Bankası, üçüncü sırada ise Akbank yer almaktadır. Finansal performansı en kötü banka ise Turkish Bank olarak tespit edilmiştir.

3.2.1.2. MEREC-ARAS (2021)

Kriterlerin ağırlıklandırma işlemi MEREC yöntemi kullanılarak yapılmış ve finansal performans sıralamasında kullanılacak kriter ağırlıkları aşağıdaki Tablo 3.7’de gösterildiği gibi hesaplanmıştır:

Tablo 3.7. Kriter Ağırlıkları (MEREC)

	C1	C2	C3	C4	C5	C6
Ağırlıklar	0,1665	0,1664	0,1661	0,1626	0,1689	0,1695

ARAS yöntemine göre karar matrisi normalize edildikten sonra Tablo 3.7’de gösterilen MEREC kriter ağırlıklarıyla çarpılarak ağırlıklı normalize karar matrisi elde edilmiştir. K_i değerleri hesaplanarak büyükten küçüğe sıralanmıştır. Elde edilen sonuçlar aşağıdaki Tablo 3.8’de gösterildiği gibidir:

Tablo 3.8. MEREC-ARAS Finansal Performans Sıralaması (2021)

Banka	Sıra	S_i	K_i
ZRBNK	1	0,1857	0,8887
ISTR	2	0,1676	0,8022
VAKBN	3	0,1163	0,5566
HALKB	4	0,1093	0,5230
YKBNK	5	0,1220	0,5837
GARAN	6	0,1036	0,4959
AKBNK	7	0,1254	0,6002
TEB	8	0,0395	0,1890
SKBNK	9	0,0134	0,0639
FIBAB	10	0,0074	0,0352
ANBNK	11	0,0093	0,0447
TRBNK	12	0,0005	0,0026

2021 yılı için yapılan finansal performans sıralamasında MEREC yöntemiyle ağırlıklandırma ve ARAS yöntemiyle sıralama sonrası en iyi performansa sahip bankanın Ziraat Bankası olduğu tespit edilmiştir. İkinci sırada İş Bankası, üçüncü sırada ise yine Akbank yer almaktadır. Finansal performansı en kötü bankanın ise Turkish Bank olduğu görülmektedir.

3.2.1.3. Entropi-WASPAS (2021)

Kriterlerin ağırlıklandırma işlemi Entropi yöntemi kullanılarak yapılmış ve finansal performans sıralamasında kullanılacak kriter ağırlıkları daha önce Tablo 3.4'te gösterildiği gibi hesaplanmıştır. WASPAS yöntemine göre karar matrisi normalize edildikten sonra Tablo 3.4'te gösterilen Entropi kriter ağırlıklarıyla çarpılarak ağırlıklı normalize karar matrisi elde edilmiştir. Sonrasında yöntemin adımları takip edilerek aşağıdaki Tablo 3.9'daki bulgulara ulaşılmıştır:

Tablo 3.9. Entropi-WASPAS Finansal Performans Sıralaması (2021)

Banka/Kod	Sıra	Q ₁	Q ₂	Q _i
ZRBNK	1	0,9126	0,8822	0,8974
ISTR	2	0,7988	0,7863	0,7926
GARAN	3	0,6920	0,6699	0,6809
AKBNK	4	0,5859	0,5604	0,5732
YKBNK	5	0,5778	0,5656	0,5717
VAKBN	6	0,5720	0,5518	0,5619
HALKB	7	0,5504	0,4709	0,5106
TEB	8	0,1958	0,1817	0,1887
SKBNK	9	0,0682	0,0508	0,0595
ANBNK	10	0,0456	0,0426	0,0441
FIBAB	11	0,0365	0,0339	0,0352
TRBNK	12	0,0028	0,0021	0,0025

2021 yılı için yapılan finansal performans sıralamasında Entropi yöntemiyle ağırlıklandırma ve WASPAS yöntemiyle sıralama sonrası en iyi performansa sahip bankanın yine Ziraat Bankası olduğu tespit edilmiştir. İkinci sırada İş Bankası yer alırken üçüncü sırada ise Garanti Bankası yer almaktadır. Finansal performansı en kötü bankanın ise yine Turkish Bank olduğu görülmektedir.

3.2.1.4. MEREC-WASPAS (2021)

Kriterlerin ağırlıklandırma işlemi MEREC yöntemi kullanılarak yapılmış ve finansal performans sıralamasında kullanılacak kriter ağırlıkları daha önce Tablo 3.7'de gösterildiği gibi hesaplanmıştır. WASPAS yöntemine göre karar matrisi normalize edildikten sonra Tablo 3.7'de gösterilen MEREC kriter ağırlıklarıyla çarpılarak ağırlıklı normalize karar matrisi elde edilmiştir. Sonrasında yöntemin adımları takip edilerek aşağıdaki Tablo 3.10'daki bulgulara ulaşılmıştır:

Tablo 3.10. MEREC-WASPAS Finansal Performans Sıralaması (2021)

Banka/Kod	Sıra	Q ₁	Q ₂	Q _i
ZRBNK	1	0,8679	0,9986	0,9332
ISTR	2	0,7531	0,8765	0,8148
HALKB	3	0,6581	0,7747	0,7164
GARAN	4	0,6048	0,7220	0,6634
VAKBN	5	0,5692	0,6892	0,6292
YKBNK	6	0,5141	0,6292	0,5717
AKBNK	7	0,4284	0,5366	0,4825
TEB	8	0,2691	0,3500	0,3095
SKBNK	9	0,1131	0,1595	0,1363
ANBNK	10	0,0548	0,0888	0,0718
FIBAB	11	0,0518	0,0806	0,0662
TRBNK	12	0,0046	0,0100	0,0073

2021 yılı için yapılan finansal performans sıralamasında MEREC yöntemiyle ağırlıklandırma ve WASPAS yöntemiyle sıralama sonrası en iyi performansa sahip bankanın yine Ziraat Bankası olduğu tespit edilmiştir. İkinci sırada yine İş Bankası yer alırken üçüncü sırada ise Halk Bankası'nın yer aldığı görülmektedir. Finansal performansı en kötü bankanın ise yine Turkish Bank olduğu belirlenmiştir.

3.2.1.5. 2021 Yılı Genel Analizi

2021 yılı mevduat bankaları finansal performans sıralaması için yapılan analiz sonuçları neticesinde dört farklı yöntem çifti kullanılarak farklı performans sıralamalarına ulaşılmıştır. Elde edilen performans sıralamaları 2021 yılı için tek bir tabloda ifade edilerek karşılaştırmalar yapılmasına imkân verecek şekilde aşağıdaki Tablo 3.11'de sunulmuştur:

Tablo 3.11. 2021 Yılı Finansal Performans Sıralaması

Banka Adı	Kullanılan Yöntemler ve Sıralama			
	Entropi ARAS	MEREC ARAS	Entropi WASPAS	MEREC WASPAS
ZRBNK	1	1	1	1
ISTR	2	2	2	2
AKBNK	3	7	4	7
YKBNK	4	5	5	6
VAKBN	5	3	6	5
HALKB	6	4	7	3
GARAN	7	6	3	4
TEB	8	8	8	8
SKBNK	9	9	9	9
ANBNK	10	11	10	10
FIBAB	11	10	11	11
TRBNK	12	12	12	12

2021 yılında yapılan analizler sonucunda Entropi-ARAS, MEREC-ARAS, Entropi-WASPAS ve MEREC-WASPAS yöntemleri için finansal performans sıralamasındaki ilk iki bankanın değişmediği görülmektedir. Tüm yöntem çiftlerinde de Ziraat Bankası en başarılı finansal performansa sahip banka olurken İş Bankası'nın ikinci sırada yer aldığı görülmektedir. Finansal performans açısından en kötü performansa sahip bankanın ise tüm yöntem çiftlerinde Turkish Bank olduğu tespit edilmiştir.

3.2.2. 2022 Yılı Analiz ve Bulgular

2022 yılındaki veriler kullanılarak Türkiye'deki bankacılık performansı incelemesi sırasıyla Entropi ve MEREC ağırlıklandırma yöntemleri kullanılarak belirlenen kriter ağırlıklarıyla tekrar hesaplanacaktır. Belirlenen kriter ağırlıkları kullanılarak bankaların finansal performansları ise aynı sırayla ARAS ve WASPAS yöntemleriyle belirlenecektir.

3.2.2.1. Entropi-ARAS (2022)

Belirlenen kriterlerin değerlendirilmesi için ilk olarak nispi ağırlıklarının belirlenmesi gerekmektedir. Entropi ağırlıklandırma işleminde finansal performans sıralamasında kullanılacak kriter ağırlıkları aşağıdaki Tablo 3.12'de belirtildiği gibi hesaplanmıştır:

Tablo 3.12. Kriter Ağırlıkları (Entropi)

	C1	C2	C3	C4	C5	C6
Ağırlıklar	0,1658	0,1654	0,1657	0,1648	0,1688	0,1696

Kriter değerlendirmelerinde olduğu gibi aynı prosedür izlenerek belirlenen kriterlere göre mevduat bankalarının finansal performansları için belirlenen kriterlerin değerleri kullanılarak karar matrisi oluşturulmuştur. Bu derlenen kriter değerleri Tablo 3.13'te sunulduğu gibidir:

Tablo 3.13. Alternatiflerin Kriter Değerleri (2022)

Alternatifler ve Kriterler	C1	C2	C3	C4	C5	C6
ZRBNK	2.311.665.024	1.739.268.860	202.479.863	41.092.377	1.758	24.484
HALKB	1.392.140.174	1.060.922.531	89.843.618	14.753.896	1.038	20.781
VAKBN	1.681.060.623	1.127.701.975	106.984.889	24.017.232	949	16.961
AKBNK	1.075.186.455	679.324.762	153.599.884	60.024.084	711	12.717
ANBNK	39.295.194	30.389.039	6.903.091	1.919.532	116	1.671
FIBAB	74.108.740	46.858.835	6.516.738	2.671.354	44	1.979
SKBNK	63.244.174	46.773.491	4.695.094	1.502.150	238	3.427
TRBNK	2.894.668	2.131.839	239.154	23.649	6	120
TEB	275.147.416	200.391.051	25.341.172	11.190.604	448	8.723
ISTR	1.408.322.668	931.077.289	191.376.075	61.537.880	1.131	23.309
YKBNK	1.108.093.593	672.765.318	126.256.390	52.744.689	801	15.431
GARAN	1.152.171.637	790.663.958	152.685.493	58.509.158	837	18.543

ARAS yöntemine göre karar matrisi normalize edildikten sonra Tablo 3.12’de ifade edilen kriter ağırlıklarıyla çarpılarak ağırlıklı normalize karar matrisi elde edilmiştir. Sonrasında optimallik fonksiyonu kullanılarak S_i ve S_0 değerleri hesaplanmıştır. Son aşamada alternatifin fayda derecesi belirlenirken alternatifin optimallik fonksiyonu değeri (S_i) ile en yüksek optimallik fonksiyonu değeri (S_0) birbirlerine oranlanarak K_i değerleri hesaplanmaktadır. K_i değerleri hesaplanarak büyükten küçüğe sıralanmıştır. Elde edilen sonuçlar aşağıdaki Tablo 3.14’te gösterildiği gibidir:

Tablo 3.14. Entropi-ARAS Finansal Performans Sıralaması (2022)

Banka	Sıra	S_i	K_i
ZRBNK	1	0,1857	0,8887
ISTR	2	0,1676	0,8022
AKBNK	3	0,1254	0,6002
YKBNK	4	0,1220	0,5837
VAKBN	5	0,1163	0,5566
HALKB	6	0,1093	0,5230
GARAN	7	0,1036	0,4959
TEB	8	0,0395	0,1890
SKBNK	9	0,0134	0,0639
ANBNK	10	0,0093	0,0447
FIBAB	11	0,0074	0,0352
TRBNK	12	0,0005	0,0026

2022 yılı için yapılan finansal performans sıralamasında Entropi yöntemiyle ağırlıklandırma ve ARAS yöntemiyle sıralama sonrası en iyi performansa sahip bankanın Ziraat Bankası olduğu tespit edilmiştir. İkinci sırada İş Bankası yer alırken üçüncü sırada ise

Akbank'ın yer aldığı görülmektedir. Finansal performansı en kötü bankanın ise Turkish Bank olduğu görülmektedir.

3.2.2.2. MEREC-ARAS (2022)

Kriterlerin ağırlıklandırma işlemi MEREC yöntemi kullanılarak yapılmış ve finansal performans sıralamasında kullanılacak kriter ağırlıkları aşağıdaki Tablo 3.15'te gösterildiği gibi hesaplanmıştır:

Tablo 3.15. Kriter Ağırlıkları (MEREC)

	C1	C2	C3	C4	C5	C6
Ağırlıklar	0,1330	0,1715	0,1672	0,1558	0,1828	0,1897

ARAS yöntemine göre karar matrisi normalize edildikten sonra Tablo 3.15'te gösterilen MEREC kriter ağırlıklarıyla çarpılarak ağırlıklı normalize karar matrisi elde edilmiştir. K_i değerleri hesaplanarak büyükten küçüğe sıralanmıştır. Elde edilen sonuçlar aşağıdaki Tablo 3.16'da gösterildiği gibidir:

Tablo 3.16. MEREC-ARAS Finansal Performans Sıralaması (2022)

Banka	Sıra	S_i	K_i
ZRBNK	1	0,1857	0,8887
ISTR	2	0,1676	0,8022
AKBNK	3	0,1254	0,6002
YKBNK	4	0,1220	0,5837
VAKBN	5	0,1163	0,5566
HALKB	6	0,1093	0,5230
GARAN	7	0,1036	0,4959
TEB	8	0,0395	0,1890
SKBNK	9	0,0134	0,0639
ANBNK	10	0,0093	0,0447
FIBAB	11	0,0074	0,0352
TRBNK	12	0,0005	0,0026

2022 yılı için yapılan finansal performans sıralamasında MEREC yöntemiyle ağırlıklandırma ve ARAS yöntemiyle sıralama sonrası en iyi performansa sahip bankanın Ziraat Bankası olduğu tespit edilmiştir. İkinci sırada İş Bankası yer alırken üçüncü sırada ise yine Akbank'ın yer aldığı görülmektedir. Finansal performansı en kötü bankanın ise Turkish Bank olduğu tespit edilmiştir.

3.2.2.3. Entropi-WASPAS (2022)

Kriterlerin ağırlıklandırma işlemi Entropi yöntemi kullanılarak yapılmış ve finansal performans sıralamasında kullanılacak kriter ağırlıkları daha önce Tablo 3.12’de gösterildiği gibidir. WASPAS yöntemine göre karar matrisi normalize edildikten sonra Entropi kriter ağırlıklarıyla çarpılarak ağırlıklı normalize karar matrisi elde edilmiştir. Sonrasında yöntemin adımları takip edilerek aşağıdaki Tablo 3.17’deki bulgulara ulaşılmıştır:

Tablo 3.17. Entropi-WASPAS Finansal Performans Sıralaması (2022)

Banka/Kod	Sıra	Q_1	Q_2	Q_i
ZRBNK	1	0,9452	0,9356	0,9404
ISTR	2	0,7809	0,7576	0,7693
GARAN	3	0,6482	0,6230	0,6356
VAKBN	4	0,5882	0,5761	0,5821
AKBNK	5	0,5845	0,5509	0,5677
YKBNK	6	0,5718	0,5523	0,5621
HALKB	7	0,5573	0,5207	0,5390
TEB	8	0,1929	0,1753	0,1841
SKBNK	9	0,0634	0,0450	0,0542
FIBAB	10	0,0402	0,0368	0,0385
ANBNK	11	0,0392	0,0337	0,0365
TRBNK	12	0,0021	0,0015	0,0018

2022 yılı için yapılan kriterlerin Entropi yöntemiyle ağırlıklandırıldığı finansal performans sıralamasında WASPAS yöntemine göre en iyi performansa sahip bankanın yine Ziraat Bankası olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. İkinci sırada İş Bankası ve üçüncü sırada ise Garanti Bankası yer almaktadır. Finansal performansı en kötü bankanın ise yine Turkish Bank olduğu görülmektedir.

3.2.2.4. MEREC-WASPAS (2022)

Kriterlerin ağırlıklandırma işlemi MEREC yöntemi kullanılarak yapılmış ve finansal performans sıralamasında kullanılacak kriter ağırlıkları daha önce Tablo 3.15’te gösterildiği gibi hesaplanmıştır. WASPAS yöntemine göre karar matrisi normalize edildikten sonra MEREC kriter ağırlıklarıyla çarpılarak ağırlıklı normalize karar matrisi elde edilmiştir. Sonrasında yöntemin adımları takip edilerek aşağıdaki Tablo 3.18’deki bulgulara ulaşılmıştır:

Tablo 3.18. MEREC-WASPAS Finansal Performans Sıralaması (2022)

Banka/Kod	Sıra	Q ₁	Q ₂	Q _i
ZRBNK	1	0,9482	0,9390	0,9436
ISTR	2	0,7848	0,7615	0,7732
GARAN	3	0,6492	0,6242	0,6367
VAKBN	4	0,5872	0,5757	0,5814
AKBNK	5	0,5801	0,5472	0,5636
YKBNK	6	0,5707	0,5516	0,5611
HALKB	7	0,5652	0,5284	0,5468
TEB	8	0,1990	0,1804	0,1897
SKBNK	9	0,0672	0,0476	0,0574
FIBAB	10	0,0409	0,0372	0,0391
ANBNK	11	0,0408	0,0352	0,0380
TRBNK	12	0,0022	0,0016	0,0019

2022 yılı için yapılan kriterlerin MEREC yöntemiyle ağırlıklandırıldığı finansal performans sıralamasında WASPAS yöntemine göre en iyi performansa sahip bankanın Ziraat Bankası olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. İkinci sırada yine İş Bankası ve üçüncü sırada ise Garanti Bankası yer almaktadır. Finansal performansı en kötü bankanın ise Turkish Bank olduğu görülmektedir.

3.2.2.5. 2022 Yılı Genel Analizi

2022 yılı mevduat bankaları finansal performans sıralaması için yapılan analiz sonuçları neticesinde dört farklı yöntem çifti kullanılarak farklı performans sıralamalarına ulaşılmıştır. Elde edilen performans sıralamaları 2022 yılı için tek bir tabloda ifade edilerek karşılaştırmalar yapılmasına imkân verecek şekilde aşağıdaki Tablo 3.19’da sunulmuştur:

Tablo 3.19. 2022 Yılı Finansal Performans Sıralaması

Banka Adı	Kullanılan Yöntemler ve Sıralama			
	Entropi ARAS	MEREC ARAS	Entropi WASPAS	MEREC WASPAS
ZRBNK	1	1	1	1
ISTR	2	2	2	2
AKBNK	3	3	5	5
YKBNK	4	4	6	6
VAKBN	5	5	4	4
HALKB	6	6	7	7
GARAN	7	7	3	3
TEB	8	8	8	8
SKBNK	9	9	9	9
ANBNK	10	10	11	11
FIBAB	11	11	10	10
TRBNK	12	12	12	12

2022 yılında yapılan analizler sonucunda Entropi-ARAS, MEREC-ARAS, Entropi-WASPAS ve MEREC-WASPAS yöntemleri için finansal performans sıralamasındaki ilk iki bankanın değişmediği görülmektedir. Tüm yöntem çiftlerinde de Ziraat Bankası en başarılı finansal performansa sahip banka olurken İş Bankası'nın ikinci sırada yer aldığı görülmektedir. Finansal performans açısından en kötü performansa sahip bankanın ise tüm yöntem çiftlerinde Turkish Bank olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

3.2.3. 2023 Yılı Analiz ve Bulgular

2023 yılındaki veriler kullanılarak Türkiye'deki finansal bankacılık performansı incelemesi sırasında Entropi ve MEREC ağırlıklandırma yöntemleri kullanılarak belirlenen kriter ağırlıklarıyla tekrar hesaplanacaktır. Belirlenen kriter ağırlıkları kullanılarak, bankaların finansal performansları ise aynı sırayla ARAS ve WASPAS yöntemleriyle belirlenecektir.

3.2.3.1. Entropi-ARAS (2023)

Belirlenen kriterlerin değerlendirilmesi için ilk olarak nispi ağırlıklarının belirlenmesi gerekmektedir. Entropi ağırlıklandırma işleminde finansal performans sıralamasında kullanılacak kriter ağırlıkları aşağıdaki Tablo 3.20'de belirtildiği gibi hesaplanmıştır:

Tablo 3.20. Kriter Ağırlıkları (Entropi)

	C1	C2	C3	C4	C5	C6
Ağırlıklar	0,1658	0,1652	0,1661	0,1636	0,1693	0,1700

Kriter değerlendirmelerinde olduğu gibi aynı prosedür izlenerek belirlenen kriterlere göre mevduat bankalarının finansal performansları için belirlenen kriterlerin değerleri kullanılarak karar matrisi oluşturulmuştur. Bu derlenen kriter değerleri Tablo 3.21'de sunulduğu gibidir:

Tablo 3.21. Alternatiflerin Kriter Değerleri (2023)

Alternatifler ve Kriterler	C1	C2	C3	C4	C5	C6
ZRBNK	3.800.385.002	2.935.323.081	331.248.683	89.851.480	1.769	25.904
HALKB	2.195.286.886	1.872.848.005	128.406.019	10.111.965	1.079	22.219
VAKBN	2.796.634.132	1.961.761.117	171.427.614	25.045.910	944	17.263
AKBNK	1.789.174.174	1.218.108.326	211.195.427	66.478.940	705	12.864
ANBNK	56.310.071	42.973.869	11.132.934	2.931.239	114	1.547
FIBAB	103.558.419	68.444.646	10.425.923	3.969.754	40	1.940
SKBNK	81.367.575	52.928.849	7.603.823	2.445.692	240	3.703
TRBNK	3.676.485	2.933.036	320.911	80.770	6	111
TEB	406.919.019	284.745.836	35.044.690	11.726.648	444	8.333
ISTR	2.453.783.299	1.662.178.694	267.797.484	72.264.798	1.088	21.167
YKBNK	1.738.651.135	1.036.469.933	178.851.541	68.008.836	780	15.009
GARAN	1.930.055.336	1.383.704.435	244.797.041	87.331.720	804	18.965

ARAS yöntemine göre karar matrisi normalize edildikten sonra Tablo 3.20’de ifade edilen kriter ağırlıklarıyla çarpılarak ağırlıklı normalize karar matrisi elde edilmiştir. Sonrasında optimallik fonksiyonu kullanılarak S_i ve S_0 değerleri hesaplanmıştır. Son aşamada alternatifin fayda derecesi belirlenirken alternatifin optimallik fonksiyonu değeri (S_i) ile en yüksek optimallik fonksiyonu değeri (S_0) birbirlerine oranlanarak K_i değerleri hesaplanmaktadır. K_i değerleri hesaplanarak büyükten küçüğe sıralanmıştır. Elde edilen sonuçlar aşağıdaki Tablo 3.22’de gösterildiği gibidir:

Tablo 3.22. Entropi-ARAS Finansal Performans Sıralaması (2023)

Banka	Sıra	S_i	K_i
ZRBNK	1	0,1857	0,8887
ISTR	2	0,1676	0,8022
AKBNK	3	0,1254	0,6002
YKBNK	4	0,1220	0,5837
VAKBN	5	0,1163	0,5566
HALKB	6	0,1093	0,5230
GARAN	7	0,1036	0,4959
TEB	8	0,0395	0,1890
SKBNK	9	0,0134	0,0639
FIBAB	10	0,0074	0,0352
ANBNK	11	0,0093	0,0447
TRBNK	12	0,0005	0,0026

2023 yılı için yapılan finansal performans sıralamasında Entropi yöntemiyle ağırlıklandırma ve ARAS yöntemiyle sıralama sonrası en iyi performansa sahip bankanın Ziraat Bankası olduğu tespit edilmiştir. İkinci sırada İş Bankası yer alırken üçüncü sırada ise

Akbank'ın yer aldığı görülmektedir. Finansal performansı en kötü bankanın ise Turkish Bank olduğu görülmektedir.

3.2.3.2. MEREC-ARAS (2023)

Kriterlerin ağırlıklandırma işlemi MEREC yöntemi kullanılarak yapılmış ve finansal performans sıralamasında kullanılacak kriter ağırlıkları aşağıdaki Tablo 3.23'te gösterildiği gibi hesaplanmıştır:

Tablo 3.23. Kriter Ağırlıkları (MEREC)

	C1	C2	C3	C4	C5	C6
Ağırlıklar	0,1383	0,1660	0,1629	0,1673	0,1797	0,1858

ARAS yöntemine göre karar matrisi normalize edildikten sonra Tablo 3.23'te gösterilen MEREC kriter ağırlıklarıyla çarpılarak ağırlıklı normalize karar matrisi elde edilmiştir. K_i değerleri hesaplanarak büyükten küçüğe sıralanmıştır. Elde edilen sonuçlar aşağıdaki Tablo 3.24'te gösterildiği gibidir:

Tablo 3.24. MEREC-ARAS Finansal Performans Sıralaması (2023)

Banka	Sıra	S_i	K_i
ZRBNK	1	0,1857	0,8887
ISTR	2	0,1676	0,8022
AKBNK	3	0,1254	0,6002
YKBNK	4	0,1220	0,5837
VAKBN	5	0,1163	0,5566
HALKB	6	0,1093	0,5230
GARAN	7	0,1036	0,4959
TEB	8	0,0395	0,1890
SKBNK	9	0,0134	0,0639
FIBAB	10	0,0074	0,0352
ANBNK	11	0,0093	0,0447
TRBNK	12	0,0005	0,0026

2023 yılı için yapılan finansal performans sıralamasında MEREC yöntemiyle ağırlıklandırma ve ARAS yöntemiyle sıralama sonrası en iyi performansa sahip bankanın Ziraat Bankası olduğu tespit edilmiştir. İkinci sırada İş Bankası yer alırken üçüncü sırada ise Akbank'ın yer aldığı görülmektedir. Finansal performansı en kötü bankanın ise yine Turkish Bank olduğu görülmektedir.

3.2.3.3. Entropi-WASPAS (2023)

Kriterlerin ağırlıklandırma işlemi Entropi yöntemi kullanılarak yapılmış ve finansal performans sıralamasında kullanılacak kriter ağırlıkları daha önce Tablo 3.20'de gösterildiği gibi hesaplanmıştır. WASPAS yöntemine göre karar matrisi normalize edildikten sonra Entropi kriter ağırlıklarıyla çarpılarak ağırlıklı normalize karar matrisi elde edilmiştir. Sonrasında yöntemin adımları takip edilerek aşağıdaki Tablo 3.25'teki bulgulara ulaşılmıştır:

Tablo 3.25. Entropi-WASPAS Finansal Performans Sıralaması (2023)

Banka/Kod	Sıra	Q_1	Q_2	Q_i
ZRBNK	1	1,0000	1,0000	1,0000
ISTR	2	0,7095	0,7018	0,7057
GARAN	3	0,6453	0,6200	0,6326
VAKBN	4	0,5676	0,5427	0,5552
AKBNK	5	0,5255	0,5122	0,5188
YKBNK	6	0,5208	0,5061	0,5135
HALKB	7	0,5330	0,4539	0,4935
TEB	8	0,1699	0,1512	0,1605
SKBNK	9	0,0621	0,0413	0,0517
FIBAB	10	0,0374	0,0339	0,0356
ANBNK	11	0,0369	0,0313	0,0341
TRBNK	12	0,0019	0,0015	0,0017

2023 yılı için yapılan finansal performans sıralamasında Entropi yöntemiyle ağırlıklandırma ve WASPAS yöntemiyle sıralama sonrası en iyi performansa sahip bankanın Ziraat Bankası olduğu tespit edilmiştir. İkinci sırada İş Bankası yer alırken üçüncü sırada ise Akbank'ın yer aldığı görülmektedir. Finansal performansı en kötü bankanın ise yine Turkish Bank olduğu görülmektedir.

3.2.3.4. MEREC-WASPAS (2023)

Kriterlerin ağırlıklandırma işlemi MEREC yöntemi kullanılarak yapılmış ve finansal performans sıralamasında kullanılacak kriter ağırlıkları daha önce Tablo 3.23'te gösterildiği gibi hesaplanmıştır. WASPAS yöntemine göre karar matrisi normalize edildikten sonra MEREC kriter ağırlıklarıyla çarpılarak ağırlıklı normalize karar matrisi elde edilmiştir. Sonrasında yöntemin adımları takip edilerek aşağıdaki Tablo 3.26'daki bulgulara ulaşılmıştır:

Tablo 3.26. MEREC-WASPAS Finansal Performans Sıralaması (2023)

Banka/Kod	Sıra	Q ₁	Q ₂	Q _i
ZRBNK	1	0,7203	1,0000	0,8601
HALKB	2	0,5753	0,8414	0,7084
ISTR	3	0,5604	0,8309	0,6957
GARAN	4	0,4914	0,7513	0,6213
VAKBN	5	0,4651	0,7278	0,5964
YKBNK	6	0,3963	0,6469	0,5216
AKBNK	7	0,3487	0,5912	0,4699
TEB	8	0,2124	0,4041	0,3083
SKBNK	9	0,0953	0,2194	0,1573
ANBNK	10	0,0413	0,1241	0,0827
FIBAB	11	0,0462	0,1299	0,0880
TRBNK	12	0,0028	0,0177	0,0103

2023 yılı için yapılan finansal performans sıralamasında MEREC yöntemiyle ağırlıklandırma ve WASPAS yöntemiyle sıralama sonrası en iyi performansa sahip bankanın Ziraat Bankası olduğu tespit edilmiştir. İkinci sırada Halk Bankası yer alırken üçüncü sırada ise İş Bankası yer almaktadır. Halk Bankası önceki dönemlere göre finansal performansını arttırarak ikinci sıraya yükselmiştir. Finansal performansı en kötü bankanın ise yine Turkish Bank olduğu görülmektedir.

3.2.3.5. 2023 Yılı Genel Analizi

2023 yılı mevduat bankaları finansal performans sıralaması için yapılan analiz sonuçları neticesinde dört farklı yöntem çifti kullanılarak farklı performans sıralamalarına ulaşılmıştır. Elde edilen performans sıralamaları 2023 yılı için tek bir tabloda ifade edilerek karşılaştırılmalar yapılmasına imkân verecek şekilde aşağıdaki Tablo 3.27’de sunulmuştur:

Tablo 3.27. 2023 Yılı Finansal Performans Sıralaması

Banka Adı	Kullanılan Yöntemler ve Sıralama			
	Entropi ARAS	MEREC ARAS	Entropi WASPAS	MEREC WASPAS
ZRBNK	1	1	1	1
ISTR	2	2	2	3
AKBNK	3	3	5	7
YKBNK	4	4	6	6
VAKBN	5	5	4	5
HALKB	6	6	7	2
GARAN	7	7	3	4
TEB	8	8	8	8
SKBNK	9	9	9	9
ANBNK	10	10	11	10
FIBAB	11	11	10	11
TRBNK	12	12	12	12

2023 yılında yapılan analizler sonucunda Entropi-ARAS, MEREC-ARAS, Entropi-WASPAS ve MEREC-WASPAS yöntemleri için finansal performans sıralamasındaki ilk iki bankanın sadece MEREC-WASPAS yönteminde değiştiği görülmektedir. Diğer yöntem çiftlerinde de Ziraat Bankası en başarılı finansal performansa sahip banka olurken İş Bankası'nın ikinci sırada yer aldığı görülmektedir. Fakat Mercec-WASPAS sıralamasında Halk Bankası'nın ikinci sırada olduğu ve İş Bankası'nın üçüncü sırada yer aldığı görülmektedir. Finansal performans açısından en kötü performansa sahip bankanın ise tüm yöntem çiftlerinde Turkish Bank olduğu tespit edilmiştir.

3.3. Duyarlılık Analizleri

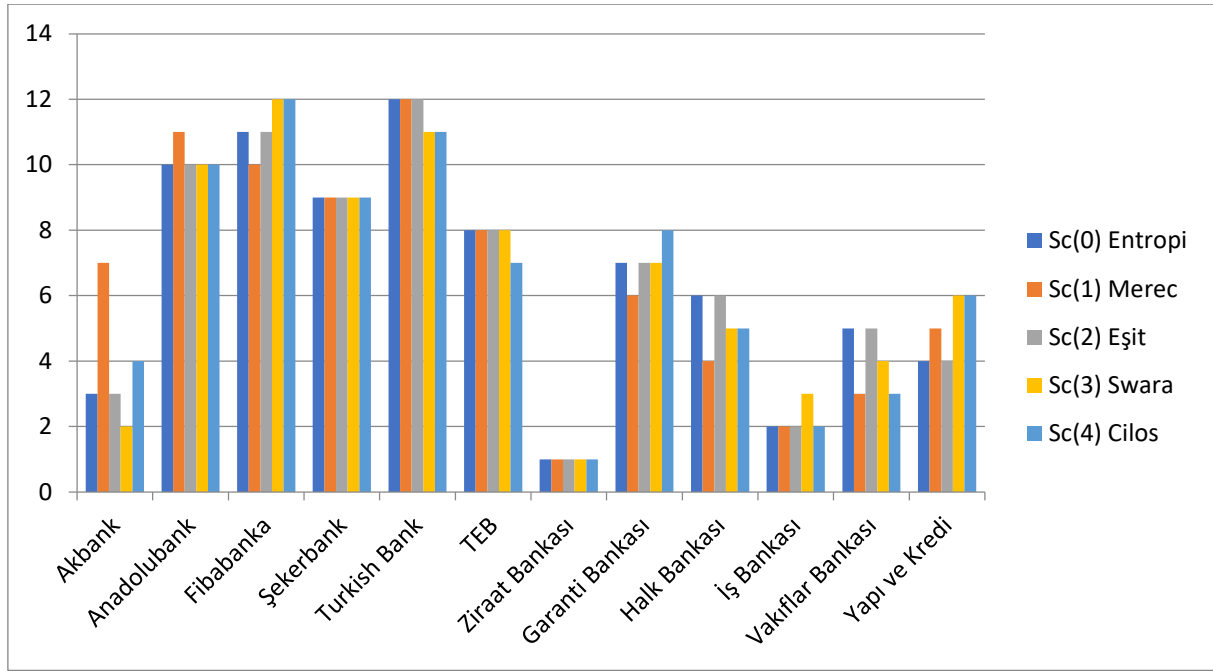
Çalışmada Türkiye'de hizmet veren bankaların finansal performans sıralaması yapılırken iki farklı sıralama yöntemi kullanılmıştır. Ayrıca Türkiye'de hizmet veren bankaların finansal performans sıralaması yapılırken kullanılan kriterler için farklı ağırlıklar belirlenmiştir. Duyarlılık analizi, kriter ağırlıklarının farklılaşması durumunda sıralamaların nasıl değiştiğini görmeye yarayan bir analizdir. Kriter ağırlıklarının farklılaştırılması çeşitli örüntüler yardımıyla yapılabildiği gibi literatürdeki ağırlıklandırma yöntemleriyle de belirlenebilmektedir. Bu kısımda kriter ağırlıklarının farklılaştığı beş farklı yöntemle hesaplanmış kriter ağırlıkları kullanılarak beş farklı senaryo üzerinde incelemeler yapılacaktır.

2021, 2022 ve 2023 yılları olmak üzere toplamda üç yıllık incelemeler yapılmıştır. Duyarlılık analizinde kullanılacak olan beş senaryo ise beş farklı ağırlıklar (Entropi, MEREC, Eşit ağırlıklandırma, SWARA ve CILOS) kullanılarak belirlenmiştir.

Burada amaç kriter ağırlıklarında oluşan değişikliğin yöntemin sıralamasını ne kadar etkilediğinin ölçülmesidir. Farklı senaryolarda ortaya çıkan sıralama sonuçlarının hassasiyetini ölçebilmek için Spearman sıra korelasyonu ölçüsünden faydalanılacaktır. Kullanılan senaryolar ile elde edilen Türkiye'de hizmet veren bankaların finansal performans sıralamaları ve ortaya çıkan Spearman sıra korelasyonu değerleri ilerleyen bölümlerde incelenecektir.

3.3.1. 2021 Yılı Duyarlılık Analizi

İlk olarak ARAS yöntemine göre elde edilen Türkiye'de hizmet veren bankaların finansal performans sıralamaları beş farklı senaryo için hesaplanmıştır. Elde edilen sıralama sonuçları aşağıdaki Şekil 3.1'de sunulmuştur:

Şekil 3.1. 2021 Yılı Senaryo Sıralamaları ARAS Yöntemi

Şekil 3.1’de sunulan beş farklı senaryo için ortaya çıkan 2021 yılı Türkiye’de hizmet veren bankaların finansal performans sıralamalarında önemli bir değişiklik olmadığı söylenebilmektedir. Fakat sıralamalarda farklılıkların ne ölçüde gerçekleştiğinin ölçülmesi mümkündür. Spearman sıra korelasyonu ölçüsü bunun için kullanılabilir yöntemlerden birisidir.

Aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır:¹

$$R = \frac{6 \sum_{i=1}^n d_i^2}{n(n^2 - 1)}$$

2021 yılındaki beş farklı senaryo sonucunda elde edilen sıralamalarda ortaya çıkan değişikliklerinin Spearman sıra korelasyonu kullanılarak hesaplanan korelasyon değerleri aşağıdaki Tablo 3.28’de sunulduğu gibidir:

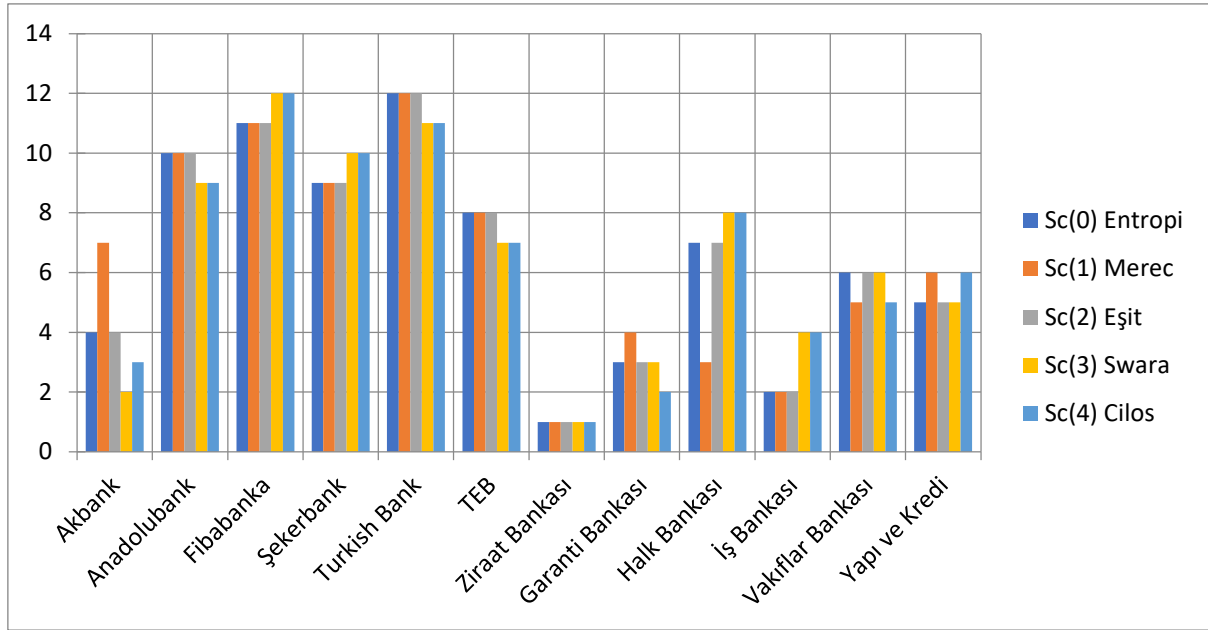
Tablo 3.28. 2021 Yılı Senaryo Sıralamaları Spearman Korelasyon Tablosu ARAS Yöntemi

	Snr (0)	Snr (1)	Snr (2)	Snr (3)	Snr (4)
Snr(0)	1,0000	0,9021	1,0000	0,9650	0,9510
Snr (1)		1,0000	0,9021	0,8706	0,9266
Snr (2)			1,0000	0,9545	0,9545
Snr (3)				1,0000	0,9441
Snr (4)					1,0000

¹ <https://www.qmul.ac.uk/geog/media/geography/docs/teachers/Spearman's-rank-exercise-based-on-Tower-Hamlets.pdf>

Tablo 3.27’de görüldüğü üzere ARAS yönteminde ağırlıklandırma yöntemi değişse de 2021 yılı performans sıralamalarında önemli değişiklikler yaşanmamıştır. Korelasyon katsayılarının %75’in üzerinde olmasından dolayı performans sıralamaları arasında çok küçük değişimler olduğu ifade edilebilmektedir. Kısacası kullanılan yöntem ARAS yöntemi performans sıralaması açısından tutarlıdır.

Çalışmada kullanılan bir diğer sıralama yöntemi olan WASPAS yöntemine göre elde edilen ürkiye’de hizmet veren bankaların finansal performans sıralamaları beş farklı senaryo için hesaplanmıştır. Elde edilen sıralama sonuçları aşağıdaki Şekil 3.2’deki gibi sunulmuştur:

Şekil 3.2. 2021 Yılı Senaryo Sıralamaları WASPAS Yöntemi

Şekil 3.2’de sunulan beş farklı senaryo için ortaya çıkan 2021 yılı Türkiye’de hizmet veren bankaların finansal performans sıralamalarında WASPAS yönteminde de önemli bir değişiklik olmadığı söylenebilmektedir.

2021 yılındaki beş farklı senaryo sonucunda elde edilen WASPAS sıralama sonuçlarında ortaya çıkan değişikliklerinin Spearman sıra korelasyonu kullanılarak hesaplanan korelasyon değerleri aşağıdaki Tablo 3.29’de sunulduğu gibidir:

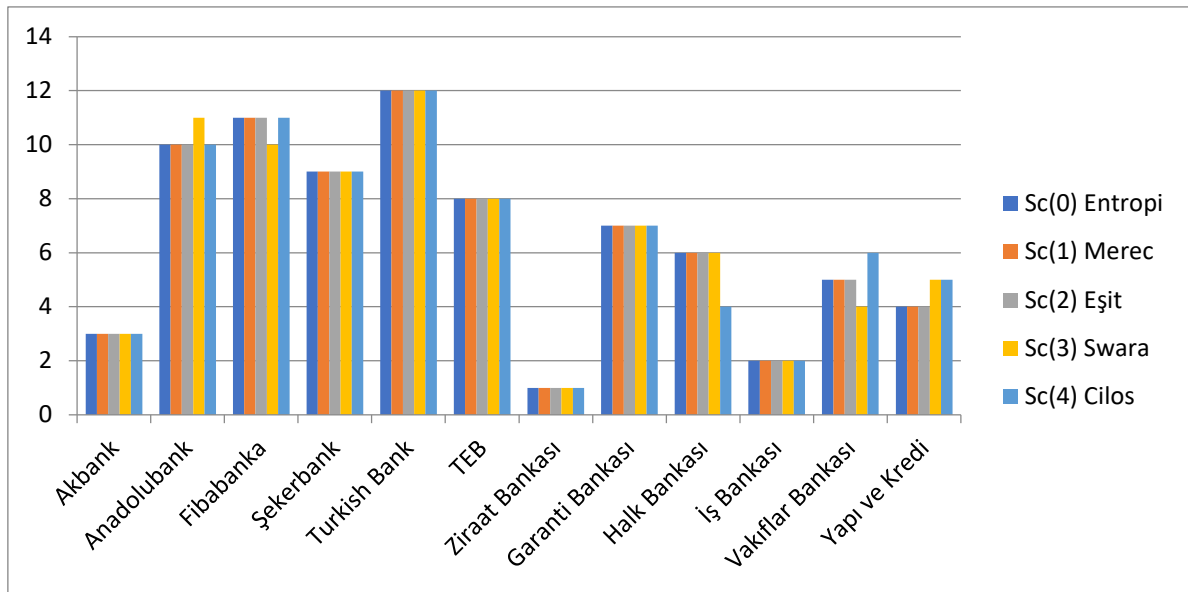
Tablo 3.29. 2021 Yılı Senaryo Sıralamaları Spearman Korelasyon Tablosu WASPAS Yöntemi

	Snr (0)	Snr (1)	Snr (2)	Snr (3)	Snr (4)
Snr(0)	1,0000	0,9021	1,0000	0,9650	0,9510
Snr (1)		1,0000	0,9021	0,8706	0,9266
Snr (2)			1,0000	0,9545	0,9545
Snr (3)				1,0000	0,9441
Snr (4)					1,0000

Tablo 3.29’de görüldüğü üzere WASPAS yönteminde ağırlıklandırma yöntemi değişse de 2021 yılı performans sıralamalarında önemli değişiklikler yaşanmadığı söylenebilir. Kısacası kullanılan yöntem WASPAS yöntemi sonuçları da performans sıralaması açısından tutarlıdır.

3.3.2. 2022 Yılı Duyarlılık Analizi

2022 yılı için ARAS yöntemine göre elde edilen Türkiye’de hizmet veren bankaların finansal performans sıralamalarında beş farklı senaryo için hesaplanmıştır. Elde edilen sıralama sonuçları aşağıdaki Şekil 3.3’teki gibi sunulmuştur:

Şekil 3.3. 2022 Yılı Senaryo Sıralamaları ARAS Yöntemi

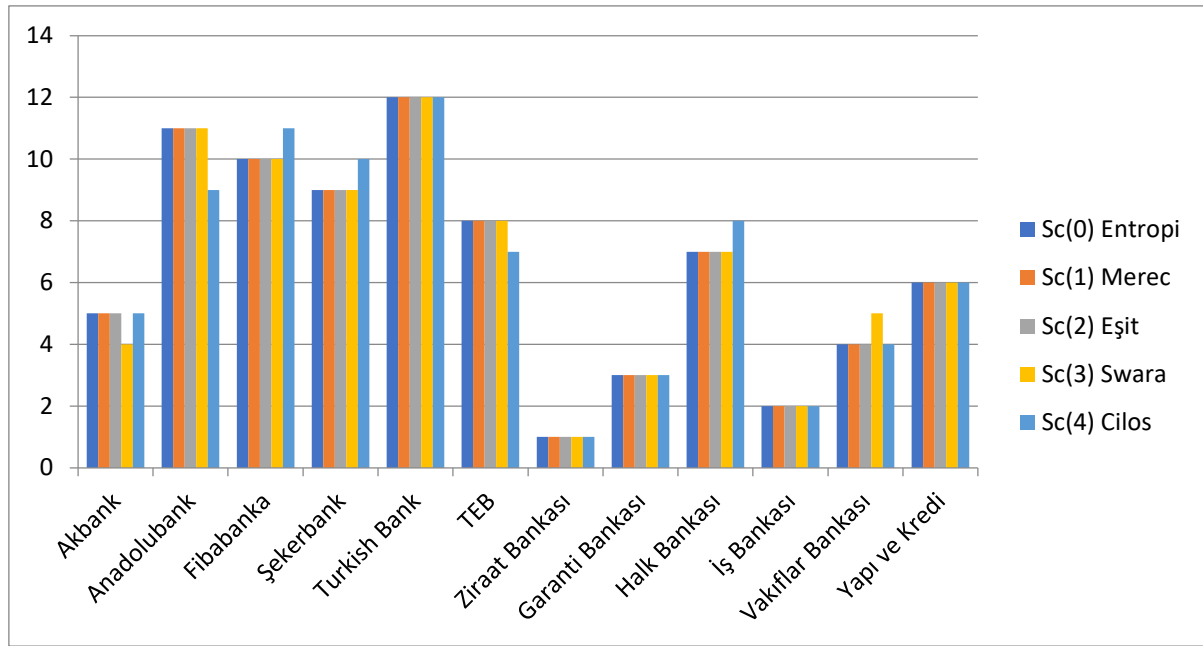
Şekil 3.3’te sunulan beş farklı senaryo için ortaya çıkan 2022 yılı Türkiye’de hizmet veren bankaların finansal performans sıralamalarında da önemli bir değişiklik olmadığı görülebilmektedir. 2022 yılındaki beş farklı senaryo sonucunda elde edilen sıralamalarda ortaya çıkan değişikliklerinin Spearman sıra korelasyonu kullanılarak hesaplanan korelasyon değerleri aşağıdaki Tablo 3.30’da sunulduğu gibidir:

Tablo 3.30. 2022 Yılı Senaryo Sıralamaları Spearman Korelasyon Tablosu ARAS Yöntemi

	Snr (0)	Snr (1)	Snr (2)	Snr (3)	Snr (4)
Snr(0)	1,0000	1,0000	1,0000	0,9860	0,9790
Snr (1)		1,0000	1,0000	0,9860	0,9790
Snr (2)			1,0000	0,9860	0,9790
Snr (3)				1,0000	0,9650
Snr (4)					1,0000

Tablo 3.30’da görüldüğü üzere ARAS yönteminde ağırlıklandırma yöntemi değişse de 2022 yılı performans sıralamalarında önemli değişiklikler yaşanmamıştır. Sonuç olarak kullanılan yöntem ARAS yöntemi performans sıralaması açısından tutarlı olduğu sonucu desteklenmektedir.

Çalışmada kullanılan bir diğer sıralama yöntemi olan WASPAS yöntemine göre elde edilen 2022 yılı Türkiye’de hizmet veren bankaların finansal performans sıralamaları beş farklı senaryo için hesaplanmıştır. Elde edilen sıralama sonuçları aşağıdaki Şekil 3.4’teki gibi sunulmuştur:

Şekil 3.4. 2022 Yılı Senaryo Sıralamaları WASPAS Yöntemi

Şekil 3.4’te sunulan beş farklı senaryo için ortaya çıkan 2022 yılı Türkiye’de hizmet veren bankaların finansal performans sıralamalarında WASPAS yönteminde de önemli bir değişiklik olmadığı ifade edilebilmektedir.

2022 yılındaki beş farklı senaryo sonucunda elde edilen WASPAS sıralama sonuçlarında ortaya çıkan değişikliklerinin Spearman sıra korelasyonu kullanılarak hesaplanan korelasyon değerleri ise aşağıdaki Tablo 3.31’de sunulduğu gibidir:

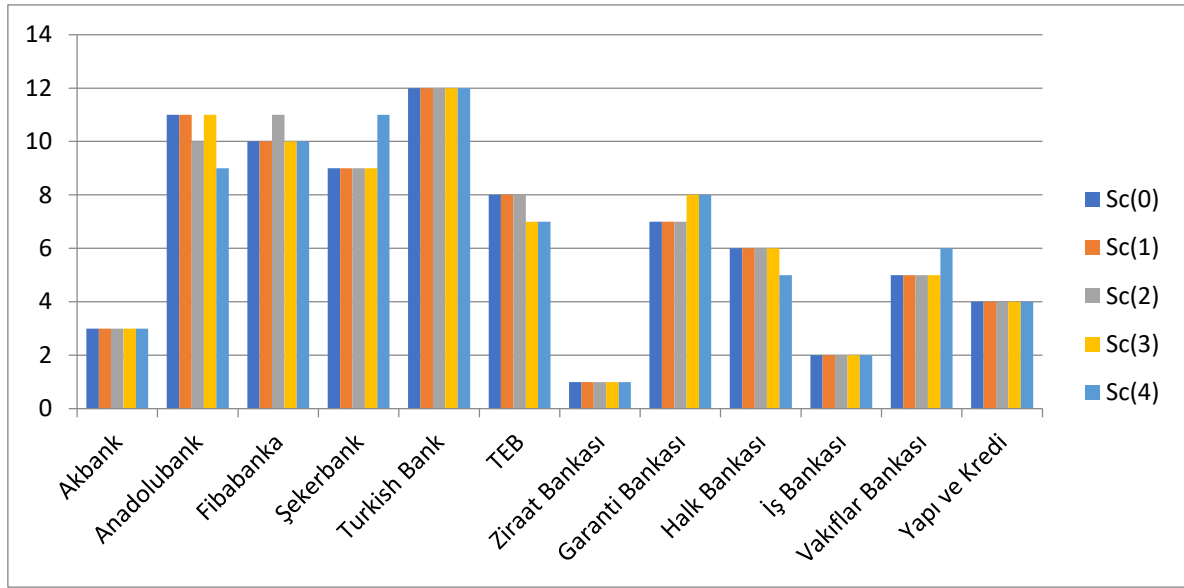
Tablo 3.31. 2022 Yılı Senaryo Sıralamaları Spearman Korelasyon Tablosu WASPAS Yöntemi

	Snr (0)	Snr (1)	Snr (2)	Snr (3)	Snr (4)
Snr(0)	1,0000	1,0000	1,0000	0,9930	0,9720
Snr (1)		1,0000	1,0000	0,9930	0,9720
Snr (2)			1,0000	0,9930	0,9720
Snr (3)				1,0000	0,9650
Snr (4)					1,0000

Tablo 3.31’de görüldüğü üzere WASPAS yönteminde ağırlıklandırma yöntemi değişse de 2022 yılı performans sıralamalarında önemli değişiklikler yaşanmadığı görülmektedir. Sonuç olarak kullanılan WASPAS yöntemi sonuçları da performans sıralaması açısından tutarlıdır.

3.3.3. 2023 Yılı Duyarlılık Analizi

2023 yılı için ARAS yöntemine göre elde edilen Türkiye’de hizmet veren bankaların finansal performans sıralamaları beş farklı senaryo için hesaplanmıştır. Elde edilen sıralama sonuçları aşağıdaki şekil 3.5’teki gibi sunulmuştur;

Şekil 3.5. 2023 Yılı Senaryo Sıralamaları ARAS Yöntemi

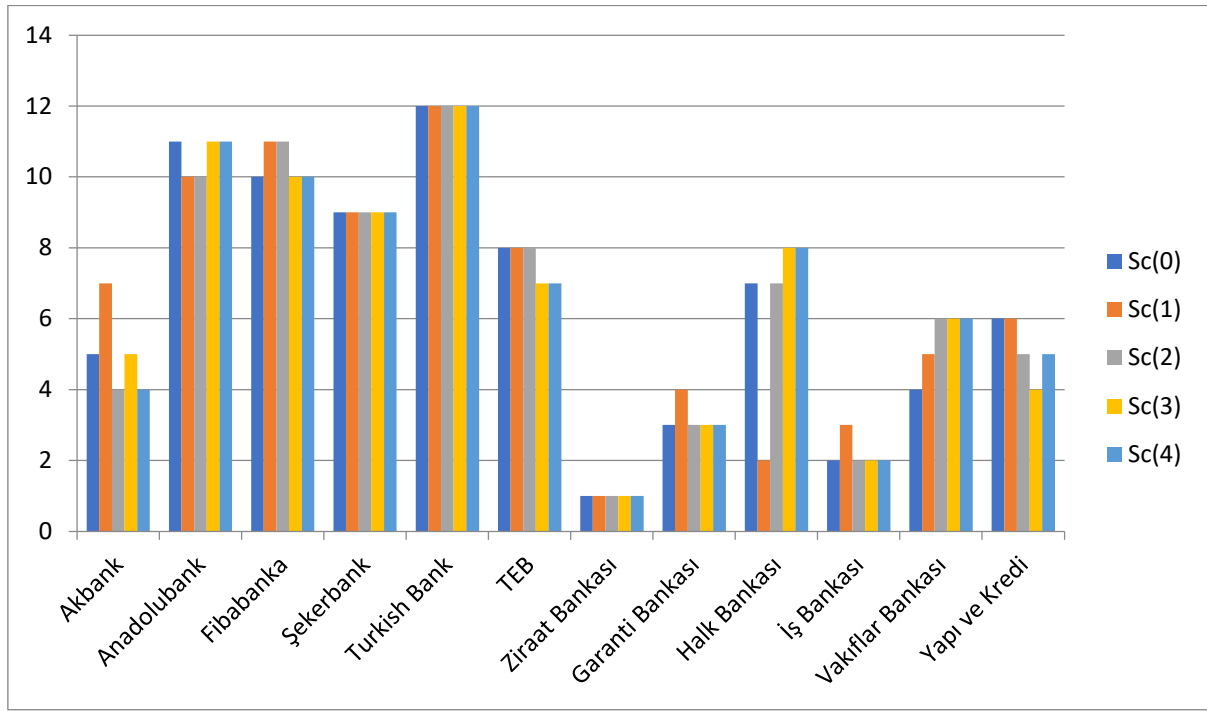
Şekil 3.5’te sunulan beş farklı senaryo için ortaya çıkan 2023 yılı Türkiye’de hizmet veren bankaların finansal performans sıralamalarında da önemli bir değişikliğin olmadığı görülebilmektedir. 2023 yılındaki beş farklı senaryo sonucunda elde edilen sıralamalarda ortaya çıkan değişikliklerinin Spearman sıra korelasyonu kullanılarak hesaplanan korelasyon değerleri aşağıdaki Tablo 3.32’de sunulduğu gibidir:

Tablo 3.32. 2023 Yılı Senaryo Sıralamaları Spearman Korelasyon Tablosu ARAS Yöntemi

	Snr (0)	Snr (1)	Snr (2)	Snr (3)	Snr (4)
Snr(0)	1,0000	1,0000	0,9930	0,9930	0,9580
Snr (1)		1,0000	0,9930	0,9930	0,9580
Snr (2)			1,0000	0,9860	0,9650
Snr (3)				1,0000	0,9650
Snr (4)					1,0000

Tablo 3.32’de görüldüğü üzere ARAS yönteminde ağırlıklandırma yöntemi değişse bile 2023 yılı performans sıralamalarında önemli değişiklikler yaşanmamıştır. Sonuç olarak kullanılan yöntem ARAS yöntemi performans sıralaması açısından tutarlı olduğu sonucu desteklenmektedir.

Çalışmada kullanılan bir diğer sıralama yöntemi olan WASPAS yöntemine göre elde edilen 2023 yılı Türkiye’de hizmet veren bankaların finansal performans sıralamaları beş farklı senaryo için hesaplanmıştır. Elde edilen sıralama sonuçları aşağıdaki Şekil 3.6’daki gibi ortaya çıkmıştır:

Şekil 3.6. 2023 Yılı Senaryo Sıralamaları WASPAS Yöntemi

Şekil 3.6’da sunulan beş farklı senaryo için ortaya çıkan 2023 yılı Türkiye’de hizmet veren bankaların finansal performans sıralamalarında WASPAS yönteminde de önemli bir değişiklik olmadığı ifade edilebilmektedir.

2023 yılındaki beş farklı senaryo sonucunda elde edilen WASPAS sıralama sonuçlarında ortaya çıkan değişikliklerinin Spearman sıra korelasyonu kullanılarak hesaplanan korelasyon değerleri ise aşağıdaki Tablo 3.33’te sunulduğu gibidir:

Tablo 3.33. 2023 Yılı Senaryo Sıralamaları Spearman Korelasyon Tablosu WASPAS Yöntemi

	Snr (0)	Snr (1)	Snr (2)	Snr (3)	Snr (4)
Snr(0)	1,0000	0,8811	0,9720	0,9650	0,9720
Snr (1)		1,0000	0,8671	0,8252	0,8182
Snr (2)			1,0000	0,9790	0,9860
Snr (3)				1,0000	0,9930
Snr (4)					1,0000

Tablo 3.33’te görüldüğü üzere WASPAS yönteminde ağırlıklandırma yöntemi değişse de 2023 yılı performans sıralamalarında önemli değişiklikler yaşanmadığı görülmektedir. Sonuç olarak kullanılan WASPAS yöntemi sonuçları da performans sıralaması açısından tutarlı olduğu söylenebilir.

SONUÇ

Finansal sistemler içerisinde etkin bir rol oynayan bankacılık sektörü Osmanlı İmparatorluğu döneminden günümüze kadar birçok değişim ve gelişim ile şu an ki mevcut durumunu elde etmiştir. Bankaların değişim ve gelişimlerini etkileyen önemli bir unsur da içerisinde yer aldığı dönemin konjonktürel yapısı olmuştur. Bankacılık sektörü kimi zaman krizler ile karşılaşmış, bu krizler sonucu aldığı tedbirler ile değişimi kucaklamıştır. Yaşanılan krizlerin olumsuz sonuçlarından kaçınmak için bankalar performanslarını çeşitli finansal göstergeler yardımı ile ölçerek gerçekleştirebilecek risklere karşı kendilerini koruma altına alabilmektedir. Böylelikle bankaların performanslarının objektif bir şekilde değerlendirilmesi ülkenin ekonomik yapısı hakkında da birtakım bilgilere sahip olabilmemize olanak tanımaktadır. Sağlıklı bir şekilde ölçülen performanslar finansal istikrarın sağlanmasının yanı sıra etkin bir rekabet ortamını da oluşturmaktadır.

Zaman zaman karmaşık yapıya sahip olan bankaları analiz etmek için tek alternatif ve tek kriter yetersiz kalabilmektedir bunun için bankaların performansı değerlendirilirken birden fazla alternatif ve kriteri sürece dahil etmek için çok kriterli karar verme yöntemlerinden yararlanılabilmektedir. Böylelikle bankaların performansları hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak mümkün olabilmektedir.

Bu çalışma ile Türkiye’de faaliyet gösteren toplam 12 adet ticari bankanın, finansal performansları öncelikle ağırlıklandırma yöntemlerinden Entropi ve MEREC ile ağırlıklandırılmış ardından çok kriterli karar verme yöntemlerinden olan ARAS ve WASPAS ile sıralamaları yapılarak söz konusu bankaların performans karşılaştırılması yapılması amaçlanmıştır.

Çalışma Türkiye’de faaliyet gösteren 12 adet ticari bankanın performansları belirlenen 6 kriter yardımı ile değerlendirmeye alınmıştır. Bu kriterler; toplam varlıklar, toplam mevduat, toplam özkaynak, dönem net karı/zararı, şube sayısı ve çalışan sayısıdır. Bankaların 2021, 2022 ve 2023 yıllarındaki bilançolarından elde edilen verilere Entropi-ARAS, MEREC-ARAS, Entropi-WASPAS ve MEREC-WASPAS yöntemleri uygulanmıştır. 2021 yılı performans sıralamalarına bakıldığında tüm yöntem çiftlerinde Ziraat Bankası’nın en başarılı finansal performansa sahip banka olduğu görülürken Turkish Bank’ın ise performansı en düşük banka olduğu görülmüştür. 2022 yılında yapılan analizler sonucunda Entropi-ARAS, MEREC-ARAS, Entropi-WASPAS ve MEREC-WASPAS yöntemleri için finansal performans sıralamasındaki ilk iki bankanın değişmediği görülmektedir. Yine 2022 yılı analizine bakıldığında performansı en düşük banka Turkish Bank olmuştur. 2023 yılı

performans sıralamalarına bakıldığında en iyi performansa sahip banka ile en düşük performansa sahip bankanın 2021 ve 2022 yılları ile aynı olduğunu söylemek mümkündür.

Çalışmaya farklı bir boyut katmak ve analizlerin tutarlılığını kontrol etmek amacı ile duyarlılık analizi uygulanmıştır. Kriterlerin ağırlıklarının farklılaştığı senaryo da sıralamanın nasıl etkilendiğini görebilmek için uygulanan duyarlılık analizi farklı modeller yardımı ile yapılabildiği gibi ağırlıklandırma yöntemleri ile de yapılabilmektedir. Çalışmada sonuçların değişip değişmeyeceğini görebilmek için beş farklı senaryo denenmiştir. Beş farklı senaryo için kullanılan ağırlıklar Entropi, MEREC, Eşit Ağırlıklandırma, SWARA ve CILOS ağırlıklandırma yöntemleridir. Uygulanan senaryoların sonuçlarına bakıldığında bankaların performans değerlendirme sıralamalarında önemli bir değişikliğe rastlanılmamıştır. Böylelikle duyarlılık analizi ile görülmüştür ki uygulanan çok kriterli karar verme yöntemleri tutarlıdır.

Çalışmada tüm yöntemlerin sonuçlarında Ziraat Bankası'nın en başarılı performansa sahip banka çıkmasının nedenleri arasında kamu bankası olması ve kamu bankalarının devlet bankası güvenilirliğini içermesi ile kolay kaynak toplayabilmesi yer alabilmektedir. Bunun yanı sıra geniş bir tabana hizmet veren bir banka olması diğer alternatiflere oranla olumlu etkilediği düşünülmektedir.

Bu çalışma ile 2021, 2022 ve 2023 yıllarında bankaların performansları Entropi, MEREC, ARAS, WASPAS yöntem çiftleri kullanılarak sıralanmıştır. Bundan sonraki çalışmalarda yapılan bu çalışmanın zaman aralığının daha geniş olarak ele alınması veya farklı kriterlerin sürece dahil edilmesiyle çalışmanın bulgularının genişletilebilmesi ve elde edilen sonuçların çeşitlendirilebilmesi mümkündür. Ayrıca seçilen 12 adet ticari bankanın performans sıralamasında farklı çok kriterli karar verme yöntemleri kullanılması ve bulanık mantık yaklaşımının dahil edildiği bulanık ÇKKV modellerinin kullanılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Aydın Ünal, E. (2019). Özel Sermayeli Ticari Bankalarının Finansal Performansının SD ve WASPAS Yöntemleri ile Ölçülmesi. *Ekonomi Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 384-400. <https://doi.org/10.30784/epfad.650513>
- Akgül, Y. (2019). Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleriyle Türk Bankacılık Sisteminin 2010-2018 Yılları Arasındaki Performansının Analizi. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(4), 567-582. <https://doi.org/10.29106/fesa.655722>
- Altıkulaç, E. (2006). *Kamu Bankalarının Özelleştirilmesi ve Türkiye’de Performanslarının Özel ve Yabancı Bankalarla Karşılaştırılmasına İlişkin Kantitatif Bir Analiz*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Apak, S., & Uyar, M. (2010). IMF – Türkiye İlişkileri ve Bankacılık Sektörü. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (47), 41-57.
- Arslan, E., & Bora, A. (2022). Türk Bankacılık Sektöründe Faaliyette Bulunan Kalkınma ve Yatırım Bankalarının 2015 – 2020 Dönemi Performanslarının Özkaynak Karlılığı Bileşenlerine Göre İncelenmesi. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(21), 27-40. <https://doi.org/10.55589/bsbd.1128385>
- Akyol, S. (2018). Türkiye’de Mevduat Sigorta Sisteminin Genel Analizi. *Ekonomi Maliye İşletme Dergisi*, 1(1), 1-11.
- Ak Bingül, B. (2018). Bankacılık Sisteminde Risk ve Sermaye Yeterliliği. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (14), 456-477.
- Aytaç Adalı, E., & Tuş Işık, A. (2017). Bir Tedarikçi Seçim Problemi İçin Swara ve Waspas Yöntemlerine Dayanan Karar Verme Yaklaşımı. *International Review of Economics and Management*, 5(4), 56-77. <https://doi.org/10.18825/iremjournal.335408>
- Arsu, T. (2021). Finansal Performansın Entropi Tabanlı Aras Yöntemi ile Değerlendirilmesi: Bist Elektrik, Gaz ve Buhar Sektöründeki İşletmeler Üzerine Bir Uygulama. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 39(1), 15-32. <https://doi.org/10.17065/huniibf.740393>
- Anbar, A. & Alper, D. (2011). Bankaların Türev Ürün Kullanım Yoğunluğunu Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (50), 77-94.
- Acar, H. & Akdeniz, S. (2022). Varlık Fonu Etkinlik Tartışmaları: Türkiye Üzerine Bir İnceleme, *Uluslararası Sosyal, Siyasal ve Mali Araştırmalar Dergisi*, (2):2, 127-144.
- Akgüç, Ö. (2007). Türkiye’de Yabancı Bankalar. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (36), 6-17.

- Alparslan, M. (2000). Bankacılık Sistemlerinde Düzenleyici Rejim ve Temel İlkeleri. *Bankacılar Dergisi*, 34, 49-64.
- Ayçiçek, F. (2011). TMS 39 Çerçevesinde Bir Finansal Araç Olarak Tahviller. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (50), 59-76.
- Aşıkoğlu, R. ve Kayahan, C. (2008). Global Finansal Sistem Etkileşimiyle Türkiye'nin Türev Piyasa Görünümü. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10 (2), 157-179.
- Altıntaş, H., Ayriçay, Y. (2010). Türkiye'de Finansal Gelişme ve Ekonomik Büyüme İlişkisinin Sınır Testi Yaklaşımıyla Analizi: 1987-2007. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (2), 71-98.
- Altın, K. Y. (2022) Bir Kültürel -Yaratıcı Endüstri Modeli Olarak Sümerbank Nazilli Basma Fabrikası, *Folklor Akademi Dergisi*, 5(1), 169 – 183.
- Apak, S. ve Tay, A. (2012). “Osmanlı Devleti'nin 19. Yüzyıldaki Finansal Sisteminde Osmanlı Bankası'nın Yeri ve Faaliyetleri”, *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Temmuz, 63-103.
- Akçakanat, Ö., Eren, H., Aksoy, E. & Ömürbek, V. (2017). Bankacılık Sektöründe Entropi ve Waspar Yöntemleri ile Performans Değerlendirmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (2), 285-300.
- Aslan, Ö. ve Küçükaksoy, İ. (2006). “Finansal Gelişme ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Ekonomisi Üzerine Ekonometrik Bir Uygulama”, *Ekonometri ve İstatistik*, 4, 12-28.
- Afşar, A. (2007). Finansal Gelişme ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (36), 188-198.
- Aygören, H., & Kurtcebe, E. (2019). Türev Finansal Araçların Muhasebe Standartlarına Göre Muhasebeleştirilmesi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (84), 1-16. <https://doi.org/10.25095/mufad.625644>
- 5411 Bankacılık Kanunu, T.C. Resmî Gazete Tarihi 1/11/2005
- Başpınar, A. (2005). Finansal analiz tekniklerinin sigorta şirketi mali tablolarına uygulanması. *Maliye Dergisi*, 149(1), 5-35.
- Bektaş, S. (2022). Türk Sigorta Sektörünün 2002-2021 Dönemi için MEREC, LOPCOW, COCOSO, EDAS ÇKKV Yöntemleri ile Performansının Değerlendirilmesi. *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar Dergisi*, 16(2), 247-283. <https://doi.org/10.46520/bddkdergisi.1178359>

- Bozdemir, T. (2007). *Türk Bankacılığının Tarihsel Gelişimi ve Reel Sektöre Katkısına İlişkin Bir Araştırma*. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi İşletme Anabilim Dalı, İstanbul.
- Coşkun, K., & Yıldırım, S. (2023). Paranın Tarihsel Serüven İçerisindeki Formları. *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, (25), 85-103.
- Çakır, E., Akel, G., Doğaner, M. (2018) 'Türkiye’de Faaliyet Gösteren Özel Alışveriş Sitelerinin Bütünleşik SWARAWASPAS Yöntemi ile Değerlendirilmesi', *UIİİD-IJEAS*, 18, 599-616.
- Çalışkan, E., Eren, T. (2016). Bankaların Performanslarının Çok Kriterli Karar Verme Yöntemiyle Değerlendirilmesi. *Ordu Üniversitesi Bilgi Teknolojileri Dergisi*, 6(2), 85-107.
- Çetin, A. C. & Bıtırak, İ. A. (2010). Banka Karlılık Performansının Analitik Hiyerarşi Süreci ile Değerlendirilmesi: Ticari Bankalar ile Katılık Bankalarında Bir Uygulama. *Uluslararası Alanya İşletme Dergisi*, 2 (2), 75-92.
- Çetintaş, H., & Barışık, S. (2003). Türkiye’de bankalar, sermaye piyasası ve ekonomik büyüme: Koentegrasyon ve nedensellik analizi (1989-2000). *İmkb Dergisi*, 7(25-26), 1-16.
- Çiftçi, D. H. (2004). Türk Sigorta Sektörünün Sorunları; DEA Analizi ile Türk Sigorta Şirketlerinin Etkinlik Düzeylerinin Belirlenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13 (1).
- Çilek, A. ve Karavardar, A. (2021). Entropi Tabanlı Waspas Yöntemiyle Karadeniz Bölgesindeki Şehirlerin Bankacılık Performansının Analizi: 2014-2019 Dönemi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 18(Yönetim ve Organizasyon Özel Sayısı), 1484-1513. <https://doi.org/10.26466/opus.866120>
- Çondur, F., & Evlimoğlu, A. G. U. (2007). *İMKB’nin İşlevselliğini Arttırmaya Yönelik Alternatif Politika Önerileri*.
- Demirtaş, C. (2014). *Finansal gelişme, doğrudan yabancı yatırımlar ve ekonomik büyüme ilişkisinin incelenmesi: Türkiye örneği*, Master's thesis, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demireli, E., Akkaya, G. C., & İbaşı, E. (2010). Finansal piyasa etkinliği: S&P 500 üzerine bir uygulama. *CÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 11(2), 53-67.
- Demireli, E. (2010). TOPSIS çok kriterli karar verme sistemi: Türkiye’deki kamu bankaları üzerine bir uygulama. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 5(1).
- Değirmenci, İ. (2011). *Entropi Ölçüleri ve Maksimum Entropi İlkesi*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

- Eroğlu, N. & Eroğlu, İ. (2010). Merkez Bankalarının Bağımsızlığı ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB)'nin Bağımsızlık Tartışması Üzerine Bir Değerlendirme. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (19), 121-144.
- Eroğlu, N. (2010). Atatürk Dönemi Para Politikaları (1923-1938). *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 28(1), 23-36.
- Eş, A., & Kök, E. (2020). Banka Performanslarının Entropi Tabanlı WASPAS Yöntemiyle Analizi. *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 233-250.
- Erim, N. ve Türk, A. (2005). Finansal Gelişme ve İktisadi Büyüme. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (10), 21-45.
- Gezen, A. (2021). Türkiye’de Faaliyet Gösteren Mevduat Bankalarının Entropi ve Waspas Yöntemleri ile Finansal Performans Analizi (2016-2020). *Gaziantep Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(2), 91-111.
- Ghorabae, M. K., Amiri, M., Zavadskas, E. K., Turskis, Z., & Antucheviciene, J. (2021). Determination of Objective Weights Using a New Method Based on the Removal Effects of Criteria (MERECE). *Symmetry*, 13(4), 525.
- Gökdeniz, İ., Erdoğan, M., ve Kalyüncü, K. (2003). Finansal piyasaların ekonomik büyümeye etkisi ve Türkiye örneği (1989-2002). *GÜ Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 101-117.
- Gül, Y. (2021). Entropiye Dayalı Topsis Yöntemi ile Bankaların Performans Değerlendirmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (1), 1-26.
- Gönen, İ. & Gökçen, G. (2017). Katılım Bankalarının Finans Sektörü İçindeki Yeri ve Katılım Bankalarına Yönelik Müşteri Algısı. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2 (1), 61-77. <https://dergipark.org.tr/en/pub/fesa/issue/30826/322647>
- İlgaz Yıldırım, B., Uysal, F., & İlgaz, A. (2019). Havayolu İşletmelerinde Personel Seçimi: Aras Yöntemi ile Bir Uygulama. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (33), 219-231.
- İşık, Ö. (2020). SD Tabanlı Mabac ve Waspas Yöntemleriyle Kamu Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankalarının Performans Analizi. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, (29), 61-78. <https://doi.org/10.18092/ulikidince.705148>
- Karami, A. and Johansson, R. (2014). Utilization of Multi Attribute Decision Making Techniques to Integrate Automatic and Manual Ranking of Options, *Journal of Information Science and Engineering*, 30: 519-534.

- Karahanoğlu, I. (2017). Türk Kalkınma ve Yatırım Bankalarının Aktif Karlılığını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (50), 167-186.
- Kartal, M. T. (2018). Bankaların Finans Sektöründeki Önemi. *Finansal İktisat*, 5-27. Erişim SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3232801>
- Kaya, E. & Arslantürk Çöllü, D., Bankerlerden Günümüze Türk Bankacılık Tarihinin Kronolojik Olarak Değerlendirilmesi, *BMIJ*, (2020), 8(4): 1-36.
- Kaya, F. (2009). *Türkiye'de kredi kartı uygulaması* (No. 263). İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği.
- Kalaycı, İ. (2013). Katılım Bankacılığı: Mali Kesimde Nasıl Bir Seçenek?, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 9 (19), 51-74.
- Kaytancı, B. G., Ergeç, E. H., & Toprak, M. (2013). Katılım bankası müşterilerinde bankacılık ürün ve hizmetlerine yönelik memnuniyet: Türkiye örneği. *In International Conference on Eurasian Economies*, 801, 811.
- Kaygusuzoğlu, M. (2011). Finansal Türev Ürünlerden Forward Sözleşmeleri ve Muhasebe İşlemleri. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 25 (2), 137-149.
- Keskin, E. vd. (2008). 50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi “1958-2007”. <https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/808/2tbb50yil.pdf>
- Kenger, M. D., & Organ, A. (2017). Banka Personel Seçiminin Çok Kriterli Karar Verme Yöntemlerinden Entropi Temelli ARAS Yöntemi ile Değerlendirilmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(4), 152-170. <https://doi.org/10.30803/adusobed.336215>
- Keyman, E. F. (2014). “Küreselleşme”. Ş, Kardaş ve A, Balcı (ed.). *Uluslararası İlişkilere Giriş*. Küre Yayınları, İstanbul, 337.
- Koç, S. (2002). *Türkiye’de Kalkınma Bankacılığının Sermaye Piyasasının Oluşumuna ve Gelişimine Katkıları*. Yüksek Lisans Tezi, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Koşaroğlu, Ş. M. (2020). BİST'te İşlem Gören Bankaların Performanslarının SD ve EDAS Yöntemleriyle Değerlendirilmesi. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(3), 406-417. <https://doi.org/10.29106/fesa.758281>
- Köse, Y. (2022). Para Banka ve Finansın Sırları: Tapınak Şövalyelerinden Modern Çağlara. *Liberal Düşünce Dergisi*, (108), 153-160. DOI: 10.36484/liberal.1173147
- Külahi, A. E., Tiryaki, G., Yılmaz, A. (2013). *Türkiye’de Basel Türkiye’de Basel I,II ve III Kurallarına Uyum Süreci*.

- Oktar, S. & Yüksel, S. (2016). Bankaların Türev Ürün Kullanımını Etkileyen Faktörler: Mars Yöntemi ile Bir İnceleme. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, (620), 31-46.
- Özaydın, Ö. G. A. H., & Topal, Ö. Ü. B. (2022). Covid-19 Pandemisinin Türev Piyasalar Üzerindeki Etkisi: Bıst Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası Örneği. *Muhasebe ve Finans Alanlarında Seçme Konular-2*, 157.
- Öztunç, G. (2018). *Tahvil verimini etkileyen faktörler: Kırılgan beşli ülkeleri üzerine ampirik bir uygulama*, Master's thesis, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özer, A., Kaya, A. & Özer, N. (2011). Hisse Senedi Fiyatları ile Makroekonomik Değişkenlerin Etkileşimi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 26 (1), 163-182.
- Öztürk, K. (2015). *Kredi Politikası ve Değerlendirmesi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Öztürk, N., Barışık S., Darıcı Kılıç H. (2010). Gelişmekte olan piyasalarda finansal derinleşme ve büyüme ilişkisi: Panel veri analizi. *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (12), 95-119.
- Özgür, E. (2007). *Katılım Bankalarının Finansal Etkinliği ve Mevduat Bankaları ile Rekabet Edebilirliği*. Doktora Tezi, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- Özince, E. (2005). Finansal İstikrar, Basel II ve Bankalar Açısından Etkileri. *Bankacılar Dergisi*, 53, 18-22.
- Rençber, Ö. F., & Avcı, T. (2018). BIST'te İşlem Gören Bankaların Sermaye Yeterliliklerine Göre Karşılaştırılması: Waspas Yöntemi ile Uygulama. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(ICEESS' 18), 169-175. <https://doi.org/10.18506/anemon.452713>
- Saygın, Z. Ö., & Kundakcı, N. (2020). Waspas ve Cudas Yöntemleri ile OECD Ülkelerinin Sağlık Göstergeleri Açısından Kıyaslamalı Analizi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 23(1), 23-42. <https://doi.org/10.29249/selcuksbmyd.598630>
- Selahattin, K. O. Ç., Bağcı, A., & Işık, K. C. (2016). Kalkınma ve Yatırım Bankalarının Performansları Açısından Değerlendirilmesi: Türkiye Ölçeği (2002-2012). *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(1), 227-256.
- Sümer, G. (2016). Türk Bankacılık Sektörünün Tarihsel Gelişimi ve AB Bankacılık Sektörü ile Karşılaştırılması, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18/2, 485-508.

- Sümer, G. (2021). Kooperatif Bankacılığı ve Türkiye'de Uygulanabilirliği. *Fiscaeconomia*, 5(1), 262-279.
- Şahin, D. (2012). *XV. Yüzyıl Floransa'sında Sanat ve Finans İlişkisi: Medici Ailesi*. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.
- Şahin, A. & Tetik, N. (2020). Katılım Bankalarının Finansal Performans Analizi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 34 (2), 293-314. DOI: 10.16951/atauniiibd.439927
- Şahinkaya S. (2021). Bankacılık Sistemi, Sanayileşme ve Alexander Gerschenkron. *Mülkiye Dergisi*, 45 (4), 1032-1045
- Şıklar, İ. (2009). *Para Teorisi ve Politikası*. Anadolu Üniversitesi.
- Şimşek, M. H. (2020). *Türkiye'de Katılım Bankacılığının Gelişimi ve 2025 Vizyonu*. Yüksek Lisans Tezi, Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş.
- Targan, Ü. (1996). *Finans Kesiminin Reel Sektöre Kaynak Yaratma Kapasitesi*, İstanbul Ticaret Odası Yayını, No:31.
- Takım, A. (2011). Türkiye'de 1960-1980 yılları arasında uygulanan kalkınma planlarında maliye politikaları. *Maliye Dergisi*, 160(1), 154-176.
- Taşkın, F. D. (2011). Türkiye'de ticari bankaların performansını etkileyen faktörler. *Ege Akademik Bakış*, 11(2), 289-298.
- Toslak, M., Aktürk, B. & Ulutaş, A. (2022). MEREC ve WEDBA Yöntemleri ile Bir Lojistik Firmasının Yıllara Göre Performansının Değerlendirilmesi. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, (33), 363-372.
- Toraman, C., Ata, H. A., & Buğan, M. (2015). Mevduat ve Katılım Bankalarının Karşılaştırmalı Performans Analizi. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 16(2), 301-310.
- Topak, M. S., & Çanakçıoğlu, M. (2019). Banka Performansının Entropi ve Copras Yöntemi ile Değerlendirilmesi: Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Bir Araştırma. *Mali Çözüm Dergisi/Financial Analysis*, 29(154).
- Ural, M., Demireli, E., & Güler Özçalık, S. (2018). Kamu Bankalarında Performans Analizi: Entropi ve Waspas Yöntemleri ile Bir Uygulama. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (31), 129-141. <https://doi.org/10.30794/pausbed.414721>
- Uluyol, O. (2019). 19. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Bankacılığın Gelişimi. *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, (16), 19-40.
- Uralcan, G. Ş. (2011). *Temel Sigorta Bilgileri ve Sigorta Sektörünün Yapısal Analizi* (Vol. 20). Hiperlink Eğit. İlet. Yay. San. Tic. Ve Ltd. Sti.

- Vatansever, N. (2000). Varlığa Dayalı Menkul Kıymet Uygulaması. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (1), 259-274.
- Yalta, A. Y. (2011). *Para teorisi ve politikası ders notları*. Ankara, Türkiye Bilimler Akademisi UADMK, Sürüm I. 0.
- Yetiz, F. (2016). Bankacılığın Doğuşu ve Türk Bankacılık Sistemi. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2), 107-117.
- Yıldırım, M., Altan, İ. M. & Gemici, R. (2018). Kurumsal Yönetim ile Finansal Performans Arasındaki İlişkinin Entropi Ağırlıklandırılmış Topsis Yöntemi ile Değerlendirilmesi: BİST’te İşlem Gören Gıda ve İçecek Şirketlerinde Bir Araştırma. *Journal of Accounting and Taxation Studies*, 11 (2), 130-152. DOI: 10.29067/muvu.340436
- Yıldız, A. (2006). Yatırım Fonları Performanslarının Veri Zarflama Analizi Yöntemiyle Değerlendirilmesi, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 61 (02), 211-234.
- Yılmaz, Ö., Yakut, E. (2021). Entropi Temelli TOPSIS ve VIKOR Yöntemleri ile Bankacılık Sektöründe Finansal Performans Değerlendirmesi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 35 (4), 1297-1321.
- Zavadskas, E. K., Turskis, Z., Antucheviciene, J., Zakarevicius, A. (2012). Optimization of Weighted Aggregated Sum Product Assessment, *Elektronika ir Elektrotechnika*, 122(6), 3–6.
- Zavadskas, E. K. and Turskis, Z. (2010). A New Additive Ratio Assessment (ARAS) Method in Multicriteria decision-making, *Technological and Economic Development of Economy*, 16(2), 159-172.

İnternet Kaynakları

https://www.tbb.org.tr/modules/banka-bilgileri/banka_sube_bilgileri.asp

<https://www.kap.org.tr/tr/>

<https://www.bddk.org.tr/>

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Cansu AKKAYA
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Muratpaşa Lisesi
Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi Uluslararası İlişkiler
Yabancı Dil / Diller	İngilizce

